

LIBER TRIGESIMUS NONUS.**I.****RE DE OPERIS NOUI NUNTIATIONE RE**

ULPIANUS libro quinquagensimo secundo ad edictum. Hoc edicto promit- [B. 58, 1] A
titur, ut, siue iure siue iniuria opus fieret, per nuntiationem inhiberetur, deinde remi- [B. 58, 1] A
1 retur prohibitio hactenus, quatenus prohibendi ius is qui nuntiasset non haberet. H [B. 58, 1] A
autem edictum remediumque operis noui nuntiationis aduersus futura opera inductum [B. 58, 1] A
non aduersus praeterita, hoc est aduersus ea quae nondum facta sunt, ne fiant: nam si
quid operis fuerit factum, quod fieri non debuit, cessat edictum de operis noui nuntiati- [B. 58, 1] A
et erit transeundum ad interdictum 'quod ui aut clam factum erit ut restituatur', et 10
'quod in loco sacro religiosoue' et 'quod in flumine publico ripaue publica factum erit':
2 nam his interdictis restituetur, si quid illicite factum est. Nuntiatio ex hoc edicto non
habet necessariam praetoris aditionem: potest enim nuntiare quis et si eum non adierit.
3 Item nuntiationem et nostro et alieno nomine facere possumus. Item nuntiatio omnibus
4 diebus fieri potest. Et aduersus absentes etiam et inuitos et ignorantes operis noui nuntia- 15
5 tiatio procedit. In operis autem noui nuntiatione possessorem aduersarium facimus. Sed
6 si is, cui opus nouum nuntiatum est, ante remissionem aedificauerit, deinde cooperit age-
re ius sibi esse ita aedificatum habere, praetor actionem ei negare debet et interdictum
7 eum de opere restituendo reddere. Potest autem quis nuntiare etiam ignorans, quid op- 20
8 fieret. Et post³ operis noui nuntiationem committunt se litigatores praetoriae iurisdictionis.
9 Inde quaeritur apud Celsum libro duodecimo digestorum, si post opus nouum nuntiati-
10 conueniat tibi cum aduersario, ut opus faceres, an danda sit conuentionis exceptio? ait
11 Celsus dandam, nec esse periculum, ne pactio priuatorum iussui praetoris anteposita
12 uideatur: quid enim aliud agebatur praetor quam hoc, ut contiouersias eorum dirimeret?
13 quibus si sponte recesserunt, debebit id ratum habere. Opus nouum facere uidetur, que
14 aut aedificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat. Hoc autem edictum
15 non omnia opera complectitur, sed ea sola, quae solo coniuncta sunt⁴, quorum aedificatio-
16 nel demolitio uidetur opus nouum continere. Idcirco placuit, si quis messem faciat, ar-
17 borem succidat, vineam putet, quamquam opus faciat, tamen ad hoc edictum non perti-
18 nere, quia ad ea opera, quae in solo fiunt, pertinet hoc edictum. Si quis aedificium uetus
19 fulciat, an opus nouum nuntiare ei possumus, uideamus. et magis est, ne possimus: hic
20 enim non opus nouum facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet. Siue autem intra
F(XYQMC)

¹ hic incipit Digestorum apud Bononienses uolumen tertium siue Digestum nouum ² in dd.
³ per? ⁴ sed sola solo coniuncta sunt?

6 'hactenus F² | ius] is F² | habere't' F². 19 reddere're' F² | eti'am F²
'habere F² 8 quae] que F 9 fieri] fueri F² 21 i'n'de F² 22 tiui F² 23 iussui] F²,
12 illicete F² | ex 'h'oc F² | ed'e'ictu F² iussu F² 24 dirimeret a' quibus F² 26 de-
13 'n'untiare F² 14 nuntiatio 'om'nisib' F² tra'h'endo F² 27 aedificati'o' F² 30 uetus
15 fieri't' potest 'et' aduersari'a um F² 17 cui] fulciat] FM², fulciat (om. uetus) M²YC, refi-
namtiatio F² 16 aduersari'a um F² 17 cui] qui F² | nuntiatum] nuntiationem F² | ceope-
rit F² 18 ita aedificatum] F², itdedifica'ue-
ritca'tum F² 19 reddere're' F² | eti'am F²
21 i'n'de F² 22 tiui F² 23 iussui] F²,
iussu F² 24 dirimeret a' quibus F² 26 de-
tra'h'endo F² 27 aedificati'o' F² 30 uetus
fulciat] FM², fulciat (om. uetus) M²YC, refi-
ciat Y (superscr. scilicet uetus, item al. ful-
ciat) O (superscr. uetus et adscr. al. refulciat)
31 opus'o' nouum F² 32 ad'ihibet F²

oppida siue extra oppida in uillis uel agris opus nouum fiat, nuntiatio ex hoc edicto locum habet, siue in priuato siue in publico opus fiat. Nunc uideamus, quibus ex causis fiat nuntiatio et quae personae nuntient quibusque nuntietur et in quibus locis fiat nuntiatio et quis effectus sit nuntiationis. Nuntiatio fit aut iuris nostri conseruandi causa aut damni depellendi aut publici iuris tuendi gratia. Nuntiamus autem¹, quia ius aliquid 5 prohibendi habemus: uel ut damni infecti caueatur nobis ab eo, qui forte in publico uel in priuato quid molitur: aut si quid contra leges edictaque principum, quae ad modum aedificiorum facta sunt, fiet, uel in sacro uel in loco religioso, uel in² publico ripa fluminis, quibus ex causis et interdicta proponuntur. Quod si quis in mare uel in litore³ aedificet, licet in suo non aedificet, || iure tamen gentium suum facit: si quis igitur uelit f. 183' ibi aedificantem prohibere, nullo iure prohibet, neque opus nouum nuntiare nisi ex una causa potest, si forte damni infecti uelit sibi caneri. Iuris nostri conseruandi aut damni depellendi causa opus nouum nuntiare potest in ad quem res pertinet. Usufructuarius autem opus nouum nuntiare suo nomine non potest, sed procuratorio nomine nuntiare poterit, aut vindicare usum fructum ab eo qui opus nouum faciat: quae vindicatio prae- 15 stabit ei, quod eius interfuit opus nouum factum non esse.

IULIANUS libro quadragensimo nono digestorum. Si autem domino praedii [B. 58, 10 n.] *S nuntiauerit, inutilis erit nuntiatio: neque enim sicut aduersus uicinum, ita aduersus dominum agere potest ius ei non esse inuitio se altius aedificare: sed si hoc facto usus fructus deterior fiet, petere usum fructum debebit. ²⁰

ULPIANUS libro quinquagensimo secundo ad edictum. In prouinciali etiam praedio si E quid fiat, operis noui nuntiatio locum habebit. Si in loco communi quid fiat, nuntiatio locum habebit aduersus uicinum⁴. plane si unus nostrum in communi loco faciat, non possum ego socius opus nouum ei nuntiare, sed eum prohibebo communi diui- [B. 58, 10, 3 iundo iudicio uel per praetorem. Quod si socius meus in communi insula opus nouum⁵ faciat et ego propriam habeam, cui nocetur, an opus nouum nuntiare ei possim? et putat Labeo non posse nuntiare, quia possum eum alia ratione prohibere aedificare, hoc est uel per praetorem uel per arbitrum communi diuidendo: quae sententia uera est. Si ego superficiarius sim et opus nouum fiat a uicino, an possim nuntiare? mouet, quod quasi inquilinus sum: sed praetor mihi utilem in rem actionem dat, et ideo et seruitutum causa⁶ 30 actio mihi dabitur et operis noni nuntiatio debet mihi concedi. Si in publico aliquid fiat, omnes cines opus nouum nuntiare possunt:

PAULUS libro quadragensimo octauo ad edictum. nam rei publicae interest [B. 58, 10, 8] E quam plurimos ad defendendam suam causam admittere. ³⁴

ULPIANUS libro quinquagensimo secundo ad edictum. De pupillo quaesitum [B. 58, 10, 4] E est: et Iulianus libro duodecimo digestorum scripsit pupillo non esse operis noui nuntiationis executionem dandam, nisi ad ipsius priuatum commodum res pertineat, ueluti si luminibus eius officiatur aut prospectui obsit. non aliter autem pupilli rata habebitur nuntiatio quam intercedente tute auctore. Seruo autem opus nouum nuntiari potest, ipse uero nuntiare non potest neque nuntiatio ullum effectum habet. Nuntiationem autem in re praesenti faciendam meminisse oportet, id est eo loci, ubi opus fiat, siue quis aedificet siue inchoet aedificare. Nuntiari autem non utique domino oportet: sufficit enim in re praesenti nuntiari ei, qui in re praesenti fuerit, usque adeo, ut etiam fabris uel opifi- F(XYQMO)

¹ autem] aut? ² flumine ins. (cf. p. 374 u. 17) ³ uicinum] utrumque?

2 abet F | nunc uideamus] XYMOC, nunc (nunq F*) uidemus F | causas F^o 3 locis fiat nuntiatio] locis fatiat nontiatio F^o 7 molitur] moditur F^o | principam F^o 9 pr'o'ponuntur F^o, pronunciantur XYQMO^o 10 non ae'dificet F^o 11 ae'dificantem F^o 12 siui F^o | conserbandi F (em. f) 13 nuntiore F^o 14 no'ntiare F^o | se's'd F^o 18 sicut F^o

19 si om. F | hoc] haec F^o | usufructus F 20 fiet] fiat F^o 22 in loco communi F (suppl. f. m. saec. XIII) 25 'pr'aetorem F^o 26 ha-be'a'm F^o 29 opus] orns F 30 inqui'sli-nus F^o 31 debe'a't F^o | si 'i'n F^o 32 om-nes'es' F^o 40 nuntiar'e'i F^o | effectom F^o 41 meminis's'e F^o | est 'e'o F^o

cibus, qui eo loci operantur, opus nouum nuntiari possit. et generaliter ei nuntiari opus nouum potest, qui in re praesenti fuit domini operis nomine, neque refert, quis sit iste uel cuius condicione qui in re praesenti fuit: nam et si seruo nuntietur uel mulieri uel pueru uel pueras, tenet nuntiatio: || sufficit enim in re praesenti operis noui nuntiationem factam sic, ut domino possit renuntiari. Si quis forte in foro domino opus nouum nuntiat, hanc nuntiationem nullius esse momenti exploratissimum est: in re enim praesenti et paene dixerim ipso opere, hoc est in re ipsa, nuntiatio facienda est: quod idcirco receptum est, ut confessum per nuntiationem ab opere discedatur. ceterum si alibi fiat nuntiatio, illud incommodi sequitur, quod, dum uenitur ad opus si quid fuerit operis per ignorantiam factum, euenit, ut contra edictum praetoris sit factum. Si plurium res sit, in qua opus nouum fiat et uni nuntietur, recte facta nuntiatio est omnibusque dominis uidetur denuntiatum: sed si unus aedificauerit post operis noui nuntiationem, alii, qui non aedificauerint, non tenebuntur: neque enim debet nocere factum alterius ei qui nihil fecit. Si plurium dominorum rei opus noceat, utrum sufficiet unius ex sociis nuntiatio an uero omnes nuntiare debeant? et est uerius unius nuntiationem omnibus non sufficere, sed esse singulis nuntiare necesse, quia et fieri potest, ut nuntiatorum alter habeat, alter non habeat ius prohibendi. Si quis ipsi praetori uelit opus nouum nuntiare, debet, ut interim testetur non posse se nuntiare: et si nuntianit postea, et quod retro aedificatum erit destruendum erit, quasi repetito die nuntiatione facta. Sed et si in aedes nostras quis immittit aut in loco nostro aedificet, aequum est nos operis noui nuntiatione ius nostrum nobis conseruare.²⁰

Et belle Sextus Pedius definit triplicem esse causam operis noui nuntiationis, aut naturalem aut publicam aut impositicam: naturalem, cum in nostras aedes quid immittitur aut aedificatur in nostro, publicam causam, quotiens leges aut senatus consulta constitutionesque principum per operis noui nuntiationem tuemur, impositicam, cum quis postea, quam ius suum deminuit, alterius auxit, hoc est postea, quam seruitutem aedibus suis imposuit,²⁵ contra seruitutem fecit. Meminisse autem oportebit, quotiens quis in nostro aedificare uel in nostrum inmittere uel proicere uult, melius esse eum per praetorem uel per manum, id est lapilli ictum³ prohibere quam operis noui nuntiatione: ceterum operis noui nuntiatione possessorem eum faciemus, cui nuntiauerimus. at si in suo quid faciat, quod nobis noceat, tunc operis noui denuntiatio erit necessaria. et si forte in nostro aliiquid facere quis perseverat, aequissimum erit interdicto aduersus eum quod uel clam aut uti possidet uti. Si quis riuos uel cloacas uelit reficere uel purgare, operis noui nuntiatio merito prohibetur, cum publicae salutis et securitatis intersit et cloacas et riuos purgari. Praeterea generaliter praetor cetera quoque opera exceptit, quorum mora periculum aliquod allatura est: nam in his quoque contempnendam putauit operis noui nuntiationem. quis enim dubitat multo melius esse omitti operis noui nuntiationem, quam impediri operis necessarii urgumentem extractionem? totiens autem haec pars locum habet, quotiens dilatio periculum allatura est. Proinde si quis, cum opus hoc mora periculum allaturum esset, nuntiauerit opus nouum uel si in cloacis uel ripa⁴ reficiendis aliiquid fieret⁴, dicemus apud iudicem quaeri debere, an talia opera fuerint, ut contemni nuntiatio deberet: nam si ap-

F(XYQMO)

¹ finito magistratu nuntiare ins. (similiter Pothier)

² iactum (u. i.)?

³ riuis (Hal.)?

⁴ aliquid fieret del.

1 'e'i F² | nuntiari] ntntiari F² 2 is'i te F²
 4 puell'a're tene'n't F² 6 ha'n'c F² | exploratissimum F¹ et p'r'aene dixerim ipso opere F², ut (et ut YMO) predixi et (et om. O) in ipso opere XYM (marg. Pi[sis] pē, id est puto pene) OC: Py[sis] al. presenti et pone [sic] dixerim et in ipso opere et est littera Py[sana] et bona glossa adscr. in X 8 per pen F² | alibi] alih F² 15 esse] esise F² 18 posse's se F² | nunti'o auit F² | destru'hendum F² 19 'a'edes F² 20 conseruare

et uelle F, conseruare uelle XYQMO, conseruare C 25 a'e'dibus suis imposui'st F² 27 uult] uelt F¹ | p'ra'etorem F² 28 lapilli ictum] per lapilli ictum F², per lapilli secum X², per lapilli iactum X'YMOcum B: Διά λιθού Βολῆς B (Syn.): cf. D. 8, 5, 6, 1. 43, 24, 1, 6 | nuntiationem' m' cet. F² 29 cui] qui F¹ | at] aut F² 30 facere' f quis F² 32 cloacas] cloces F² 33 cloaces F² 37 locum 'si can habet F² 39 uel] ues F² | si] sin F² | ripa] FYMC, ripis XO et supra u. C

paruerit uel in cloaca riuoue¹ eoue, cuius mora periculum allatura esset, dicendum est
 14 non esse uerendum, ne haec nuntiatio noceret. Qui opus nouum nuntiat, iurare debet
 non columniae causa opus nouum nuntiare. hoc iusiurandum auctore praetore defertur:
 15 idcirco non exigitur, ut iuret is ante, qui iusiurandum exigat. Qui nuntiat, necesse habet
 demonstrare, in quo loco opus nouum nuntiet, scituro eo cui nuntiatum est, ubi possit s
 aedificare, ubi interim abstinendum est. totiens autem demonstratio facienda est, quotiens
 in partem fit nuntiatio: ceterum si in totum opus fiat, non est necesse demonstrare, sed
 16 hoc ipsum dicere. Si in pluribus locis opus fiat, utrum una nuntiatio sufficiat an uero
 plures sint necessariae? et ait Iulianus libro quadragensimo mono digestorum, quia in re
 praeuenti fit nuntiatio, plures nuntiations esse necessarias et consequenter plures remis- 18
 17 siones. Si is, cui nuntiatum erit, ex operis noni nuntiatione satisdederit repromiseritne
 aut per eum non fiet, quo minus boni uiri arbitratu satisdet repromissatue, perinde est, ac
 si operis noui nuntiatio omissa esset. habet autem hoc remedium utilitatem: nam remittit
 18 uerationem ad praetorem ueniendi et desiderandi, ut missa fieret nuntiatio. Qui procura-
 torio nomine nuntiauerit, si non satisdabit eam rem dominum ratam habiturum, nuntiatio 19
 19 omni modo remittitur, etiamsi uerus sit procurator. Qui remissionem absentis nomine de-
 siderat, siue ad priuatum siue ad publicum ius ea remissio pertinet, satisdare cogitur:
 sustinet enim partes defensoris. sed haec satisdatio non pertinet ad ratihabitionem, sed
 20 ad operis noui nuntiationem. Si procurator autem opus nouum mihi nuntiauerit et satis
 accepit, deinde interdicto aduersus eum utar, ne uim mihi faciat, quo minus aedicem, 20
 ex interdicto eum oportet iudicatum solui satisdare, quia partes sustinet defensoris:

6 IULIANUS libro quadragensimo primo digestorum. et ideo neque exceptiones procura- "S
 toriae opponi ei debent nec satisdare cogendus est ratam rem dominum habiturum.

7 ULPIANUS libro quinquagensimo secundo ad edictum. Et si satisdationem [B. 58, 10 n. E
 non dabit, summuendus erit ab executione operis noui, et actiones, quas domini nomine 25
 1 intendit, debent ei denegari. Et tutor et curator opus nouum recte nuntiant.

8 PAULUS libro quadragensimo octavo ad edictum. Non solum proximo uicino, sed E
 etiam superiori opus facienti opus nouum potero: nam et seruitutes quaedam in-
 1 teruenientibus mediis locis uel publicis priuatis esse possunt. Qui opus [B. 58, 10, 6
 nouum nuntiat, si quid operis iam factum erit, in testationem referre debet, ut appareat, 30
 2 quid postea factum sit. Si, cum possem te ³iure prohibere, nuntiauero tibi opus nouum,
 3 non alias aedificandi ius habebis, quam si satisdederis. Quod si nuntiauero tibi, ne quid
 contra leges in loco publico facias, promittere debebis, quoniam de eo opere alieno iure
 contendeo, non meo, et tamquam alieni iuris petitor repromissione contentus esse debeo.
 4 Sciendum est facta operis noui nuntiatione cui nuntiatum est abstinere oportere, donec 35
 caseat uel donec remissio nuntiationis fiat: || tunc enim, si ius aedificandi habet, recte f. 185
 5 aedificabit. Sed ut probari possit, quid postea aedificatum sit, modulos sumere debet is
 6 qui nuntiat, qui ut sumantur conferanturque, praetor decernere solet. Morte eius qui nun-
 7 tianit extinguitur nuntiatio, sicut alienatione, quia his modis finitur ius prohibendi. Quod
 ai is cui opus nouum nuntiatum erat decesserit uel aedes alienauerit, non extinguitur operis 40
 noui nuntiatio: idque ex eo appetet, quod in stipulatione, quae ex hac causa interponitur,
 etiam hereditas mentio fit.

9 GARUS ad edictum urbiacum titulo de operis noui nuntiatione. Creditori, [B. 58, 10 n. E
 F(XYQMO)

¹ opus fieri ins. ² meo ins. (Goudemits eenige Opmerkingen cet. p. 10)

2 b'a'ee F² | neceret F² 4 is ante qui] is
 (qui nuntiat ins. X et margo C) antea (ante O)
 quam XYM (marg. qui P[isis]) OC | exigit
 F² | habe a't F² 5 'scituro F² | cui] qui F²
 8 pluribus F² | n'e'ntiatio F² 9 ab iulia-
 nus l incipit F² 11 cui nuntiatum] F², qui
 renuntiatum F²: ô παραγεθειc B (Tipuc.)
 12 repromittaturerinde F² 13 hauet F²

14 u'rexationem F² 24 quinquagragen-
 simo F | edictum F² 26 et tutori et (pro
 pro et Y², uel Y²M) curatori opus nouum
 recte nunciatur XYMOc 28 qu'a'edam F²
 35 est] sit F² | nuntiatione cui nuntiatum] F²,
 nuntiation F², nuntiatum F² 37 prouari F²
 38 pr'a'etor F² 40 cui] qui F²

- cui pignoris nomine praedium tenet, permittendum est de iure, id est de seruitute, opus nouum nuntiare: nam ei uindicatio seruitutis datur.
- 10 ULPIANUS libro quadragensimo quinto ad Sabinum. Operis novi nuntiatio in [B.58, 10 n. S rem fit, non in personam: et ideo furioso et infanti fieri potest nec tutoris auctoritas in ea nuntiatione exigitur. ⁵
- 11 PAULUS libro undecimo ad Sabinum. Cuilibet enim intellegenti, veluti fabro, [B.58, 10 n. S nuntiatum infantem et furiosum tenet.
- 12 IDEM libro tertio decimo ad Sabinum. Ex operis novi nuntiatione si caueatur, [B.58, 10 n. S tanti stipulatio committitur, quanti indicatum sit. ⁹
- 13 IULLIANUS libro quadragensimo primo digestorum. Cum procurator opus [B.58, 10 n. S nouum nuntiat et satisdat rem ratam dominum habiturum et remissio in domini personam 1 confertur: si dominus opus nouum nuntiauerit intra diem, quae stipulatione ex operis novi nuntiatione interposita comprehensa esset, committitur stipulatio: si praeterita ea die do- 2 minus nuntiaret, non committitur. nam et ipse domino, cum semel nuntiauerit, non per- 15 mittitur iterum nuntiare, quamdiu stipulatio ex operis novi nuntiatione teneret. Si in re- missione a parte eius, qui opus nouum nuntianerat, procurator interueniat, id agere prae- 20 torem oportet, ne falsus procurator absenti noceat, cum sit indignum quolibet interueniente beneficium praetoris amitti.
- 14 IDEM libro quadragensimo nono digestorum. Qui uiam habet, si opus nouum [B.58, 10 n. S nuntiauerit aduersus eum, qui in uia aedificat, nihil agit: sed seruitutem uindicare non ²⁵ prohibetur.
- 15 AFRICANUS libro nono quaestionum. Si prius, quam aedificatum esset, age- [B.58, 10 n. S retur ius uicino non esse aedes altius tollere nec res ab eo defendetur, partes iudicis non alias futuras fuisse ait, quam ut eum, cum quo ageretur, canere iuberet non prius se aedificaturum, quam ultiro egisset ius sibi esse altius tollere. idemque e contrario, si, cum ²⁵ quis agere uellet ius sibi esse inuito aduersario altius tollere, eo non defendantem similiter, inquit, officio iudicis continuebitur, ut cauere aduersarium iuberet nec opus nouum se nuntiatum nec aedificanti uim facturum. eaque ratione hactenus is, qui rem non defendet, punietur, ut de iure suo probare necesse haberet: id enim esse petitoris partes sustinere. ³⁰
- 16 ULPIANUS libro tertio decimo ad edictum. Si opus nouum praetor iusserit nuntiari, deinde prohibuit, ex priore nuntiatione agi non potest, quasi aduersus edictum eius factum sit.
- 17 || PAULUS libro quinquagensimo septimo ad edictum. Si procurator opus [B.58, 10 n. S nouum facientem prohibuerit, domino competit quod ui aut clam interdictum. ³⁵
- 18 PAPINIANUS libro tertio quaestionum. Aedibus communibus si ob opus [B.58, 10 n. F nouum nuntiatio uni fiat, si quidem ex uoluntate omnium opus fiat, omnes nuntiatio tenebit, 1 si uero quidam ignorent, in solidum obligabitur, qui contra edictum praetoris fecerit. Nec ad rem pertinet, cuius solum sit, in quo opus fiat, sed quis eius soli possessor inueniatur, modo si eius nomine opus fiat. ³⁹

F(XYQ MOC)

1 predium *F* | permitiendum *F*^b 4 totori-
ris *F*^a 9 tantil^f, tati *F* 10 cum procurator
seq[ue]t̄ *éan* ó éntoleyc (= cum procurator)
δεδωκώς τὴν ἰκανοδοσίαν (= postquam satis-
dat rem ratam dominum habiturum) ἐπι-
παραγγελίᾳ λάβῃ ἀσφάλειαν (= ob operis novi
nuntiationem satisfactionem acceperit) καὶ ó
δεσπότης μετενεύθεισης εἰς τὸ πρόσωπον ἀγού-
της συγχωρίσεως παραγγελή (= et dominus
remissionem in personam suam collata nuntiet),
πότε βεβαιούται ἡ μή ἡ ἰκανοδοσία (= quando
satisfactione ea teneat uel non teneat) *B* (*Tipuc.*
et *ex parte Cuiacius obs. 5, 40*): *Graeci* igitur
uerba pr. cum ... confertur pro prodosi ha-
buerunt eorum quae sequuntur, quod uerum esse

uidit *Cuiacius* 11 ἡabiturum *F*^d 12 qu'a'e
F^e | ex operis *F* 13 compr'a'ehensa *F*^f
14 nuntiaret̄ *F*^g, nuntiauerit *F*^h 16 nuntia-
uerit *F*ⁱ 17 interueniente'r' beneficium *F*^j
20 qui i'n uia aedificat *F*^k, qui uiam edificat
XYQOC, qui iura sig. (= significat, puto) *M*:
'secundum litteram Bononiensem' uiam legi,
'littera Pisana autem uia scribit Uacarius apud
Sanignum 3, 745 22 ess'e't *F*^l 28 nec
aedificanti uim facturum] nec edificium factu-
rum *XYMO* (*adscripta est lectio Florentina*) *C*
29 de om. *F* | prouare *F*^m 31 priore re'nun-
tiatione *F*ⁿ | 'e'dictum *F*^o 35 ob opos *F*
38 pertinet 'is' cuius *F*^p

19 PAULUS libro quaestionum. Sciendum est denegata exsecutione operis noui nibilo minus *Pf* integras legitimas actiones manere, sicut in his quoque causis manent, in quibus ab initio operis noui denuntiationem praetor denegat.

20 UPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. Praetor ait: 'Quem in [B. 58, 10, 20] *E* locum nuntiatum est, ne quid operis noui fieret, qua de re agitur, quod in eo loco, ante- 5 quam nuntiatio missa fieret aut in ea causa esset, ut remitti deberet, factum est, id re- 1 stitutas'. Interdictum hoc proponitur ex huiusmodi causis, ¹edicto expressum est, ne post operis noui nuntiationem quicquam operis fiat, antequam uel nuntiatio missa fiat uel uice nuntiationis missae satisdatio de opere restituendo fuerit interposita. qui igitur facit, etsi ius faciendi habuit, tamen contra interdictum praetoris facere uidetur et ideo hoc de- 10 struere cogitur. Siue autem uacuus locus sit, ubi nuntiatum est, siue aedificatus, [B.] 1 seque hoc ² interdicto locus erit. Ait praetor: 'quod factum est, restitutas'. quod factum est, inbet restitui, neque interest, iure factum sit an non: siue iure factum est siue non 4 iure factum est, interdictum locum habebit. Quidquid autem ante remissionem fit uel illud quod loco remissionis habetur, pro eo habendum est, atque si nullo iure factum esset. 15 5 Si quis paratus fuerit satisdare, deinde actor stipulari nolit, in ea causa est, ut [B. 58, 10 n.] remitti debeat: nam cum per actorem fiet, apparelt in ea causa esse, ut remitti debeat. 6 Hoc interdictum perpetuo datur et heredi ceterisque successoribus competit. Aduersus 8 ipsum quoque³, qui opus fecit uel factum ratum habuit, interdicto locus erit. Plane si queratur, an in heredem eius, qui opus fecit, interdictum hoc competit, sciendum est 20 Labeonem existimasse in id quod ad eum peruenit dumtaxat dari oportere uel si quid dolo malo ipsius factum sit, quo minus perueniret. nonnulli putant in factum esse dan- 9 dam quam interdictum, quod uerum est. Deinde ait praetor: 'Quem in locum nuntiatum est, ne quid operis noui fieret, qua de re agitur, si de ea re satisdatum est, quod eius cautum sit aut per te stat, quo minus satisdetur: quo minus illi in eo loco opus facere 25 10 licet, uim fieri ueto'. Hoc interdictum prohibitorum est, ne quis prohibeat facere uo- 11 lentem eum qui satisdedit: etenim pertinet ad decus urbium aedificia non derelinqui. Nec quicquam interest, iure quis aedificet an non iure aedificet, cum sit securus is qui opus 12 nouum nuntiauit, posteaquam ei cautum est. Hoc autem interdictum competit ei qui 29 13 satisdedit: adicitur et illud 'aut per te stat, quo minus satisdetur'. proinde si satisdatum f. 186 non est, sed re promissum, interdicto huic locus non erit: neque enim permittendum fuit 14 in publico aedicare, priusquam appareat, quo iure quis aedificet. Et si satisdatum sit, 15 cautum tamen non perseueret, interdictum cessat. Si aliquando stetit per nuntiatorem, 16 quo minus satisdetur, nunc non stat, interdictum cessat. Hoc interdictum etiam post annum et heredi ceterisque successoribus competit. 85

21 UPIANUS libro octogensimo ad edictum. Stipulatio de operis noui nuntiatione interponi *E* solet, quotiens uicinus dicit ius sibi esse prohibere uicinum opus nouum inuito se facere. 1 Si quis autem uult post opus nouum nuntiatum impune aedicare, offerre debet satis nuntiatori: quod si fecerit, utrique consultum est tam ei qui nuntiauit, quoniam cautum habet de opere restituendo, quam ei cui nuntiatum est, quia molitus eius non impeditur: ante- 40 quam enim caueat quidquid aedicauerit, interdicto restitutorio destruere compellitur. 2 Habet autem ista stipulatio condicionem, ut ita demum committatur, si iudica- [B. 58, 10 n.]

F(XYQMO)

¹ sic ut *ins.* ² huic (*dett.*)? ³ quoque *del.*

1 exsecutione *F* 2 manet *F* 5 opus *F*
8 uel 'n'untiatio *F* 9 satis'adatio *F*
10 'ideo *F* 12 pretor *F* 13 an 'n'on *F*
17 esse't ut *F* 21 peruenit] ueruenit *F*
22 nonnulli putant *seq.*] κατὰ δὲ κληρονόμων
οὐκ ἡ παραγγελία δίδοται ἀλλ' εἰς τὸ περιελθόν
ἢ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἀγωγῆ καὶ εἰς τὸ
κατὰ δόλου μή περιελθόν *B* (*Tip.*): tam actionem
post putant *ins.* *XYMO*, tam post pu-

tant, actionem *post* dandam *ins.* *Q* | *i'n'* *F*
25 'cautum *F* 28 quidquam *F* | aedifice't'
cum *F* 30 satisdet'u'r *F* 31 re'm pro-
missum *F* 33 cessat] cessat *F* | nunti'um'atorem *F* 34 etiam] *F*, cessat *X* (*ubi*
adnotatur: 'sic est antiqua littera, sed Py[sis]
non est cessat') *Y* (*marg.* Py[sis] etiam) *MOC*
35 ce'te'risque *F* 36 ulpianus] *F*, idem *F*

tum fuerit siue ante rem iudicatam causa quae acciderit neque res¹ defendatur: et de dolo
3 malo subicitur clausula. Opus autem factum accipimus non, si unum vel alterum cemen-
tum fuit impositum, sed si proponatur instar quoddam operis et quasi facies quaedam facta
4 operis². Siue autem res iudicetur siue res non defendatur, stipulatio in id committitur, ut
res uiri boni arbitratu restituatur: quod si ita restitutum non erit, quanti ea res erit, tan-
5 tam pecuniam dabit, si hoc petitori placuerit. Quae situm est, si plures domini aedificant,
an omnes cauere debeant. et ait Labeo unum cauere debere, quia restitutio operis fieri
6 pro parte non possit. Idem ait et si plures nuntient, curandum esse, ut uni caueatur, sū
7 inter eos conueniat: plane si non conueniat, et singulis erit cauendum. Idem dicit adicien-
dum esse in stipulatione, ut tantum praestetur, quanti uniuscuiusque intersit, si hoc ma-
luerint: ceterum si ita fuerit, inquit, cautum 'quanti ea res erit', dubitabitur, utrum ad
totius corporis aestimationem haec uerba referuntur an uero ad quod eius interest quā
stipulatur. ego puto et si sic fuerit uni cautum 'quanti ea res erit', defendi posse stipula-
tionem sufficere: ad operis enim quantitatem ea refertur.

22 MARCELLUS libro quinto decimo digestorum. Cui opus nouum nuntiatum [B. 58, 10 n.]
est, ante remissam nuntiationem opere facto decepsit: debet heres eius patientiam destruendū
operis aduersario praestare: nam et in restituendo³ huiusmodi opere eius, qui contra edictum
fecit, poena uersatur, porro autem in poenam heres non succedit.

23 IAULENUS libro septimo epistularum. Is, cui opus nouum nuntiatum erat, [B. 58, 10, 23] uenidit praedium: emptor aedificauit: emptorem an uenditorem teneri putas, quod aduersus⁴
edictum factum sit? respondit: cum operis noui nuntiatio facta est, si quid aedificatum
est, emptor, id est dominus praediorum tenetur, quia nuntiatio operis⁵ non personae fit et
is demum obligatus est, qui eum locum possidet, in quem opus nouum nuntiatum est. L. 186'

II.

R DE DAMNO INFECTO ET DE SUGGRUNDIS ET PRO-
TECTIONIBUS R

1 ULPIANUS libro primo ad edictum. Cum res damni infecti celeritatem desiderat et peri-
culosa dilatio praetori uidetur, si ex hac causa sibi iurisdictionem reseruaret, magistratibus
municipalibus delegandum hoc recte putauit.

2 GAIUS libro uicensimo octauo ad edictum prouinciale. Damnum infectum est damnuum⁶ F
nondum factum, quod futurum ueremur.

3 PAULUS libro quadragensimo septimo ad edictum. Damnum et damnatio ab [B. 58, 10]
ademptione et quasi diminutione patrimonii dicta sunt.

4 ULPIANUS libro primo ad edictum. Dies cautioni praestitus si finietur, praetoris u
præsidis officium erit ex causa uel reum notare⁷ uel protelare eum et, si hoc localem exig-
it⁸ F(XYQ)MOC)

¹ qua acciderit ne res? ² operis del. ³ restituendo] destruendo? ⁴ operi (Hofmann:
u. i. et l. 10 h. t.)? ⁵ iterum dare (u. i.)?

2 'u'el F¹ | cem'e'ntum F² 3 qu'a'edam F²
4 iudicetu'm'r F⁴ | defendan'tur F² 7 unum]
FXY²M, unumquemque OC, omnes Y⁴
10 uniusquisque F² | 'm'aluerint F² 11 in-
qui't' F² 12 corporis] FXYO⁴C, operis M
et supra u. Y, inc. O⁴, om. inter alia Q | uerbo
F² | referantur F² 14 ea re'meffertur F²
16 nuntiationem F², nuntiationem F²
18 secedit F² 19 is] si F² 22 quia nun-
tiatio operis seq.] οὐ γάρ προσώπῳ ἀλλὰ πρά-
ματι γίνεται παραγέλια B (Syn.) 25 et de
sugrundis et (uel F²) protectionibus F, et pro-
tectionibus et sugru'e'ndis ind. F: περὶ τὴν

μελλόγχη τὴν γενέσθαι ζημίας ἥτοι τῆς δάμ-
ινφέκτη καὶ περὶ κτισμάτων ind. Coislin, ubi qua-
sequuntur pertinent ad D. 9, 2, 29, 1 28 re'se-
uaret F² 29 putabit F 30 caius F 33 ad-
emptione'm' F⁴ | diminutione F 34 pr'a'etc-
rin F² 35 reum notare (renouare F²) u
protelare eum (eam F²)] πότε ἡ προβεσμή⁹
ἢ ἐπὶ τῇ μελλόγχη ζημίᾳ ὄρισθείσα ἐπεκτείνεται
B (Tip.): omisit igitur hic interpres uerba cor-
rupta. ea autem quae de huius loci emendatione
alibi proposui (in Bekkeri annalium vol. 2, 331),
falsa sunt: nam collato loco similis L 15 pr. A. t.
apparet hic agi de eo decreto, quo praetor

1 inquisitionem, ad magistratus municipales hoc remittere. Si intra diem a praetore consti-
2 tuendum non caueatur, in possessionem eius rei mittendus est. 'eius rei' sic accipe, siue
3 tota res sit siue pars sit rei. An tamen is, qui non admittit, etiam pignoribus a magistra-
4 tibus coercedatur? non puto, sed in factum actione tenebitur: nam et si a praetore missus
5 non admittatur, eadem actione utendum est. Duas ergo res magistratibus municipalibus 5
praeceptor uel praeses iniunxit, cautionem et possessionem, cetera suae iurisdictioni reservauit.
4 Si forte duretur non caueri, ut possidere licet (quod causa cognita fieri solet) non duum-
uiros, sed praetorem uel praesidem permissuros: item ut ex causa decedatur de possessione.
5 Praetor ait: 'dum ei, qui aberit, prius domum denuntiari iubeam'. abesse autem uidetur
et qui in iure non est: quod et Pomponius probat: uerecunde autem praetorem denuntiari 10
iubere, non extrahi de domo sua. sed 'domum, in quam degit'¹ denuntiari' sic accipere
debemus, ut et si in aliena domo habitet, ibi ei denuntietur. quod si nec habitationem
habet, ad ipsum praedium erit denuntiandum uel procuratori eius uel certe inquilinis.
6 Totiens autem praetorem exigere denuntiationem intellegendum est, si sit cui denuntietur:
ceterum si non sit, ueluti quod hereditaria insula est nec dum hereditas adita, uel si heres 15
non existet nec inhabitetur, cessat haec pars edicti. est tamen tutius libellum ad ipsas aedes
7 proponere: fieri enim potest, ut ita monitus defensor existat. In eum, qui quid eorum quae
supra scripta sunt non curauerit, quanti ea res est, cuius damni infecti nomine cautum non
erit, iudicium datur: quod non ad quantitatem referatur, sed ad id quod interest, et ad utili-
8 tatem nenit, non ad poenam. Hoc autem iudicium certam condicionem habet, si postula- 20
tum est: ceterum qui non postulauit, experiri non potest. postulare autem proprie hoc
9 dicimus pro tribunali petere, non alibi. Si tam uicinum urbi municipium sit, ut magistratu-
10 se non interponente potuerit praetor uel praeses adiri, potest dici cessare hanc actionem
aduersus magistratus, quasi nihil intersit, cum in tua potestate fuerit a praetore uel pre-
side desiderare in possessionem mitti. Haec autem actio cum rei habeat persecutionem, 25
et heredi | et in heredem et perpetuo dabitur.

5 PAULUS libro primo ad edictum. Praetoris officium est, ut missus in possessionem etiam ^E
1 eam per longi temporis spatium in suum dominium capere possit. Si plures sint domini,
qui cauere debent, et aliquis non caueat, in portionem eius mittetur. et contra si aliquot
sint, qui caueri sibi desiderant, et alias pretiosiores, alias uilliores habeat aedes, siue unius 30
domus plures habeant dispare partes: tamen non magnitudine dominii quisque, sed aqua-
liter mittentur omnes in possessionem. Si et dominus proprietatis et fructuarius [B. 58, 10 n.]
desideret sibi caueri damni infecti, uterque audiendus est: nec enim iniuriam sentiet pro-
missor, non plus cuique praestatus, quam quod eius intersit.

6 GARUS libro primo ad dictum prouinciale. Euenit, ut nonnumquam damno [B. 58, 10 n.] ^E
dato nulla nobis competit actio non interposita antea cautione, ueluti si uicini aedes rui-
nosae in meas aedes ceciderint: adeo ut plerisque placuerit nec cogi quidem eum posse,
et ruderis tollat, si modo omnia quae iaceant pro derelicto habeat.

7 UPIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Praetor ait: 'damni in- [B. 58, 10 n.] ^E
fecti suo nomine promitti, alieno satisdari iubebo ei, qui iurauerit non calumniae causa 40
id se postulare eumue cuius nomine aget postulatum fuisse, in eam diem, quam causa
cognita statuero. si controversia erit, dominus sit nec ne qui cauebit, sub exceptione
F(YQMOC)

¹ in quam degit del.

cautionem tempore finitam 'ex causa' aut re-
nouari iubet stipulatione repetita aut suo arbitrio
post diem extra ordinem tueretur. nec ui-
deretur alia decreta hic opponi posse nisi duo
haec de stipulatione iteranda et de die prote-
lamendo: nam ubi stipulationem tempore finitam
non redintegrat praetor, ibi non es causa decer-
nit, sed a decernendo abstinet 2 rei] res *F¹* |
accipitur *F²* 4 puto] potu *F³* 5 action-

ne'm' *F⁴* 6 res's'ernauit *F⁵* 8 pra'etorem *F⁶*
9 pra'etor *F⁷* 10 in del. *F⁸* 12 ibi] idi *F⁹*
16 ha'e'o *F¹⁰* 18 damn infecti *F¹¹* 20 si] sit *F¹²*
21 postulabit *F¹³* 22 uicinum *F¹⁴* 24 magi-
stratu's' *F¹⁵* | n'i hil *F¹⁶* 30 et aliis] eallius *F¹⁷*
31 tamen] tamet *F¹⁸* 32 si] et *F¹⁹* 33 de-
siderat *F²⁰* | siui *F²¹* | est bis *F²²* 36 nulla]
nalla *F²³* | si u'd'icini *F²⁴* 37 placuer'e'it *F²⁵*
40 suo nomine] sonouine *F²⁶* | iu'd'bebo *F²⁷*

'satisfandi iubebo. de eo opere, quod in flumine publico ripa eius fiet, in annos [Ep. 15, 53] 'decem satisfandi iubebo. eum, cui ita non cauebitur, in possessionem eius rei, cuius [Ep.] 'nomine ut caueatur postulabitur, ire et, cum iusta causa esse videbitur, etiam possidere iubebo. in eum, qui neque cauerit neque in possessione esse neque possidere passus erit, iudicium dabo, ut tantum praestet, quantum praestare eum oportet, si de ea re ex decreto meo eiusue, cuius de ea re iurisdictio fuit quae mea est, cunctum fuisse. eius rei 'nomine, in cuius possessionem misero, si ab eo, qui in possessione erit, damni infecti no-
mine¹ satisfabitur, eum, cui non satisfabitur, simul in possessione esse iubebo'. Hoc edictum prospicit damno nondum facto, cum ceterae actiones ad damna, quae contigerunt, sarcina pertineant, ut in legis Aquiliae actione et aliis. de damno uero facto nihil editio cauetur: cum enim animalia, quae noxam commiserunt, non ultra nos solent onerare, quam ut noxae ea dedamus, multo magis ea, quae anima carent, ultra nos non deberent onerare, praesertim cum res quidem animales, quae damnum dederint, ipsae extent, aedes autem
2 si ruina sua damnum dederunt, desierint extare. Unde quaeritur, si ante, quam caneretur aedes deciderunt neque dominus rudera uelit egerere eaque derelinquit, an sit aliqua aduersus eum actio. et Iulianus consultus, si prius, quam damni infecti stipulatio interponeretur, aedes uitiosae corruiissent, quid facere deberet is, in cuius aedes rudera decidissent ut damnum sarciretur, respondit, si dominus aedium, quae ruerunt, uellet tollere, non aliter permittendum, quam ut omnia, id est et quae inutilia essent, auferret, nec solum de futuro sed et de praeterito damnis cauere eum debere: quod si dominus aedium, quae deciderunt nihil facit, interdictum reddendum ei, in cuius aedes rudera decidissent, per quod uicinus compelletur aut tollere aut totas aedes pro derelicto habere.

8 GAIUS ad edictum praetoris urbani titulo de damno infecto. Quod forte tunc recte dicetur, cum non ipius neglegentia, sed propter aliquod impedimentum sibi non prosperit-

9 ULPIANUS libro quinquagesimo tertio ad edictum. Hoc amplius Iulianus [B. 58, 10] posse dici compellendum eum, ut etiam de praeterito damno caueret: quod enim re integrum custoditur, hoc non inique etiam post ruinam aedium praestabatur. integra autem re unusquisque cogitur aut de damno infecto cauere, aut aedibus carere quas non defendit. denique, inquit, si quis propter angustias temporis aut quia rei publicae causa aberat non potuerit damni infecti stipulari, non inique praetorem curaturum, ut dominus uitiosarum
1 aedium aut damnum sarciat aut aedibus caret. sententiam Iuliani utilitas comprobavit. Dicit his autem, quae uirum importata sunt, an interdictum dari possit, quaeritur. Trebatum refert, cum Tiberis abundasset et res multis multorum in aliena aedificia detulisset, interdictum a praetore datum, ne uis fieret dominis, quo minus sua tollerent auferrent, si modo
2 damni infecti reppromitterent. Alfenus quoque scribit, si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum eamque petas, dandum in te iudicium de damno iam facto, idque Labeo probat: nam arbitrio iudicis, apud quem res prolapsae petentur, damnum, quod ante semper non contineri, nec aliter dandam actionem, quam ut omnia tollantur, quae sunt prolapsa. Ita demum autem crustam vindicari posse idem Alfenus ait, si non coaluerit nec unitat-

F(XYQMO)

¹ nomine] non (*Brenemannus*)?

1 satisfare *F* 2 cui] qui *F* 3 videbitur] bibebebitur *F* 4 iubeo *F* | possessione'm' *F* 6 quius *F* | de 'e'a *F* 7 nomine'ta' i'm' cuius *F* | mis'sero *F* | demni *F* | infacti *F* | nomine] *FXM*, nomine non *YM* *O*, om. *inter alia* *C* 8 cui] qui *F* | satisfidebitur *F* 9 domno *F* | demna *F* 10 bero *F* 11 anim'o alia'e' *F* | qu'a'e' *F* | solent] olent *F*, soleant *F* | enerare *F* 12 nulto *F* | enerare *F* 16 damne *F* | interpone're'tur *F* 17 facere't posuit, deinde facere restituit *F* | is] ins *F* 18 ut] et *F* 21 cuius] quius *F* 24 neglegentio *F*

28 quisqu'i'e' *F* 29 quia] qua *F*: διὰ ἀπείναι χάριν Δημοσίων πραγμάτων *B* (*Tip*.) 30 pot'u'erit *F* | inique] *XYOC*, utique ...que (*litura non expleta*) *M* 31 'a'edium *F* | aedi'b'us *F* 33 cum] ecum *F* 34 fieri' *F* | auferent *F* 35 reppromitterent *F* 36 i'm' facto] *F*, iam facto uel infecto *O*, infecto *X* (*schol. al. de dampno iam facto*) *YM* (*suprascr. uel iam*) *C* male, hoc enim ait Labeo crustam petenti vindicationem denegandam esse, donec de damno iam facto caueat et ex ea cautione iudicium suscipiat: nam ipsa vindicatione damnum id non contineri

cum terra mea fecerit. nec arbor potest uindicari a te, quae translatâ in agrum meum cum terra mea coaluit. sed nec ego potero tecum agere ius tibi non esse ita crustam habere, si iam cum terra mea coaluit, quia mea facta est. Neratius autem scribit, si ratis in agrum meum ui fluminis delata sit, non aliter tibi potestatem tollendi faciendam, quam si de praeterito quoque damno mihi cauisses. Quaesitum est, si solum sit alterius, superficies alterius, superficiarius utrum repromittere damni infecti an satisdare debeat. et Iulianus scribit, quotiens superficiaria insula uitiosa est, dominum et de soli et de aedificii uitio repromittere aut eum, ad quem superficies pertinet, de utroque satisdare: quod si 6 eterque cesseret, uicinum in possessionem mittendum. Celsus certe scribit, si aedium tuarum usus fructus Titiae est, damni infecti aut dominum repromittere aut Titiam satisdare 10 debere. quod si in possessionem missus fuerit is, cui damni infecti cauendum fuit, Titiam uti frui prohibebit. idem ait eum quoque fructuarium, qui non reficit, a domino uti frui prohibendum: ergo et si de damno infecto non cauet dominusque compulsus est repromittere, prohiberi debet frui.

10 PAULUS libro quadragensimo octauo ad edictum. Quamuis alienus usus fructus [B. 58, 10 n.] E f. 188 sit, dominum promittere¹ oportere Cassius ait. nisi proprietarius in totum repromittat uel fructuarium satisdat, mitti oportet in possessionem eum, cui non caueatur. sed nisi proprietario repromittenti fructuarium caneat, denegandam ei fructus petitionem Iulianus scribit.

sed si fructuarius de soli uitio quid praestiterit, ius domini ad eum transferri oportet. 19

11 ULPIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Quid de creditore dice- [B. 58, 10 n.] E mus, qui pignus accepit? utrum repromittere, quia sunm ius tuerit, an satisdare, quia dominus non est, debebit? quae species est in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneraticio damni infecti caueri debeat. et ait Marcellus inutiliter [cf. l. 18 § 9 h.t.] ei caneri: idemque etiam de eo cauendum² qui non a domino emit: nam nec in huius persona committi stipulationem. aequissimum tamen puto huic prospiciendum, id est³ credi- 25 tori, per stipulationem.

12 PAULUS libro quadragensimo octauo ad edictum. His qui pignori rem acceperunt potior E est is, cui damni infecti non cauetur, si possidere et per longum tempus rem capere ei permisum fuerit. 29

13 ULPIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Qui bona fide a non domino emit, E fidendum est, numquid repromittat, non etiam satisdet. quad quibusdam uidetur: habet autem rationem, ut magis repromittat quam satisdet: suo enim nomine id facit. Siue corporis dominus sine is qui ius habet (ut puta seruitutem) de damno infecto caueat, puto cum repromittere debere, non satisdare, quia suo nomine id facit, non alieno. Cum inter aedes meas et tuas sint alias aedes non uitiosae, uidendum est, utrum tu solus mihi cauere 35 debeas an uero et is, cuius aedes uitiosae non sunt, an ille solus, an ambo⁴. et magis est, ut ambo cauere debeant, quia fieri potest, ut aedes uitiosae in aedes non uitiosas incidentes damnum mihi dent. quamuis possit quis dicere non uitio incolumium aedium hoc factum, si alias in eas incidentes damni causam praebuerint: sed cum prospicere sibi potuerit damni infecti cautionem, non⁵ prospexerit, merito conuenietur. Qui damni infecti 40 caueri sibi postulat, prius de calumnia jurare debet: quisquis igitur iurauerit de calumnia, admittitur ad stipulationem, et non inquiretur, utrum intersit eius an non, uicinas aedes habeat an non habeat. totum tamen hoc iurisdictioni praetoriae subiciendum, cui cauendum sit, cui non. Ceterum neque ei qui in meo deambulet neque ei qui in meo lauet uel F(XYQMC)

¹ repromittere (edd.)? ² statuendum? ³ id est] item (cf. l. 13 pr. h.t.)? ⁴ an ambo del. (Hal.) ⁵ cautione nec (N = n': Hal.)?

2 tegum F | tibi] X²YM² (in margine P[isis] michi) OC, mihi FX², om. M² 5 cau'e'isses F² 8 reponnittere F² 10 tit'i'a'e F² 12 refert F² 15 quadragensimocctauo F² 17 cui] qui F² 19 bitio F² 22 non est 'non' debet F² 24 in huius] imtuinus F² 28 cui]

qui F² 30 a'n' non F² 33 siue is] siuet F² 34 nomini F² 35 a'edes F² | uturum F² 36 a's'e'des F² | ambo] ambo F² 37 qui's' F² | incidentes F² 39 incidentes F² | eausam F² 43 tamen] tatem F² 44 labet F

5 in mea taberna deuertat, caueri debet. Uicinis plane inquillinisque eorum et inquillinorum
 6 uxoribus caendum esse ait Labeo, item his qui cum his morentur. De illo quaseritur, an
 inquillinis suis dominus aedium cauere possit. et Sabinus ait inquillinis non esse caendum:
 aut enim ab initio uitiosas aedes conduxerunt et habent quod sibi imputent, aut in uitium
 7 aedes inciderunt et possunt ex conducto experiri: quae sententia uerior est. Si quis iuxta⁵
 monumentum aedificauerit | vel iuxta aedificium suum monumentum fieri passus sit, de f. 138¹⁰
 damno infecto ei postea caendum non erit, quia rem illicitam admisit: alias autem si
 monumento aedificium noceat, in quo nihil sit, quod imputari possit ei, ad quem ius monu-
 8 menti pertinet, caendum est ei, ad quem ius monumenti pertinet. Superficia- [cf. l. 11 h. t.
 rium et fructuarium damni infecti utiliter stipulari hodie constat. Sed ei, qui bona fide a¹⁰
 10 non domino emit, damni infecti stipulationem non competere Marcellus ait. Si quis opus
 nouum nuntiauerit, an nihil minus damni infecti ei caueri debeat, Julianus tractat. et
 magis probat caueri oportere: nam et ei, qui egerit ius aduersario non esse altius tollere
 aedificium, caueri debere. item eum, aduersus quem interdictum quod ui aut clam com-
 petit, cauere debere Julianus ait, quia non est cantum neque de uitio aedium neque de 15
 11 damno operis. Si quis, quia sibi non cauebatur, in possessionem aedium missus fuerit,
 deinde is cuius aedes fuerunt, cum praeterea alias aedes haberet, desideret ab eo, qui in
 possessionem missus est, ut sibi damni infecti harum aedium nomine, quarum in posses-
 sionem missus est, caueret, an sit audiendus, uideamus. et Julianus scribit: is qui uitiosas
 aedibus cesserit, si integras retinuerit, numquid improbe ab eo, qui uitiosas aedes coepit
 possidere, cautionem exigit, cum ideo possessionem amiserit, quia ipse damni infecti sati-
 non dederat? et sane parum probe postulat ab eo caneri sibi earum aedium nomine, qua-
 12 rum ipse canere supersedit: quae sententia uera est. Si quis stipulatus iurauerit nec fuerit
 stipulatus, an postea ei stipulari uolenti iurandum sit, uideamus. et puto iterum iurandum
 13 quia possit fieri, ut aut tunc aut modo calumnietur. Si alieno nomine caueri mihi damn-
 infecti postulem, iurare debeo non calumniae causa id eum, cuius nomine cantum postulo
 14 fuisse postulatum. Sed si eius nomine postulem, qui, si ipse postularet, iurare non com-
 pelleretur, ueluti patronus vel parens, dicendum est locum iuriuando non esse: de qu-
 15 enim ille non iuraret, nec qui uice eius postulat in hac stipulatione debet iurare. Hui-
 stipulacioni debet dies esse insertus, intra quem si quid damni contigerit, cautio locu-
 habet: neque enim in infinitum obligatus esse debet stipulatione. ipse igitur praetor die-
 dabit stipulacioni, aestimatione habita ex causa et ex qualitate eius damni, quod conti-
 gere speratur.

14 PAULUS libro quadragensimo octavo ad edictum. In causae cognitione etiam longi-
 quitas soli et operis magnitudo spectanda est.

15 UPLIANUS libro quinquagessimo tertio ad edictum. Si finita sit dies statuta in cautione
 1 iterum arbitratu praetoris ex integro erit caendum. Si uero sine adiectione [B. 58, 10] —
 diei stipulatio fuerit interposita, si quidem ex conventione, quandoque fuerit commissa, | —
 stipulatu agitur, si uero per errorem, magis est illud dicendum finito die, in quem aliquo¹ —
 2 caueri solet, desiderandum esse a praetore, ut liberetur. Deinde ait praetor: 'de [Ep. 15, 53]
 'eo opere, quod in flumine publico ripaue eius fiet, in annos decem satisdari iubebo'. (Ep.)
 hic exigitur satisdatio et¹ tempus stipulacioni praestituit idcirco, quia in publico fit: cum
 3 autem in alieno fiat, satisdationem praetor iniungit. Notandum, quod non etiam de loci
 uitio, sed de operis tantum cauetur, quamuis, si in priuato fiat, et de loci et de operis uitio
 F(XYQMC)

¹ exigitur satisdatio et del.

1 uicini's F¹ 2 cabendum F¹ 12 damni
 'infecti F¹ | et] act F¹ 13 et del. F¹ 14 eum]
 edm F¹ 15 de bitio F¹ 16 in po'te's't'ses-
 sionem a'edium F¹ 21 cu'm' F¹ 27 si]
 se F¹ | si] se F¹ | rostularet F¹ 28 patro-
 nos F¹ 31 obligatum F¹ 35 soli] F¹ XYMC,
 loci F¹ | magnitu ra'do F¹ 36 fi'a nita F¹ |

sit] ait F 38 commisse F¹ 41 iubebit F¹
 42 exigitur] sic F, igitur errore typ. Gebauer
 eumque secuti: alii 43 in alieno fiat] inali-
 nariat F, in aliena re fiat (fit M) XYMC, fit
 in aliena re O, in aliena erit re Q | netan-
 dum F¹ 44 in] im F¹ fiat 'd' et F¹

caeatur: sed cum locus publicus sit, non erat necesse ibidem opus facienti de alio uitio
 4 quam operis satisdare damni infecti. Si quid igitur damni intra decem annos acciderit, id
 5 stipulatione continetur. Et quod ait praetor 'de eo opere', sic accipe de eo damno, quod
 6 ex opere fiet. Si quid in via publica fiat, quia in alieno fit, satisdandum est. Sed praetor
 7 causa cognita tempus pro condicione operis determinabit. Siue autem quis muniat uiam 5
 8 sine quid aliud in via publica faciat, debet cautio locum habere, ne per hoc damno pri-
 9 nati contingantur. De ceteris locis publicis nihil specialiter caeatur, uerum ex generali
 10 sermone, quae in alieno fiat, satisdari debebit damni infecti. Si publicus locus publice
 reficiatur, rectissime Labeo scribit, eoque iure utimur, de damno infecto non esse cauen-
 dum, si quid uitio loci aut operis fiat: certe legem dandam operis tales, ne quid noceat 10
 11 viciniis damniue detur. Ex hoc edicto si non caeatur, mittitur in possessionem a praetore
 12 in eam partem, quae ruinosa esse uidetur. An uero in totas aedes missio locum habeat,
 uideamus. et extat Sabini sententia in totas aedes mittendum: alioquin si ex superficie,
 inquit, damnum timeatur, non habebit res exitum, nec profuturum in possessionem eius
 rei mitti, quam quis possidere non possit aut ei non expedit: et uerior est Sabini sen- 15
 13 tentia. Sed si in plures partes diuisa domus sit, utrum in partem an in totam domum
 possidendum mitti quis debeat, uideamus. si tam ampla domus sit, ut et spatia inter ui-
 nosam partem intercedant et eam quae uitium non facit, dicendum in eam solam partem
 mitti: si uero unita sit contextu aedificiorum, in totam. itaque et in spatiose domibus
 melius dicetur in eam partem domus mittendum, quae uitiosae parti unita est. ceterum 20
 si modica portiuncula aedium amplissimarum uitium faceret, quale erat dicere totas aedes
 14 in bendum possidere eum, cui damni infecti non caueretur, cum sint amplissimae? Item
 quid dicemus, si insula adiscens domui uitium faciat, utrum in insulae possessionem an
 uero in totius domus possessionem mittendum sit? et magis est, ut non in domus posses- 25
 sionem, sed in insulae mittatur. Si plures sunt, qui postulent ut caeatur, omnes mitti in
 possessionem solent. idemque Labeo probat et si prius quis in possessionem missus sit et
 aliis mitti desideret: nam non spectabimus ordinem, sed habebunt ambo possessionem.
 quod si iam prior possidere iussus sit et aliis damni infecti caueri desideret, tunc nisi ca- 30
 15 uetur, mittetur in possessionem posterior. Iulianus scribit eum, qui in possessionem damni 29
 | infecti nomine mittitur, non prius incipere per longum tempus dominium capere, quam f. 189'
 16 secundo decreto a praetore dominus constituatur. Si ante hoc decretum aliis quoque in
 possessionem missus fuerit, aequaliter ambo aedium fiunt domini, scilicet cum iussi fuerint
 possidere. si uero iam constituto domino eo, qui primus in possessionem missus est, Titius
 17 damni infecti sibi caueri desiderabit, cessante primo cauere solus Titius erit in possessione.
 Cum autem plures mittuntur in possessionem, aequaliter mittuntur, non pro rata damni, 35
 quod unumquemque contingere, et merito: nam et cum unus mittitur, non pro portione
 18 damni mittitur, sed in totum: cum igitur plures mittuntur, aequaliter omnes quasi in totum
 missi concursu partes habebunt. Sed si quis eorum missus in possessionem sumptum fecerit,
 deinde iubeatur possidere, an sumptum consequi possit is qui fecit et quo iudicio? et placet
 19 communis diuidendo iudicio consequi eum posse. Si quis autem in possessionem missus, 40
 non domum possidere iussus sit, an dominus decidere possessione debeat, uideamus. et ait
 Labeo non decidere, sicut nec cum creditores uel legatarii mittuntur: idque est uerius.
 20 Non autem statim ubi misit praetor in possessionem, etiam possidere iubet, sed tunc de-
 21 mandat, cum iusta causa uidebitur (ergo internallum aliquod debet intercedere), quod aut
 pro derelicto aedes longo silentio dominus uideatur habuisse aut emissu² in possessionem 45
 F(XYQMC)

¹ iubeantur? ² missu (u. i.)

5 Operis F² | determinauit F 7 locis' F² |
 ex generali F² 10 legam F² 13 sibini F²
 14 non' F² 18 et] at F² 22 ampli' n-s-
 sinis' F² 26 'qui's F² 27 deside-
 re n't F² 28 tunc isi (sic) canetur F², tunc
 enim nisi caeatur F² QO, om. XYMC 32 cum

e'iussi F² 33 e'st F² 34 caueri' F² |
 eessante F² 36 'u'numquemque F² 39 an-
 suptum F 40 communij communi F² | posse
 si] possessi F 41 iussus'sit F² 42 le-
 gataris F² 45 emissu in poss.] missu in poss.
 XYQMC, missu in poss. aduersario O

22 et aliquamdiu immorato nemo caueat. Si forte dominus rei publicae causa abest aut ex
 alia iusta causa aut in ea sit aetate cui subueniri solet, probandum est non debere pae-
 torem festinare ad decernendum, ut iubeat possidere. sed etsi decreuerit, nemo dubitat
 23 in integrum restitutionem indulturum. Ubi autem quis possidere iussus est, dominus
 24 deiciendus erit possessione. Si qua sint iura debita his, qui potuerunt de damno infecto
 satisdare, deneganda erit eorum persecutio aduersus eum, qui in possessionem missus est:
 25 et ita Labeo probat. Item quaeritur in pigneratio creditore, an pignoris persecutio dene-
 getur aduersus eum, qui iussus sit possidere. et magis est, ut, si neque debitor repromisit
 neque creditor satisdedit, pignoris persecutio denegetur. quod et in fructuario recte Celsus
 26 scribit. Si de uectigalibus aedibus non caueatur, mittendum in possessionem dicemus nec
 iubendum possidere (nec enim dominium capere possidendo potest), sed decernendum, ut
 eodem iure esset, quo foret is qui non cauerat: post quod decretum uectigali actione ut
 27 poterit. Sed in uectigali praedio si municipes non cauerint, dicendum est dominium per-
 longum tempus adquiri. Eleganter quaeritur, si, dum praetor de danda stipulatione de-
 liberat, damnum contigerit, an sarciri possit. et missio quidem cessabit: praetor tamen
 decernere debet, quidquid damni contigerit, ut de eo quoque caueatur, aut, si putat, quod
 29 utiliter actionem datus sit, decernat. Si pupillus tutorem non habeat, [quo auctore]—
 30 damni infecti promittat, quasi non defendatur, missio in possessionem locum habebit. Si
 quis damni infecti in possessionem missus sit, fulcire eum et reficere insulam debere sunt
 qui putent eamque¹ culpam praestare exemplo eius, qui pignori accepit. sed alio iure uti-
 mur: cum enim ob hoc tantum missus sit, ut uice cautionis in possessione sit, nihil ei
 31 imputari, si non refecerit. Item uideamus, si ei cautio offeratur, posteaquam missus est,
 an non prius decidere debeat, quam si ei caueatur etiam de eo damno, quod contigit
 posteaquam missus est in possessionem? quod quidem magis probatur: repetita igitur die
 32 Illud quaeritur, ex quo tempore damni ratio habeatur, utrum ex quo in possessionem uen-
 tum est an uero ex quo praetor decernit, ut eatur in possessionem. Labeo, ex quo de-
 cretum est: Sabinus, ex quo uentum est in possessionem: ego puto causa cognita modo
 hanc modo illam sententiam probandam. plerumque enim subuenitur etiam ei, qui missus
 33 in possessionem aliqua ex causa aut non uenit aut tardius uenit in possessionem. Postea-
 quam autem quis possidere iure dominii a praetore iussus est, nequaquam locus erit cau-
 tionis oblationi: et ita Labeo: ceterum nullus, inquit, finis rei inuenietur: et est hoc ueris-
 34 simum seposito eo, quod quibusdam uel aetate uel qua alia iusta causa subuenitur. Si iau-
 ruerunt aedes, an in possessionem ruinae uel areae mittendus sit nihilo minus is, cui cau-
 tum non est, uideamus. et magis est, ut mitti debeat, et ita Labeo: sed adicit, si, postea-
 quam decreuerit praetor eum in possessionem mittendum, tunc aedes deciderint: et puto
 Labeonis sententiam ueram. proinde et si refecit aliquid, erit probandum non prius eum
 discessurum, quam si ei sarciatur et de praeterito caueatur. potest autem et in factum
 actione recuperare hoc quod impendit, sed non amplius, quam quod boni uiri arbitratu-
 factum sit: idem est et si alias iussu rogatuue meo eorum quid sine dolo malo fecerit et
 35 eo nomine condemnatus sim aut dederim sine dolo malo. Si quis metu ruinae decesserit
 possessione, si quidem, cum adiuuare rem non posset, id fecit, Labeo scribit integrum ius
 eum habere, perinde ac si in possessione perseverasset: quod si, cum posset sucurri,
 maluit relinquere, amississe eum praetoris beneficium neque, si postea sucurri sibi uelit,
 audiendum eum. Cassius autem ait, si metu ruinae recesserit, non hoc animo, ut aedificia
 F(XYQMO)

¹ eumque (Krueger)?

1 aliquamdiu *F* 2 estate *F* | subuenire *F*
 3 recreuerit *F* 5 infacto *F* 8 est et *F*
 9 'celsus' recte *celsus F* 12 foret *s'is F*
 15 conti'ngerit *F* 17 actionem rationem *F*
 23 conti'ngit *F* 24 prouatur *F* 25 fe-

27 decrebit *F* 31 nequaqua *F*
 32 inquit^t *F* 36 de'c'reberit *F* 37 labe-
 nis *F* | eret *F* 39 inpendit *F* | sed] set *F*
 42 quidam *F* 44 amississe *F*

derneliqueret, restituendum in possessionem: eum tamen, qui missus in possessionem non accesserit, si aedificia ruerint, beneficium praetoris amississe scribit. hoc ita accipiedum 36 erit, si uenire in possessionem neglexit, non si dum uenit ruerunt. Si quis ex hoc edicto a praetore in possessionem missus non est admissus, in factum actione uti poterit, ut tantum praestetur ei, quantum praestari ei oporteret, si de ea re cautum fuisset: extenditur 5 enim actio in id tempus, quo damnum committitur.

16 | PAULUS libro quadragensimo octauo ad edictum. Antequam damnum detur, [B. 58, 10 n.] *S f. 190' impunitum est factum eius, qui neque promisit neque admisit in possessionem, si tamen ante damnum datum uel cavit uel possessione cessit.

17 UPIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Si quis missum in possessionem, cum easset in aliena potestate, non admiserit, plerique putant noxalem actionem 1 eo nomine competere. Quid deinde, si procurator prohibuerit, utrum in ipsum an in dominum dabimus? sed uerius est in ipsum dandam. Sed et in actore municipum tutore ceteraque, qui pro aliis interueniunt, idem erit dicendum. Actio ista, quae in factum est, perpetuo dabitur, et heredi et in heredem ceterasque¹ itemque ceteris personis. Index, 15 qui de damno infecto cognoscit, etiam alienato praedio ab eo, cum quo actum fuerit, damnum aestimare solet omne, quodcumque ante iudicium contigit.

18 PAULUS libro quadragensimo octauo ad edictum. Damni infecti stipulatio [B. 58, 10 n.] E competit non tantum ei, cuius in bonis res est, sed etiam cuius periculo res est. Quod opera facto consecutus sit dominii capione promissor, non teneri eum eo nomine Pomponius ait, quia nec loci nec operis uitio, sed publico iure id consecutus sit. Ei, cuius usus fructus aedium est, de uitio earundem aedium caueri non oportet, etsi alias uicinas habeat, quia reficiendi habet facultatem: nam qui uiri boni arbitratu uti deberet, reficiendi quoque potestatem consequitur. ergo nec proprietarius audiri debet, si uelit sibi caueri a fructuario aedium nomine, quas uicinas fructuario² habeat, quia habet cum fructuario actionem, ut uiri boni arbitratu is fruatur. Sed inquilino meo, si uicinas aedes habeat, cauere debebo³ damni infecti propter eas aedes. Ei, qui in conducto solo superficiem imposuit, dominus soli, quod uitio soli damnum futurum sit, cauere non debet nec soli domino superficiarius, quia inuicem ex conducto et locato habent actiones: in quas tamen actiones ultra culpam nihil uenit. plus autem in stipulationem uenit damni infecti, quod quidem uitium eius⁴ esse dicitur. Si is, qui unas aedes habebat, stipulatus fuerit, deinde uicinas comparerit, an earum quoque nomine, quas post interpositam stipulationem comparasset, promissorem obligaret, quae sit. Iulianus scribit uidendum, ne earum dumtaxat nomine cauere habeat, de quibus inter eum et promissorem initio actum fuerit. cui consequens uideri posse, ut et, cum aedium communium nomine duo socii stipulentur, de eo dumtaxat damno cauere videatur, quod in parte aedium cuique socio datum fuerit. siue ergo redemerit alteram partem quis ex his siue adiudicata fuerit, non augeri promissionis obligationem. Pomponius relata Iuliani scriptura dicit non se improbare. Si autem res aliquas post stipulationem interpositam in domo habere coepert stipulator, quae ex ruina uicinarum aedium perierint, agere ex stipulatu potest, licet tunc, cum stipularetur, hae res non fuerint⁵. Emptor praedii si ante traditionem stipulatus sit, cautum habebit de eo f. 191 8 damno, quod post traditionem factum erit. Uenditorem autem aedium prius, quam posses-

F(XYQMC)

¹ Personas ins. ² fructuariorum (u. i.: Cuiacius)? ³ nisi ins. ⁴ eius] rei? ⁵ ibi ins.

² si aedificia ruerint F² 4 missus non F⁴
⁷ libro quadragensimo octauo] F², libro sexagenimo quadragensimo octauo F² 9 cessit] oestit F¹ 10 possessionem F² 12 eo] ei F² 14 est in perpetuo F² 16 qui personae de damno qui infecto F² etiam te iam F² 19 quod] F², sed quod F²: agitur autem de opere facto in litore (cf. L 1 § 18 h. t.) 22 de bitio F² 25 quas uicinas fructuario
 habeat] F² cum B (Tip.): ὁ δεσπότης ... ἔχων ἄλλον (οἶκον) πλησιάζοντα, quas uicinas fructuariorum habeat F² XYQMC | ut biri F² 26 is] his F² 27 damni i[nfecti F²] | c[on]ducto F² 28 damnum F² 30 damni] damni F² 31 unas] FX² YMC, uicinas SX² et supra u. Y 37 adiudicatae F² 39 interposita[m] F² | quae F² 40 pe[d]rierint F² | cum] tum F²

- 9 sionem tradat, stipulari oportet, quia huius quoque rei culpam praestat. Sed quid fiet, si uendor sine culpa stipulari non potuerit et ob hoc emptor stipulatus fuerit? nonne damnum patitur? an hoc damnum in aliena re acciderit¹, reuolutur autem ad emptorem, quia actionem ex empto non habet? sed nihil in hac causa proficit stipulatio, nisi in id, quod post traditionem accidit, quia, dum uendoris custodia est, is stipulari debet omnemque diligentiam emptori praestare: et quod alia actione quaeri potest, id in stipulationem damni infecti omnino non deducitur. Sed si uendor interposuerit stipulationem, etiam id damnum continebit, quod post traditionem emptori contigerit. quod esse iniquissimum Aristo ait, quoniam, si emptor quoque damni infecti stipulatus esset, duobus promissor eiusdem nomine obligaretur: nisi forte id contra se habeat, quia in hoc fit stipulatio, quanti ea res erit: ut possit uideri nihil interesse iam uendoris. Stipulatione damni infecti interpositum Sabini sententia uera est existimantis, ut, si, dum aedificatur intra diem stipulationem comprehensum, supra parietem meum domus deciderit eumque uitauerit, licet post diem stipulationis paries decidat, possim agere, quia damnum iam tunc acceperim, cum paries uitiosus factus sit. nec quicquam obstare, quo minus etiam antequam decidat agi possit: et, si ita concussus sit paries, ut nulla ratione recipi² possit ideoque deponendus est, non minoris litem aestimandam, quam si decidisset. Si uicinas aedes habeamus et intuicemus desideremus damni infecti caueri, nihil obstabit, quo minus et ego in tuarum aedium posse sessionem mittar et tu in mearum. Si pupillus prohibuit iri in possessionem damni infecti, placet in eum non iniuste competere hanc in factum actionem. Si mandatu meo alius prohibuerit, in me haec actio competit. Non solum autem eum punit praetor, qui in possessione esse, sed etiam eum, qui possidere passus non fuerit, cum alioquin, si is, qui iussu praetoris cooperat possidere et possidendo dominium capere, aut non admissus aut electus inde fuerit, utile interdictum unde uel Publicianam actionem habere potest: sed si in factum actione egerit, his actionibus experiri non potest, cum praetor id agat, ne damnum faciat actor, non ut in lucro uersetur. Si procurator meus damni infecti stipulatus sit, causa coguita mihi ex ea stipulatione actio competit.
- 19 GAIUS ad edictum praetoris urbani titulo de damno infecto. [cf. D. 9, 4, 30. B. 58, 10 n.] Eorum, qui bona fide absunt, in stipulatione damni infecti ius non corruptitur, sed reuersis cauendi ex bono et aequo potestas datur, siue domini sint siue aliquid in ea re ius habeant, qualis est creditor et fructuarius³ et superficiarius. Siue aedium uitio siue operis, quod uel in aedibus uel in loco urbano aut rustico, priuato publicoue fiat, damni aliquid futurum sit, curat praetor, ut timenti damnum caueatur.
- 20 IDEM libro nono decimo ad edictum prouinciale. Inter fructuarium et dominum proprietatis ita damni infecti cautio locum habet, si fructuarius quidem de soli uitio cauendi sibi desideret, dominus uero proprietatis de operis uitio, si quid fructuarius aedificet: nam de ruina aedium neuter ab altero cautionem desiderare potest, fructuarius ideo, quia refectio aedium ad eius ipsius onus non⁴ pertinet, proprietarius ideo, quia usitata stipulatio, qua de re restituenda fructuarius cauet, ad hunc quoque casum porrigitur.¹⁹
- 21 PAULUS libro octavo ad Plantium. Si filius familias inquilinus sit, uideamus, an damni infecti nomine in possessionem aedium uicinarum mittendus sit (quaeritur F(XYQMOC)

¹ accidit? ² refici (u. i.)? ³ in noxalibus actionibus eorum qui bona fide absunt ius non corruptitur, sed reuersis defendendi ex bono ... et fructuarius D. l. cit. ⁴ idem Graeci: non del. (u. i.)

uentoris F^a 9 s*i'* F^b 11 uendoris stipulatione F^a 14 decidet F^a 15 quiequam F^c 16 it'a' F^d | recipi] F^e refici XYQMOC 17 decidesset F^f | uicinas] uiunas F^g 18 desideremus F^h 19 et tu Fⁱ 20 hanc] hano F^j 21 ha'e'c F^k 22 rassus F^l 26 faciat F^m | damni i'nficti Fⁿ 29 sed reuersis] sic legitur altero loco cum hoc olim coniuncto: si reu'ersis F^b 31 quales F^a 36 bitio F^e | de operis' F^d 38 ad eius ipsius onus non pertinet] sic FX^e nec aliter legerunt Graeci (BS. 16, 1, 7 sch. 4: οὔσοφρουκτογάριος οὐ χρεωστεῖ φιλοκαλεῖν τὸν καταπίποντα οἴκον), ad eius ipsius (ipsius om. O) honus pertinet X^eYMOC, om. inter alia Q 39 de restituenda F

enim, an filius familias non uidetur damnum pati, si res peculiares sint) et pater possit stipulari, si quid ei damni fiat. et placet utrumque eorum in possessionem mitti, nisi sic filius conduxerat, ut eius periculo aedes essent: tunc enim, quia solus tenetur ex locato, recte dicetur ipsum mittendum in possessionem, nisi ei caueatur.

- 22 IDEM libro decimo ad Plautium. Si proprietarius de damno infecto repro- [B.58, 10 n. E¹] mississet uel forte aliiquid praestitisset aut contra fructuarius aliiquid praestitit, iniquum est alterum sine damno uti aedibus aut aedes habere. et si optulerit proprietarius aliiquid, non est fructuario permittendum uti, nisi contulerit: idemque fructuario praestandum est, ut proprietarius cogatur ei conferre. ergo et solum retinebit fructuarius, si aedes ceciderint, donec praestetur ei damnum, ut, quod haberet uicinus missus in possessionem, id ¹⁰ fructuarius habeat, qui damnum uicino sarcit. eadem erunt et si minimum damnum detur.
- ¹ PLAUTIUS. Si ab eo, quem dominum esse negarem, uellem sub hac exceptione 'si dominus non esset' satisdari, ab eo uero, quem dominum esse dicerem, pure reprobomitti, constitut non debere me impetrare, sed debere me eligere, a quo uelim mihi caueri.
- 23 UPIANUS libro sexagensimo tertio ad edictum. In stipulatione damni in- [B.58, 10 n. E²] fecti, quae aedium nomine interponitur, nisi in solidum fuerit cautum, mittetur in posse- sionem.
- 24 IDEM libro octogesimo primo ad edictum. Fluminum publicorum communis [B.58, 10 n. E³] est usus, sicuti uiarum publicarum et litorum. in his igitur publice licet cuiilibet aedificare et destruere, dum tamen hoc sine incommmodo cuiusquam fiat. propter quod operis dum- ²⁰ taxat nomine cum satisdatione cauetur, de uitio loci nihil cauetur¹, hoc est operis, quod quis facit. ceterum si ex loci uitio damnum timeatur, minime dicendum est damni infecti stipulationem interponi oportere: quis enim dubitat neminem esse, a quo stipuletur, cum nemine nihil faciente locus ipse publicus damnum inferat sui natura? ad ea igitur opera stipulatio pertinet, quaecumque priuatim fiant. quid ergo, si publice opus fiat, de uitio ²⁵ eius quid faciemus? et plane uel princeps adeundus est uel, si in prouincia f[ili]at, praeses f. 192 prouinciae. sed quod dictum est 'operis uitio' sic accipiendo est, etiam si proponas² non tantum tempore, quo opus fit, sed etiam si postea contingat: quid enim si ideo, quia ¹ male aedificatum erat, corruit? Adicitur in hac stipulatione et heredum nomen uel suc- cessorum eorumque, ad quos ea res pertinet. successores autem non solum qui in uniuersa ³⁰ bona succedunt, sed et hi, qui in rei tantum dominium successerint, his uerbis conti- nentur. Sed ut ne quid aedium loci operis uitio damnum factum sit, stipulatio inter- ponitur de eo³ sine satisdatione: quae non solum ad totas aedes, sed etiam ad partem aedium pertinet. uitium autem aedium et loci esse Labeo ait, quod accidentis extrinsecus infirmiores eas facit: denique nemo dixit palustris loci uel harenosi nomine quasi uitiosi ³⁵ committi stipulationem, quia naturale uitium est: et ideo nec⁴ ea stipulatio interponitur neque interposita committetur. Haec stipulatio utrum id solum damnum contineat, quod iniuria fit, an uero omne damnum, quod extrinsecus contingat? et Labeo quidem scribit de damno dato non posse agi, si quid forte terrae motu aut ui fluminis aliquo quo casu fortuito acciderit. Seruius quoque putat, si ex aedibus promissoris uento tegulae deiectae ⁴⁰ damnum uicino dederint, ita eum teneri, si aedificii uitio id acciderit, non si violentia ventorum uel qua alia ratione, quae uim habet diuinam. Labeo et rationem adicit, quo⁵, si hoc non admittatur, iniquum erit: quo⁶ enim tam firmum aedificium est, ut fluminis F(XYQMC)

¹ de uitio loci nihil cauetur del. ² etiam si proponas del. ³ de meo? ⁴ ob ins. ⁵ quod (dett.)?

¹ an] am F¹ | p'osseit F² ⁴ nisi] eisi F²
⁵ reprobomitti F¹ ⁷ util] ut id F² | aedibus
 aut aedes 'aut aedes' habere F² ⁸ permit-
 tendam ... fructuario om. F¹ ¹⁰ uicinus]
 uicinus F² ¹¹ detur] metur F² ¹³ reprob-
 omitti F¹ ¹⁶ salidum F² | cautum possessio*i* or'
 mittetur F² ¹⁸ communis 's'est F¹ ¹⁹ aedi-
 ficare F² ²³ stipulatur F² ²⁴ faciente]

fauente F² ²⁵ quaecumque F² | si] sti F¹ |
 de bitio F¹ ²⁶ et] est F² ²⁷ prouinciali F²
²⁹ hac] haec F² ³⁰ quos] quod F² | qui i'n
 F² | uniuersa bona suoccedunt F¹ ³¹ suc-
 cessorint F² ³² quid] in F² ³⁵ herenosi F²
³⁶ nec] nonc F² ³⁷ ha'e'c F² ³⁹ casu]
 caus F² ⁴⁰ potat F²

aut maris aut tempestatis aut ruinae¹ incendii aut terrae motus uim sustinere possit? 5 Idem Seruius putat, si controversia aquae insulam subuerterit, deinde stipulatoris aedificia ceciderint, nihil eum ex stipulatu consecuturum, quia id nec operis nec loci uitio factum est. si autem aqua uictet fundamenta et sic aedificium ruisset, committi stipulationem ait: multum enim interesse, quod erat alioquin firmum, ui fluminis lapsum sit protinus,⁵ an uero ante sit uiciatum, deinde sic deciderit. et ita Labeo probat: etenim multum interesse, quod ad Aquilam pertinet, sanum quis hominem occidat an uero factum inbecil- 6 liorem. Quamquam autem stipulatio committitur, cum uitio operis damnum factum sit, tamen, si opus factum est ab eo, quem promissor prohibere non potuit, stipulatio non committetur. plane si prohibere potuit, committetur. sed² si quis promissoris nomine fe- 10 cerit uel eius pro quo promissum est aut alias, qui prohiberi potuerit, stipulatio ista com- 7 mittetur. Praeterea si furni nomine damni infecti fuerit causam, deinde furnari culpa 8 damnum datum fuerit, non uenire in hanc stipulationem plerisque uidetur. Cassius quoque scribit, quod contra³ ea damnum datum est, cui nulla ope occurri poterit, stipulationem 9 non tenere. Item apud Uiniatum relatum est, si ex agro uicini arbores ui tempestatis confractae in meum agrum deciderint eoque facto uitibus meis uel segetibus nocent uel aedificia demoliunt, stipulationem istam, in qua haec comprehenduntur 'si quid arborum loci' ue uitio acciderit', non esse utilem, quia non arborum uitio, sed ui uentorum damnum mihi datum est. plane si uictus arborum hoc fiebat, possumus dicere uitio arborum 10 damnum mihi dari. Idem ait, si damni infecti aedium mearum nomine tibi promisero, deinde haec aedes ui tempestatis in tua aedificia ceciderint eaque diruerint, nihil ex ea stipulatione praestari, quia nullum damnum uitio mearum aedium tibi contingit: nisi forte ita uitiosae meae aedes fuerint, ut qualibet uel minima tempestate ruerint⁴. haec omnia 11 uera sunt. Sed et quod Labeo putat uerum est, referre, utrum impulsu fluminis ruit aedi- 12 ficium an deterius ante factum postea ceciderit. Item uideamus, quando damnum dari uideatur: stipulatio enim hoc continet, quod uitio aedium loci operis damnum fit. ut putemus in domo mea puteum aperio, quo aperio uenae putei⁵ praeocisae sunt: an teneat? ait Tre- 13 batius non teneri me damni infecti: neque enim existimari operis mei uitio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo usus sum. si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur.

25 PAULUS libro septuagensimo octauo ad edictum. Trebatius ait etiam eum [B. 58, 10 n.] accipere damnum, cuius aedium luminibus officiatur.

26 UPIANUS libro octogensimo primo ad edictum. Proculus ait, cum quis [B. 58, 10 n.] iure quid in suo faceret, quamuis promississet damni infecti uicino, non tamen eum teneri ea stipulatione: ueluti si iuxta mea aedificia habeas aedificia eaque iure tuo altius tollas, aut si in uicino tuo agro cuniculo uel fossa aquam meam auoces: quamuis enim et hic aquam mihi abducas et illic luminibus officias, tamen ex ea stipulatione actionem mihi non competere, scilicet quia non debeat uideri is damnum facere, qui eo ueluti lucro, quo

F(XYQ.MOC)

¹ aut ins. (edd.) ² committetur sed del. ³ quod contra] quando uiolentia? ⁴ ruerent?

⁵ tui ins. (u. i.)

2 si controversia aquae insulam subuerterit]
έὰν τὸν τοῦ γείτονος οἰκόν ἐρρωμένον ὄντα ἡ
սүстрофн тѡн ўдатѡн катагрғи B (Tipuc.):
ut сүстрофн алémѡн turbo, ita сүстрофн ўдатѡн
vertigo est aquae a caelo cadentis, quam
Latine dici aquae controversiam hinc apparet
5 era^t F¹ 6 propat F¹ 7 samum F^o |
inueciliorem F⁹ 9 pormissor F^o | potui F¹²
12 pr'aeterea F² | deind'e^t F⁴ 14 quod
contra ea damnum datum est] quasi eset
causa ea uertit interpres: ὅτε κατὰ πρόφασιν,
ἡτινὶ ἀντίτηναι οὐ δυνάμεθα, σύμβη ζημία

B (Tipuc.) | cui] qui F¹ | oc'o'urri F² 15 ui-
uiamum F^o | temrestatis F¹ 16 meis] mei'u's
F² 17 comprehenduntur F^o 18 bitio F²
20 damum F | in tibi litteras t et b in litera
resstituit F⁴, ut mihi uideatur scripteisse F²²
tibi] mihi F 23 ut om. F² | ruerint]
ru'mestreferr'erint F² 25 damnom F 26 ae-
di'u'm F² 27 'm'ea F⁴ | qu'o' F⁴ | putei]
FX-YMO, tui putei X⁴, putei tui C cum B:
Δι φλέβες τοῦ σοῦ λάκκου (Tip.) 28 infacti F²
30 tuus 's'tare F² 36 quamdis F²

adhuc utebatur, prohibetur, multumque interesse, utrum damnum quis faciat, an lucro, quod adhuc faciebat, uti prohibeatur. mihi uidetur uera esse Proculi sententia.

27 PAULUS libro septuagensimo octauo ad edictum. Plures earumdem aedium [B. 58, 10 n. E] domini singuli stipulari debent sine adiectio[n]e partis, quia de suo quiske[m] damno stipulari: quin immo pars adiecta partis partem faciet. contra si plures domini sint uitiosarum aedium, pro sua quiske[m] parte promittere debet, ne singuli in solidum obligentur.

28 UPIANUS libro octogensimo primo ad edictum. In hac stipulatione uenit, quanti ea res erit. et ideo Cassius scribit cum, qui damni infecti stipulatus est, si propter metum ruinae ea aedificia, quorum nomine sibi cauit, fulsit, impensas eius rei ex stipulatu consequi posse: idemque iuris esse, cum propter uitium communis parietis qui cauit sibi 10 damni infecti, onerum eorum reuandorum gratia, quae in parietem incumbunt, aedificia sua fulsit. in eadem causa est detrimentum quoque propter emigrationem inquilinorum, quod ex iusto metu factum est. Aristo autem non male adicit, sicuti hic [] exigit Cassius, q. 68 f. 193 ut si¹ iustus metus migrandi causam praebuerit, ita in eius personam qui fulsit eadem Cassum dicere² debuisse, si iusto metu ruinae fulcire coactus est. 15

29 GAIUS libro uicensimo octauo ad edictum prouinciale. Sed et si conducere [B. 58, 10 n. E] hospitium nemo uelit propter uitium aedium, idem erit dicendum.

30 UPIANUS libro octogensimo primo ad edictum. Damni infecti stipulatio [B. 58, 10 n. E] pertinet³ etiam, si quid eius operis, quod in fundo meo aquae ducendae causa ⁴f*it*, uitio damnum mihi contigerit: solet enim opus in alieno fieri, cum iure seruitutis, quam quis 20 1 habet alieno agro impositam, opus in alieno faciat. Utrum autem de hoc opere promittere an satisdare debeat, uideamus. mouet, quod in alieno facit: qui autem de alieno cauet, satisdare debet, qui de suo, repromittere. unde Labeo putabat eum, qui modulorum aut riu[i] faciendi causa opus faceret, etiam satisdare debere, quia in alieno solo faceret. sed cum de opere, quod⁴ faciet, exigatur stipulatio, consequens erit dicere sufficere repromis- 25 2 sionem: quodam modo enim de re sua cauet. Quod dictum est 'aquaes ducendae causa', exempli gratia scriptum est: ceterum ad omnia opera stipulatio accommodabitur.

31 PAULUS libro septuagensimo octauo ad edictum. Qui vias publicas muniunt, [B. 58, 10 n. E] 1 sine damno uicinorum id facere debent. Si controuersia sit, dominus sit nec ne is, a quo 20 canticu[m] exigitur, sub exceptione satisdare iubetur. 30

32 GARUS libro uicensimo octauo ad edictum prouinciale. Si aedibus meis proxime[re] [B. 58, 10 n. E] mae sint aedes meae et tuae, quaeritur, an, si hae uitium mihi faciant, cauere mihi debeas pro damno propriarum mearum aedium, scilicet pro qua parte dominus existes. et hoc plerisque placet: sed mouet me, quod ipse meas⁵ aedes reficere possim et impensas pro socio aut communi diuidundo iudicio pro parte consequi. nam et si unas aedes communes 35 tecum habui eaque uitium faciant et circa refectionem earum cessare uidearis, nostri praeeceptores negant cauere te debere, quia ipse reficere possim recepturus pro parte, quod impenderim, iudicio societatis aut communi diuidundo: ideo et interpositam cautionem minus utiliem futuram, quia alia ratione damnum mihi posset sarciri. et est plane nostrorum praeeceptorum haec sententia, ut credamus inutiliem esse damni infecti stipulationem, quo casu damnum alia actione sarciri possit: quod et in superiore casu intelle- 40 gendum est.

F(XYQMO)

¹ si] is = iis? ² adicere? ³ continet? ⁴ iure seruitutis similiare ins. ⁵ eas?

² uera 'esse' proculi F² ⁴ stipulator F⁶ p[ro]mittere F⁶ | singuli's in F² 7 e'a'res F² 8 scribit'e cum F² | infecti F¹ 9 rui[r]e F² 11 in papie[n]tem F² 12 emigrat[i]onem F² 13 non male] nomiale F¹ 14 m[od]i granti F¹ 15 cassium F¹ | siusto F¹⁹ fit om. F² 20 serditutis F² 21 h[ab]opere F² 24 quia] F², quia et F², qua et F² | alieno] F², ali[en]o F² | solo F² 31 proximate F²

32 si hae uitium mihi faciant cauere mihi debeas] si hee uitium mihi (mihi om. M⁴) fecerint cauere (canere om. Q) mihi debeas QM⁴, si uicum communes edes fecerint id uitium debeas XY-M²? si uicum communes edes fecerint ob id uitium cauere mihi debeas Y²C, si uicum communes edes fecerit cauere mihi debeas O 37 praeeceptor's es F² 39 alia'm F²

- 33 UPIANUS libro quadragensimo secundo ad Sabinum. Inquilino non datur [B.58, 10 n. S] damni infecti actio, quia possit ex conducto agere, si dominus eum migrare prohiberet:
- 34 PAULUS libro decimo ad Sabinum. utique si pro praeterita pensione satisfacere paratus fuit: alioquin iusta retentio pignoris domino fieri uideretur. sed et si quasi pignora retinuerit et ea interierint ruina uicinarum aedium, potest dici etiam pigneratia actione 5 locatorem teneri, si poterat eas res in locum tuiorem transferre.
- 35 UPIANUS libro quadragensimo secundo ad Sabinum. In parietis communis [B.58, 10 n. S l. 1] demolitione ea quaeri oportet, satis aptus fuerit oneribus ferendis an non fuerit aptus.
- 36 PAULUS libro decimo ad Sabinum. Sed ita idoneum esse plerique dixe- [B.58, 10 n. S] runt, ut utrarumque aedium onera, quae modo iure imponantur, communis paries sustinere 10 possit.
- 37 UPIANUS libro quadragensimo secundo ad Sabinum. Nam si non fuit, [B.58, 10 n. S] utique demolire eum oportuit nec debet, si quid damni ex hac causa attigit¹, is qui demolitus est teneri, nisi sumptuose aut parum bonus nouus paries sit restitutus. quod si fuerit idoneus paries, qui demolitus est, in actionem damni infecti uenit id, quanti interfuit actoris eum parietem stare: merito, nam si non debuit demoliri, restituere eum debet proprio sumptu. sed et si qui reditus ob demolitionem amissus est, consequenter restitui eum Sabinus uoluit. ² si forte habitatores migrauerunt aut non tam commode habitare possunt, imputari id aedificatori potest. ¹⁹
- 38 PAULUS libro decimo ad Sabinum. Emptor aedium ante traditam sibi pos- [B.58, 10 n. S] sessionem ideo inutiliter stipulatur, quia uendor omnem diligentiam ei praestare debet tunc certe utiliter stipulatur, cum omnis culpa a uenditore aberit, ueluti si precario emptori 1 in his aedibus esse permisit custodiamque ei a futurus tradidit. Si agri nomine non caueatur, in eam partem agri mittendum est, ex qua periculum timeatur: eiusque rei ratio haec est, quod in aedificiis partes quoque reliquae a uitiosa parte traherentur, at in agris 25 non idem est. sed dicendum est, ut in domibus quoque maioribus interdum causa cognita praetor statuere debeat, in cuius partis possessionem is, cui non caueatur, mitti debeat. ² Deducto ueteris parietis pretio, si quid amplius sit, aestimari debet, et si quid ex ueteri in nouum coniectum sit, deduci ex aestimatione oportet. ²⁹
- 39 POMPONIUS libro uicensimo primo ad Sabinum. Inter quos paries communis [B.58, 10 n. S] est, aedificiorum nomine, quae quisque propria habet, stipulari damni infecti soleant: sed tunc ea cautio necessaria est, cum aut alter solus aedificat et uitium ex opere futurum est, aut alter pretiosiora aedificia habet et plus damni sensurus sit decidente pariete: alioquin si aequale periculum est, quantum quis uicino praestat, tantum ab eo consequitur.
- 1 Si domus in controuersia sit, dicendum est damni infecti onus possessoris esse, cum id 25 quod praestiterit imputare domino praedii possit: quod si non caueat, possessionem ad petitorem, qui caueri damni infecti sibi uelit, transferant³: nam iniquum est stipulatorem 2 compelli relicto praedio, ex quo damnum uereatur, dominum querere. Damni infecti stipulatio latius patet. et ideo et ei, qui superficiam insulam habet, utilis est ea stipulatio, si quid in superficie damnum datum fuerit, et nihil minus et soli domino utilis est, si solo 45 damnum datum fuerit, ut tota superficies tolleretur: fraudabitur enim dominus soli 3 in pensione percipienda. Alieno nomine stipulari ita licet, ut quod damnum domino da-
- F(XYQMC)

¹ accedit? ² et ins. ³ transferendam (Hal.)?

1 s'e'cundo F² | non] no F: o'k̄ ēxei B (Tip.)
 2 damni 'nfecti F² 3 pensiona F² 4 fieri F²
 5 pigneratia F² 6 poteret F² | tu'i tiorem F²
 9 ideneum F² | pleri's que F² 15 'idoneus
 F² | damni 'nfecti F² | quanti 'interfuit F²
 17 ammissus F² | consequentur F² | restitue F²
 18 commodo F² 20 e'u'mptor F² | aedeum
 F² 21 omnem] emnem F² 23 perimisit F²
 24 mittendus F² 25 ae'dificiis F² 27 prae-

to'r' F² | statu'r'ere F² | partes F 28 netu-
 ris F² 29 conie'c'tum F² 30 primo] prim F
 31 quisqu'a'e F² | demni F² | solent] scripsi,
 solet F 35 domus in] F et supra u. Y, dominus
 in X²YMOC, dominii X² 37 petitorem]
 petitionem F² | caueri] XY²C, canere FY²M0 |
 transferant] μεταθέτεται ἡ νομή B (Tipuc.)
 38 quaerere] quaerae F² 41 tota] teta F
 42 nomine 'e stipulari F² | quod dam'n'num F²

sit, comprehendatur: cauere autem debebit is qui stipulabitur dominum ratam rem f. 194
rum exceptioque procuratoria stipulationi inserenda erit, sicut in stipulatione lega-
: quod si ei non cauebitur, mittendus est in possessionem procurator omnimodo, ut
eptio procuratoria non noceat. In aestimando nouo pariete ratio haberi debet eius
sae, quae modum probabilem non excedet in ueteri eius cultus, non qui non ad-
1.

PLANUS libro quadragensimo tertio ad Sabinum. Ex damni infecti stipu- [B. 58, 10 n. S
non oportet infinitam uel inmoderatam aestimationem fieri, ut puta ob tectoria et
turas: licet enim in haec magna erogatio facta est, attamen ex damni infecti stipu- 10
moderatam aestimationem faciendam, quia honestus modus seruandus est, non im-
sta cuiusque luxuria subsequenda. Quotiens communis parietis uitio quid accidit,
socio nihil praestare debet, cum communis rei uitio contigerit. quod si, quia alter
resserat uel onerauerat, idcirco damnum contigit, consequens est dicere detrimentum
uod beneficio eius contingit, ipsum sarcire debere. quod si aequaliter utriusque one-
pressus decidit, rectissime Sabinus scripsit, parem utriusque causam esse. sed² si 15
plures uel pretiosiores res amiserit, melius est dicere, quia ambo onera imposuerunt,
aduersus alterum competere actionem. Quotiens ex damni infecti plures agunt,
a eadem re damnum passi sunt, id est in aedibus, non debet unusquisque eorum
dum agere, sed in partem experiri: neque enim damnum, quod pluribus datum est,
que in solidum datum est, sed in partem datum esse uidetur. et ideo unicuique in 20
competere actionem Iulianus scripsit. Item si plurim sint aedes, quae damnosae
ent, utrum aduersus unumquemque dominorum in solidum competit an in partem?
psit Iulianus, quod et Sabinus probat, pro dominicis partibus conueniri eos oportere.
res domini sint aedium, qui damni infecti sibi prospicere uolunt, nec quisquam eis
infecti caueat, mittendi omnes in possessionem erunt et quidem aequalibus partibus,
is diuersas portiones dominii habuerint: et ita Pomponius scribit.

PONIUS libro uicensimo primo ad Sabinum. In reficiendo communi pa- [B. 58, 10 n. S
i potius facultas aedificandi praestatur, qui magis idonee reficere parietem uelit.
ne dicendum est et si de eodem itinere riuoue reficiendo inter duos uel plures
tur. 30

JANUS libro quinquagensimo octauo digestorum. Si seruus communis [B. 58, 10 n. S
infecti stipulatus fuisset, perinde habetur, ac si ipsi domini sua uoce pro partibus
rentur.

FENUS UARUS libro secundo digestorum. Damni infecti quidam uicino [B. 58, 10 n. S
uisserat: ex eius aedificio tegulae uento deiectae ceciderant in uicini tegulas easque 35
ant: quae situm est, an aliquid praestari oportet. respondit, si uitio aedificii et in- f. 194'
ste factum esset, debere praestari: sed si tanta uis uenti fuisset, ut quamvis firma
ia conuelleret, non debere. et quod in stipulatione est 'iue quid ibi ruet', non uideri
(*QMOC*)

etero eius cultu, non qui nos (*sic lauch*) adgrauet? ² et ins. (Best)

prehendetur F comprehenderetur XY
C 2 inserend'a' F⁴ | legatorum ...
essionem om. F¹ 4 nobo F¹ 5 exce-
' | in ueteri eius cultu's non qui non
net F⁴, in ueteri eius cultus qui non
t O, in ueteri (ueteri M, ueterem X?)
cultus (cultum X?) non qui aggraet
, in ueteri eius cultu (cultus qui Y⁴) non
net Y: *nepi koinoy* [*immo kainoy*] *toichoy*
lapanh skopeitai kai poia eni tou pollio
uoc., *ut Graeci uideantur intellexisse ex-*
de ueteri pariete itaque cultus magis le-
quam cultu: al requiritur cultu, nam
catur parietem etiam nouum manere de-

bere in statu eo qui fuit nec eo cultu reno-
uari debere, qui nos adgrauet, puta marmoreo
facto pariete pro latericio 8 inmoderata'm' F¹
11 quid] quia F¹ 14 beneficio] FXY (*supra u.*
al. maleficio) O'C, uicio O⁴, beneficio (marg.
*uel edificio) M 15 parem] X⁴Y⁴OC, parie-
tem FXM, paretem Y⁴ | utriusque F 16 am-
serit F⁴ | ambo onera ... 17 actionem] F², am-
bone (om. ra ... actionem) F¹ 19 nequ'a'e F¹
quod] quid F¹ 21 scripsit F¹ | damnose F¹
24 sin't F² | quisqua'm' F² 31 digisto-
rum F | sero ommunis F¹ 35 easque] meas-
que F²*

sibi ruere, quod aut uento aut omnino aliqua ui extrinsecus admota caderet, sed quod ipsum per se concideret. Cum parietem communem aedificare quis cum uicino uellet, priusquam ueterem demoliret¹, damni infecti uicino repromisit adeoque² restipulatus est: posteaquam paries sublatus esset et habitatores ex uicinis cenaculis emigrassent, uicinus ab eo mercedem, quam habitatores non redderent, petere uult: quae situm est, an recte petet. respondit non oportuisse eos, cum communem parietem aedificant, inter se reppromittere neque ullo modo alterum ab altero cogi potuisse: sed si maxime reppromitterent³, tamen non oportuisse amplius quam partis dimidiae, quo amplius ne extrario quidem quisquam, cum parietem communem aedificant, reppromittere deberet. sed quoniam iam in totum reppromisissent, omne, quod detrimenti ex mercede uicinus fecisset, praestatrum.

² Idem consulebat, possetae, quod ob eam rem dedisset, rursus repetere, quoniam restipulatus esset a uicino, si quid ob eam rem, quod ibi aedificatum esset, sibi damnum datum esset, id redi, cum et ipsam hanc pecuniam, quam daret, propter illud opus perderet. respondit non posse propterea quia non operis uitio, sed ex stipulatione id amitteret.

⁴⁴ AFRICANUS libro nono quaestionum. Cum postulassem, ut mihi damni in- [B. 58, 10 n. 14]fecti promitteres, noluisti et priusquam praetor adiretur, aedes tuae corruerunt et damnum mihi dederunt: potius esse ait, ut nihil noui praetor constituere debeat et mea culpa damnum sim passus, qui tardius experiri cooperim. at si cum praetor ut promitteres decreuisset et te non promittente ire me in possessionem iussisset et prius, quam eo uenisse, corruerunt, perinde omnia seruanda esse existimauit, atque si posteaquam in posses- [B. 58, 10 n. 15]sionem uenisset damnum datum esset. Damni infecti nomine in possessionem missus possidendo dominium cepit, deinde creditor eas aedes pignori sibi obligatas persequi uult. non sine ratione dicetur, nisi impensas, quas in refectionem fecerim, mihi praestare sit paratus, inhibendam aduersus me persecutionem. cur ergo non emptori quoque id tribendum est, si forte quis insulam pignerat emerit? non recte haec inter se comparabuntur, quando is qui emit sua uoluntate negotium gerat ideoque diligentius a uenditore sibi cauere et possit et debeat: quod non seque et de eo, cui damni infecti non promittatur, dici potest.

⁴⁵ SCAEUOLA libro duodecimo quaestionum⁴ a quo fundus petetur si rem nolit. Aedificatum habes: ago tibi ius non esse habere: non defendis. ad me possessio transferenda est, non quidem ut protinus destruatur opus (iniquum enim est demolitionem protinus fieri), sed ut id fiat, nisi intra certum tempus egeris ius tibi esse aedificatum habere.

⁴⁶ PAULUS libro primo sententiarum. Ad curatoris rei publicae officium spectat, ut diratae domus a dominis extruantur. Domum sumptu publico exstructam, si dominus ad tempus pecuniam impensam cum usuris restituere noluerit, iure eam⁵ res publica distrabit.

⁴⁷ NERATIUS libro sexto membranarum. Quod conclane binarum aedium do- [B. 58, 10 n. 16]minus ex aliis aedibus in aliarum usum conuertit, non solum si contignatio, qua id sustinebitur, orietur ex parte earum aedium, in quarum usum conuersum erit, earum fiet, sed etiam si transuersa contignatio tota in aliarum aedium parietibus sedebit. sed et Labeo in libris posteriorum scribit binarum aedium dominum utriusque porticum superposuisse in que eam aditu ex alteris aedibus dato alteras aedes seruitute oneris⁶ porticus seruandas F(XYQMO)

¹ demolirent? ² ab eoque (Best)? ³ reppromitterent del. ⁴ titulo ins. ⁵ eam del. ⁶ oneris del.

1 caueret F¹ 3 adeoque F² 4 et] Best, om. F³ emigrasse^t F² 5 quam] quom F² 7 altero] ultero F¹ 8 quo^t F² 9 sed om. F² 10 reppromis'is-sent F² 12 aedificatum es- set] F², aedificatum factum esset (factum est Y, est factum X) FXYQ, edificatum factumue est M, edificatum est factumue O, edificatum est C 13 perteret F² 14 pos- se's F² 16 tu'a'e F² 17 deberunt potsus F²

18 qui] quia F² 19 promittente's F² 22 uult] uulit F², uelit F² 26 diligentius] F², i'diligentium F² 27 aequ'e't F² | damnif- infecti F² 29 a quo fundus petetur si rem nolit del. F² 32 'e'geris F² 33 spetat F² 34 do- minis] dominus F² | exiruantur F² 35 pecuniam (sic) F² | res publica'm F² 39 etiam] etiam F² 40 utriusque F²: èan ἔχων δύο οίκοις κτίσεις επάνω αγώνων ἔνα πορτίκιον B (Tipuc.)

imposita uendidisse: totam porticum earum aedium esse, quas retinuisse, cum per longitudinem utriusque domus extensa¹ esset transuersae contignationi, quae ab utraque parte parietibus domus, quae uenisset, sustineretur. nec tamen consequens est, ut superior pars aedificii, quae nulli coniuncta sit neque aditum aliunde habeat, alterius sit, quam cuius est id cui superposita est.

48 MARCIANUS libro singulari de delatoribus. Si quis ad demolien- [B. 58, 10, 70. Ep. 16, 38] *S dum negotiandi causa uendidisse domum partemue domus fuerit coniuctus: ut emptor et venditor singuli pretium, quo domus distracta est, praestent, constitutum est. ad opus autem publicum si transferat marmora uel columnas, licito iure facit.

III.

10

R DE AQUA ET AQUAE PLUUIAE ARCENDAE R

ESP

1 ULPIANUS libro quinquagensiimo tertio ad edictum. Si cui aqua pluia dam- [B. 58, 18, 1] E num dabit, actione aquae pluiae arcendae auertetur aqua. aquam pluiam dicimus, quae de caelo cadit atque imbre excrescit, siue per se haec aqua caelestis noceat, ut Tubero sit, siue cum alia mixta sit. Haec autem actio locum habet in damno nondum facto, opere 18 tamen iam facto, hoc est de eo opere, ex quo damnum timetur: totiensque locum habet, quotiens manu facto opere agro aqua nocitura est, id est cum quis manu fecerit, quo aliter fueret, quam natura soleret, si forte immittendo eam aut maiorem fecerit aut citatiorem aut uehementiorem aut si comprimento redundare effecit. quod si natura aqua noceret, ea actione non continentur². Neratius scribit: opus, quod quis fecit, ut aquam excluderet, 20 que exundante palude in agrum eius refluere solet, si ea palus aqua pluia ampliatur ea que aqua repulsa eo opere agris uicini noceat, aquae pluiae actione cogetur tollere. De eo opere, quod agri colendi causa aratro factum || sit, Quintus Mucius ait non com- [B. f. 195' petere hanc actionem. Trebatius autem non quod agri, sed quod frumenti dumtaxat quae- 4 rendi causa aratro factum solum exceptit. Sed et fossas agrorum siccandorum causa factas 25 Mucius ait fundi colendi causa fieri, non tamen oportere corriuandae aquae causa fieri: sic enim debere quem meliorem agrum suum facere, ne uicini deteriorem faciat. Sed et³ si quis arare et serere possit etiam sine sulcis aquariis, teneri eum, si quid ex his⁴, licet agri colendi causa uideatur fecisse: quod si aliter serere non possit, nisi sulcos aquarios fecerit, non teneri. Ofilius autem ait sulcos agri colendi causa directos ita, ut in unam pergant 30 6 partem, ius esse facere. Sed apud Seruui auditores relatum est, si quis salicta posuerit et ob hoc aqua restagnaret, aquae pluiae arcendae agi posse, si ea aqua vicino noceret. 7 Labeo etiam scribit ea⁵, quaecumque frugum fructuumque recipiendorum causa fiunt, extra hanc esse causam neque referre, quorum fructuum percipiendorum causa id opus fiat. 8 Item Sabinus Cassius opus manu factum in hanc actionem uenire aiunt, nisi si [B. 58, 18, 1] 35 9 quid agri colendi causa fiat: Sulcos tamen aquarios, qui ἐλικες appellantur, si quis faciat, aquae pluiae actione eum teneri ait⁶. Idem aiunt, si aqua naturaliter decurrat, aquae pluiae arcendae actionem cessare: quod si opere facto aqua aut in superiore partem re-

P(XYQMO)

¹ suspensa ins. ² continetur (u. i.)? ³ et del. ⁴ si quid ex his] si quos derexerit?
⁵ ea del. ⁶ ait del. (Hal.)

2 transuersae contignationi] FXMO^a, trans-
 uersae contignationis Q, transuersa contigna-
 tione YO'C 4 coniuncta F^b 8 prae-
 dictum F^c | praesten'st F^d 9 transserat F
 11 de aqua et] ind. F, de aquet F | aqu'a'e F^e
 13 plu'r uiae arcendae F^f | aqua] aqu'q'a F^g
 14 de celo F | inbre F 17 acua nocitura F
 18 citationem F^h 20 continentur] F, con-
 tingent XYQMOⁱ 21 palus] pulus F^j
 25 fo'r'sas F^k | siccandarum F^l | factus F^m
 26 corruandae] F, deriuandae XYⁿQMO^o,

deuiandae Y^p 28 sulii aquaris F^q 29 se-
 tere F^r | nisi sulcos] isi sulios F^s 30 ophi-
 lius F 31 auditores] F^t, auctores F^uXYC,
 actores QMO 32 posse's si F^v | dicino F
 33 labeo] laeo F^w 34 fructum F 35 eas-
 sius F^x 36 qu'i ἐλικες appellan'tur] F^y, qui
 lihee appellantur Q, qui grece appellantur
 YM, qui grece appellantur urec C, quod
 greci naoo appellant X^z, qui cc gg appellant
 tur (suprascr. al. lites) O, inc. X^{aa}

11 pellitur aut in inferiorem deriuatur, aquae pluviae arcendae actionem competere. Idem [B] aiunt aquam pluviam in suo retinere uel sufficientem¹ ex uicini in suum deriuare, dum opus in alieno non fiat, omnibus ius esse (prodesse enim sibi unusquisque, dum 12 alii non nocet, non prohibetur) nec quemquam hoc nomine teneri. Denique Marcellus scribit cum eo, qui in suo fodiens uicini fontem auertit, nihil posse agi, nec de dolo 5 actionem: et sane non debet habere², si non animo uicino nocendi, sed suum agrum 13 meliorem faciendi id fecit. Item sciendum est hanc actionem uel superiori aduersus inferiorem competere, ne aquam, quae natura fiuat, opere facto inhibeat per suum agrum decurrere, et inferiori aduersus superiorem, ne aliter aquam mittat, quam fluere natura 14 solet. Huic illud etiam applicandum numquam competere hanc actionem, cum ipsius 15 loci natura nocet: nam (ut uerius quis dixerit) non aqua, sed loci natura nocet. In summa puto ita demum aquae pluviae arcendae locum actionem habere, si aqua pluvia uel quae 16 pluvia crescit noceat non naturaliter, sed opere facto, nisi si agri colendi causa id factum sit: Imbre autem crescere eam aquam, quae colorem mutat uel increscit. Item sciendum 17 est hanc actionem non alias locum habere, quam si aqua pluvia agro noceat: ceterum si 18 aedificio uel oppido noceat, cessat actio ista, agi autem ita poterit ius non esse stilibida flumina immittere. et ideo Labeo et Cascellius aiunt aquae quidem pluviae arcendae actionem speciale esse, de fluminibus et stilibidiis || generalem et ubique agi ea licere. itaque 19 aqua, quae agro nocet, per aquae pluviae arcendae actionem coercedetur. Nec [B. 58, 13 n.] illud quaeramus, unde orietur: nam et si publico oriens uel ex loco sacro³ per fundum 20 uicini descendant isque opere facto in meum fundum eam auertat, aquae pluviae arcendae 21 teneri eum Labeo ait. Cassius quoque scribit, si aqua ex aedificio urbano no- [B. 58, 13, 1] 22 ceat uel agro uel aedificio rustico, agendum de fluminibus et stilibidiis. Apud Labeo- [B] nem autem inuenio relatum, si ex agro meo aqua fluens noceat loco qui est intra continentia, hoc est aedificio, non posse me aquae pluviae arcendae conueniri: quod si ex continentibus profluens in meum agrum defluat eique noceat, aquae pluviae arcendae 23 actionem. Sicut autem opus factum, ut aqua pluvia mihi noceat, in hanc actionem uenit, ita per contrarium quaeritur, an posset aquae pluviae arcendae agi, si uicinus opus fecerit, ne aqua, quae aliquoquin decurrens agro meo proderat, huic prosit. Ofilius igitur et Labeo putant agi non posse, etiamsi intersit mea ad me aquam peruenire: hanc enim actionem⁴ 24 lecum habere, si aqua pluvia noceat, non si non prosit. Sed et si uicinus opus [B. 58, 13, 1] tollat et sublatu eo aqua naturaliter ad inferiorem agrum perueniens noceat, Labeo existimat aquae pluviae arcendae agi non posse: semper enim hanc esse seruitutem inferiorem praeiorum, ut natura profuentem aquam excipiant. plane si propter id opus sublatum uehementer aqua profluat uel corriuetur, aquae pluviae arcendae actione agi posse etiam⁵ 25 Labeo confitetur. Denique ait condicionibus agrorum quasdam leges esse dictas, ut, quibus agris magna sint flumina, liceat mihi, scilicet in agro tuo, aggeres uel fossas habere: si tamen lex non sit agro dicta, agri naturam esse seruandam et semper inferiorem superiori seruire atque hoc incommodum naturaliter pati inferiorem agrum a superiore compensareque debere cum alio commodo: sicut enim omnis pinguitudo terrae ad eum decurrit,⁶ ita etiam aquae incommodum ad eum defluere. si tamen lex agri non inueniatur, ue- [B] tustatem uicem legis tenere. sane enim et in seruitutibus hoc idem sequimur, ut, ubi seruitus non inuenitur imposita, qui diu usus est seruitute neque ui neque precario neque F(XYQMO)

¹ superfluentem (u. i.)? ² et sane non debet habere nec de dolo actionem? ³ uel sacro ex loco?

2 superfluentem] FX² Y² MOC, superfluentem X² Y² 4 marcell's us F² 7 aduersis F² 10 nonquam F¹ 12 de'm'um F² 13 no'n'-ceat F² 14 increscit] mei omnes, nigrescit Uacarius apud Dirksenum civ. Abb. 1, 425 15 est del. F² 16 'agi F² 17 immitere F² lebeo F² | cascelli'u's F² 18 scilicidiis F² 19 arcendae F² 20 illud F² |

'nam F² 22 noce'a't F² 23 aedi'ficio F² 25 aedificio] F¹ XYMO, aedifica F² | arcendae F² | s'i' ex F² 26 argendas F² 27 plu'ia'c' mihi F² 29 laueo F² 32 laueo F² 33 inferiorum F² 37 agris] agris F² 39 adque F², ad F² | natulariter F² 41 ad ab F²

clam, habuisse longa consuetudine uelut iure impositam seruitutem uideatur. non ergo eogemus uicinum aggeres munire, sed nos in eius agro muniemus: eritque ista quasi seruitus, in quam¹ rem utilem actionem habemus uel interdictum.

2 PAULUS libro quadragensimo nono ad edictum. In summa tria sunt, per [B. 58, 13, 1] E quae inferior locus superiori seruit, lex, natura loci, netustas: quae semper pro lege ha- 5 betur, minuendarum scilicet litium causa. Apud Labeonem proponitur fossa netus [B.] J esse agrorum siccandorum causa nec memoriam extare, quando facta est: hanc inferior f. 196' uicinus non purgabat: sic fiebat, ut ex restagnatione eius aqua fundo nostro noceret. dicit 10 igitur Labeo aquae pluiae arcendae cum inferiore agi posse, ut aut ipse purgaret aut te pateretur in pristinum statum eam redigere. Praeterea si in confinio fossa sit neque pur- 15 gari uicinus patiatur eam partem quae tibi accedit, posse te magis² aquae pluiae arcen- 3 dae Labeo ait. Cassius autem scribit, si qua opera aquae mittendae causa publica aucto- 4 ritate facta sint, in aquae pluiae arcendae actionem non uenire in eademque causa esse ea, quorum memoriam uetustas excedit. Apud Ateum tiero relatum est eam fossam, ex 5 qua ad inferiorem fundum aqua descendit, cogendum esse uicinum purgare, siue extet 196' 5 fossae memoria siue non extet: quod et ipse puto probandum. Item Uarus ait: aggerem, qui in fundo uicini erat, uis aquae deiecit, per quod effectum est, ut aqua pluiae mihi noceret. Uarus ait, si naturalis agger fuit, non posse me uicinum cogere aquae pluiae arcendae actione, ut eum reponat uel reponi sinat, idemque putat et si manu factus fuit neque memoria eius exstat: quod si exstet, putat aquae pluiae arcendae actione eum teneri. Labeo autem, si manu factus sit agger, etiamsi memoria eius non exstat, agi posse³ ut reponatur: nam hac actione neminem cogi posse, ut uicino prosit, sed ne noceat aut interpellat facientem, quod iure facere possit. quamquam tamen deficiat aquae pluiae arcendae actio, attamen opinor utilem actionem uel interdictum mihi competere aduersus ui- 10 cinum, si uelim aggerem restituere in agro eius, qui factus mihi quidem prodesse potest, 25 ipsi nero nihil nocitus est: haec aequitas suggestit, etsi iure deficiamus. Apud Namusam relatum est, si aqua fluens iter suum stercore obstruxerit et ex restagnatione superiori agro noceat, posse cum inferiore agi, ut sinat purgari: hanc enim actionem non tantum de operibus esse utilem manu factis, uerum etiam in omnibus, quae non secundum uolun- 30 tamet⁴ sint. Labeo contra Namusam probat: ait enim naturam agri ipsam a se mutari posse et ideo, cum per se natura agri fuerit mutata, aequo animo unumquemque ferre debere, siue melior siue deterior eius condicio facta sit. idcirco et si terrae motu aut tem- 35 pestatis magnitudine soli causa mutata sit, neminem cogi posse, ut sinat in pristinam locum conditionem redigi. sed nos etiam in hunc casum aequitatem admisisimus. Idem Labeo ait, si in agro tuo aquarum concursus locum excavauit, aquae pluiae arcendae actione agi non posse tecum a uicinis: plane si fossam iure factam aut cuius memoria non exstat, agi 40 tecum posse aquae pluiae arcendae, ut reficias. Idem Labeo [cf. Lab. D. 22, 3, 28. B. 58, 13, 2] ait, cum quaeritur, an memoria exstet facto opere, non diem et consulem ad liquidum ex- quirendum, sed sufficere, si quis sciat factum esse, hoc est, si factum esse non ambigatur: f. 197 nec utique necesse esse superesse qui meminerint, uerum etiam si qui audierint eos, qui 40 F(XYZ [incipit u. 37 si in agro tuo] QMOC)

¹ in ins. (cf. D. 8, 5, 10 pr.) ² in rem agere quam ins. ³ etiamsi memoria eius exstat, agi non posse (Cuiacius)? ⁴ mutata ins.

1 ueht] uel ex F¹ 2 muni'a're F² 5 le'x' F²
6 proponetur F² | fos's'a F² 8 u'm't ex F²
10 fossa sit] seassat F² 11 pluiae b'i; F²
12 cassi'u; F² | mittendae ... 13 in aquae
om. F² 13 eadem que' F² 14 ex] ox F²
16 aggere m' F² 18 p'ub'luiuae F² 20 ex-
stat] exsteart F², exsteret F², exstaret F²
21 laueo F² 24 ha'u'ttamen F² 26 uero
det. F² 27 aqua m' F² | et ex] ex ex F² |
superiori F² 28 pu'r'gari F² | tantum]
tantum F² 29 qu'a'e no'n' F² | uolumtatem F²

30 laueo F² | natura F 31 natu's'ra F² |
unumquemque'm' F² 32 au't' tempest. F²
33 posse 'u't F² | p'ristinam F² | locum] F²,
loci F² 35 excavuit F² 36 uicinus] cicl-
nus F² 38 exstet] F, extet et X, extet ex
YZMOC 39 quiescat F | factum esse] XY
(sed omissis uerbis) hoc est si factum esse)
QMOC, factum est F, factum esset Z | hoc
'c'est F² 40 necesse'e'sse F² | qui] que F² |
meminerint ... eos qui om. F²

9 memoria tenuerint. Idem Labeo ait, si uicinus flumen¹ torrentem auerterit, ne [B. 58, 13] aqua ad eum perueniat, et hoc modo sit effectum, ut uicino noceatur, agi cum eo aqua pluviae arcendae non posse: aquam enim arcere hoc esse curare, ne influat. quae sententia 10 uerior est, si modo non hoc animo fecit, ut tibi noceat, sed ne sibi noceat. Illud eti[us] uerum puto, quod Ofilius scribit, si fundus tuus uicino seruiat et propterea aquam recipere cessare aquae pluviae arcendae actionem, sic tamen, si non ultra modum noceat. cui c[on]sequens est, quod Labeo putat, si quis uicino cesserit ius ei esse aquam immittere, aqua pluviae arcendae eum agere non posse.

3 ULPIANUS libro quinquagensiimo tertio ad edictum. Apud Trebatium relatum est eum in cuius fundo aqua oritur, fullonicas circa fontem instituisse et ex his aquam in fundum uicini immittere coepisse: ait ergo non teneri eum aquae pluviae arcendae actione. si tamen 1 aquam conriuat uel si spurcam quis immittat, posse eum impediri plerisque placuit. Idem Trebatius putat eum, cui aquae fluentes calidae noceant, aquae pluviae arcendae cum uicino agere posse: quod uerum non est: neque enim aquae calidae aquae pluviae sunt. Si uicinus, qui aruum solebat certo tempore anni rigare, pratum illic fecerit cooperitque ad 11 sidua irrigatione uicino nocere, ait Ofilius neque damni infecti neque aquae pluviae arcendae actione eum teneri, nisi locum complanauit eoque facto citatior aqua ad uicinum peruenire coepit. Aquae pluviae arcendae non nisi eum teneri, qui in suo opus [B. 58, 13, 5] faciat, receptum est eoque iure utimur. quare si quis in publico opus faciat, haec actio cessat, sibique imputare debet is, qui damni infecti cautione sibi non prospexit. si tamen in priuato opus factum sit et publicum interueniat, de toto agi posse aquae pluviae arcendae 4 Labeo ait. Neque fructarius² neque cum eo aquae pluviae arcendae agi potest. [B]

4 ULPIANUS libro quinquagensiimo tertio. Quamquam autem cum domino operis tantum aquae pluviae arcendae actio sit, tamen Labeo scribit, si quis sepulchrum aedificauerit, ex quo aqua noceat, etiam si operis dominus esse desierit loco facto religioso, attamen magis probandum est, inquit, aquae pluviae arcendae eum teneri: fuit enim dominus, cum opus faceret: et si iussu iudicis compulsus opus restituerit, non esse sepulchri uiolati actionem. 1 Iulianus quoque scribit, si post iudicium aquae pluviae arcendae susceptum fundum alienauerit is cum quo actum esset, de praeterito damno et de opere restituendo id statuere iudicem debere, quod indicaret, si nulla alienatio facta esset: nam et fundo alienato nihil minus indicium manere et damni rationem uenire etiam eius, quod³ alienationem contingit. Idem Iulianus scribit aquae pluviae arcendae actionem non nisi cum domino esse idcircoque, si colonus ignorantie domino opus fecerit, dominum fundi nihil amplius quam patientiam praestare debere, colonum autem interdicto quod ui aut clam impensam quoque restituendi operis et damnum, si quod ex eo datum fuerit, praestare cogendum. si tamen dominus desideret caueri sibi damni infecti ab eo, ex cuius praedio nocet⁴, sequissimum 2 erit caueri oportere. Item si non ego, sed procurator meus tale opus fecerit, ut aqua F(XYZQMO)

¹ flumen del. ² agere ins. ³ post ins. (u. i. et cf. l. 16 h. t.) ⁴ si tamen dominus desideret caueri sibi damni infecti is ex cuius praedio aqua nocet ab eo, cuius praedio nocet (cf. p. 399 u. 7)?

1 auerterit F² 2 perueniat F² 4 tibe F²
5 of filius F² | seruit at F² 10 cuius] quiis F² | cirea F² | et ex] etee F² | aquam in fundum uicini immittere] X², aquam uicini in fundum uicinimmittere (uicini immittere Z?MO) FZMO, quam uicini in fundum uicinum immittere X², aquam in uicini fundum uicinum immittere Y, aquam uicini in fundum immittere Q, aquam in uicini fundum immittere C 11 plubiae F 12 conriuat] FX'MC, continuat X'Y (superscr. al. contineat uel conriuat) Z, uel continuat (superscr. al. conriuat) O | uel si spurcam] X'M, uel spurcam (sic) F², uellipurcam F², uel spurcam X'Q, uel et si

spurcam Y, uel et (et del. C²) si purgam C, uel etiam si spurcam Z, aut et si spurgam O | im'm'itat F² | posse ... 13 putat (patet F² om. X?Y-Z² 13 cui] qui F² | fluientes F² 15 aruum] F², hortum F²XYZ'M (in mary. P[isis] arrium) OC, ortum agrum Z², agrum Q 16 nocere t' ait F² | aquae quae plu. F² 23 ulpianus] F², idem F² | dumipo F 24 si F 25 noceat] noneat F² | facto] factum F² 26 inqui a't F² 31 alienationem] FX'Y, per alienationem Z'O², per eius alienationem C, post alienationem X'Y'MO², post eius alienationem Z² 34 impensam F² 36 ab eo] abeo F² 37 caueri ei F²

pluuiia noceat uicino, aduersus me hactenus erit actio, quatenus aduersus¹ colonum: ipse autem procurator interdicto quod si aut clam conueniri poterit secundum Iuliani sententiam, etiam post opus restitutum.

PAULUS libro quadragesimo nono ad edictum. Si colonus insciente domino opus fecerit, E ex quo aqua uicino noceat, Labeo respondit colonum interdicto quod si aut clam teneri, 5 dominum uero fundi aquae pluiae arcendae actione, quia is solus restituere opus potest: sed patientiam dumtaxat eum praestare debere, si ei damni infecti stipulatione caueatur, et, si quam impensam in restitutione operis fecerit, consecuturum a colono locati actione: nisi si quis ideo non putet, quoniam non fuerit necesse ipsum restituere. sed si iusu domini fecisset, etiam interdicto dominum teneri. ¹⁰

ULPIANUS libro quinquagesimo tertio ad edictum. Si tertius uicinus opus fecerit, unde E decurrens aqua per fundum primi uicini mei mihi noceat, Sabinus ait posse me uel cum primo uel cum tertio omisso primo agere: quae sententia uera est. Si ex plurium fundo decurrens aqua noceat uel si plurium fundo noceatur, placuit eoque iure utimur, ut, siue plurium fundus sit, singuli in partem experiantur et condemnatio in partem fiat, siue cum 15 pluribus agatur, singuli in partem conueniantur et in partem fiat condemnatio. Inde quaeritur, si communii agro meo et tuo ex proprio agro tuo aqua noceat, an agi possit aquae 2 pluriae arcendae: et putem agendum, sic tamen, ut pars damni praestetur. Uersa quoque uice si communis ager sit, qui nocet proprio, poterit aquae pluiae arcendae agi, ut quis 4 damnum consequatur, sed in partem. Si quis prius, quam aquae pluiae arcendae agat, 20 dominium ad alium transtulerit fundi, desinit habere aquae pluiae arcendae actionem ea que ad eum transibit, cuius ager esse coepit: cum enim damnum futurum contineat, ad eum qui dominus erit incipiet actio pertinere, quamuis, cum alterius dominium esset, opus 5 a uicino factum sit. Aquae pluiae arcendae actionem sciendum est non in rem, sed per- 24 sonalem esse. Officium autem iudicia hoc erit, ut, si quidem a uicino opus factum sit, f. 198 eum iubeat restituere damnumque sarcire, si quid post item contestata contigit: quod si ante item contestata damnum contigit, tantum opus restituere debebit, damnum non 7 sarciet. Celsus scribit, si quid ipse feci, quo tibi aqua pluiae noceat, mea impensa tollere me cogendum, si quid alias qui ad me non pertinet, sufficere, ut patiar te tollere. sed si seruus meus fecerit, aut is cui heres sum hoc fecit, seruum quidem noxae dedere debo: 30 quod antem is cui heres sum fecit, perinde est, atque si ipse fecisset. Aestimationem antem iudex faciet ex rei ueritate, hoc est eius damni, quod apparuerit datum.

PAULUS libro octauo decimo ad edictum. Is cum quo aquae pluiae arcendae agitur, E quod opus fecit, licet cedere loco paratus sit, cogitur accipere iudicium, quoniam et suo nomine conuenit, ut opus tollat. Aliud est in bonae fidei emptore: hic enim tantum 35 patientiam praestat: igitur si et fundo cedat, audiendum est: plus enim praestat.

ULPIANUS libro quinquagesimo tertio ad edictum. In concedendo iure aquae ducendae E non tantum eorum, in quorum loco aqua oritur, uerum eorum etiam, ad quos eius aquae uas pertinet, uoluntas exquiritur, id est eorum, quibus seruitus aquae debebatur, nec immixto: cum enim minuitur ius eorum, consequens fuit exquiri, an consentiant. et generaliter siue in corpore siue in iure loci, ubi aqua oritur, uel in ipsa aqua habeat quis ius, voluntatem eius esse spectandam placet.

F(XYZQMO)

¹ me propter ins.

1 nocea u't F² | colonom F¹ 5 ex qu'o' F² | aqua] aquae F 6 fundo F² 9 i'deo F² 12 post noceat ins. (ex u. 14) uel si plurium fundo noceatur placuit ut Z | ait] aim F² | cum primo] locum primo F¹ 13 uel 'c'um F² | omiseo] F, missore X²Y²Z²QMO²C, remissio X²Y²Z², inc. O² 16 pa'rtem conu. F² 17 meo et tuo ex] Z²O², meo et FX²Y²Z²O², meo ex X²Y²M, meo et ex C 20 pluiae F

21 tra'n'stulerit F² 22 quius F² | coep'oep'it F² | dam'n'um F² 24 personalem] XY²ZC, persona]lem F, personam F², in personam MO 25 iudicis] iudicis F² | factus sit F² 26 sarcide F² 27 dam'n'um non F² 28 pluibia F 30 meu's] F² | heres sum] peresum F² | fecit] recit F 32 sparuerit F 36 'emp'tore F² 37 ulpians F 38 etiam om. F² 41 ubi] ubi F²

9 PAULUS libro quadragensimo nono ad edictum. In diem addicto praedio et emptoris *E* et venditoris uoluntas exquirenda est, ut, siue remanserit penes emptorem siue recesserit, 1 certum sit uoluntate domini factam aquae cessionem. Ideo autem uoluntas exigitur, ne dominus ignorans iniuriam accipiat: nullam enim potest uideri iniuriam accipere, qui semel 2 uoluit. Non autem solius eius, ad quem ius aquae pertinebit, uoluntas exigitur in aquae 5 cessione, sed etiam domini locorum, etsi dominus uti ea aqua non possit, quia reccidere ius solidum ad eum potest.

10 ULPIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Si autem plures sint eiusdem loci *E* domini, unde aqua ducitur, omnium uoluntatem esse sequendam non ambigitur: iniquum enim uisum est uoluntatem unius ex modica forte portiuncula domini praeiudicium sociis 10 facere. An tamen subsequi uoluntas possit, uideamus. et placet nihil interesse, utrum praecedat uoluntas aquae ductionem an subsequatur, quia et posteriore uoluntatem praetor 2 tueri debet. Si flumen nauigabile sit, non oportere praetorem concedere ductio- [Ep. 15, 51] nem ex eo fieri Labeo ait, quae flumen minus nauigabile efficiat. idemque est et si per hoc aliud flumen fiat nauigabile. 15

11 || PAULUS libro quadragesimo nono ad edictum. Supra iter alienum arcus [B. 58, 13 n. E aquae ducentae causa non iure fiet: nec is, cui iter actus debetur, pontem, qua possit ire agere, iure extret. at¹ si specus (non cuniculum) sub riuo aget, aqua corrumpetur, [B] 1 quia suffosso eo aqua manabit et riuus siccatur. Cassius ait, siue ex communi fundo siue communi aqua noceat, uel unum cum uno agere posse uel unum separatim cum singulis uel separatim singulos cum uno uel singulos cum singulis. si unus egerit et restitutio operis litisque aestimatio facta sit, ceterorum actionem euancescere: item si cum uno actum sit et si² praestiterit, ceteros liberari idque, quod sociorum nomine datum sit, per 2 arbitrum communi diuidendo recipere posse. Et ex sociis non utique cum eo agendum qui opus fecerit nec minus eum quoque damnum restituere debere, qui auctor operis³ fuit, apud Ferocem Proculus ait: si cum uno dominorum actum sit, qui opus non fecerit, debere eum opus restituere sua impensa, quia communi diuidendo actionem habet. sed sibi magis placere patientiam dumtaxat eum praestare oportere, quia sua culpa actor id patiatur, qui non agit cum eo, a quo opus factum sit. et est iniquum eum, qui non fecit, id restituere oportere, quoniam communi diuidendo agere potest: quid enim fiet, si socius 3 eius soluendo non fuerit? Officium autem iudicis inter duos accepti quale futurum sit, dubitare se Iulianus ait, si forte unius fundus fuerit cui aqua noceat, si⁴ uero in quo opus factum sit, plurium et cum uno eorum agatur: utrum et eius damni nomine, quod post litem contestatam datum sit, et operis non restituti in solidum condemnatio fieri debeat, quemadmodum, cum serui communis nomine noxali iudicio cum uno agitur, condemnatio in solidum fiet, quoniam quod praestiterit, potest a socio recipere? an uero is cum quo agitur pro parte sua et damni dati et operis non restituti nomine damnandus sit, ut in actione damni infecti fiat, cum eius praedii, ex quo damnum metuantur, plures domini sint et cum uno eorum agatur? licet opus, ex quo damnum futurum sit, indiuiduum sit et ipsae aedes solumque earum non potest pro parte dumtaxat damnum dare, nihilo minus⁵ eum cum quo agitur pro sua parte condemnari. magisque existimat id seruandum in F(XYZQMO)

¹ at¹ et² nisi ante at talia exciderunt: cuniculum sub riuo agere aquae ducentae causa potest
² si³ is (dett.)? ⁴ non ins. ⁵ si⁴ is? ⁶ nam cum damni infecti agatur ins.

2 p'senes *F'* 6 rec'cidere *F'* 8 ulpians *F'* | aquae⁶ ànoiktòn àè oý dynatòn èyein *B* (*Tip.*) | aquae⁶ corrumpt. *F'* 19 manabit *F'* | siccatur *F'* 13 flumen *F'* | nauigauile *F'* 14 quae] *F'* 21 singulis] singulos *F'* 22 ceterarum *F'* cum Graecis (àpò naycítóporou ποτάμού οýκ èzectin ἡδωρ ἀποstán tocoútōm, ócon oý [oý del.] noéi àýtōn naycítóporo mñ éinai *Epit.*), quia *F'* XYZQMO 17 cui i'ter *F'* | qua] quam *F'* 18 at si specus seq.] ýpokátw àllotriou p'eiþrou ðynatòn éinai kanálhn èsketasménon, 29 agit] *F'*, agat *F'* 31 eiusoluendo *F'* iu's'dicis *F'* 32 cui] qui *F'* 33 cum'm' uno *F'* 34 datum] datus *F'* 36 fi'e't *F'* | prestiterit *F'* | po's'test *F'* | retipere *F'* | is] si *F'* 37 dam'n'i *F'* 40 eorum *F'* | domum *F'* 41 condamnari *F'* | id] is *F'*

aqua pluiae arcendae actione, quod in actione damni infecti, quia utruberque non de praeterito, sed de futuro damno agitur. Quod si is fundus, cui aqua pluiae nocet, plurium sit, agere quidem uel singulos posse: sed damni, quod post litem contestatam datum sit, non amplius parte sua consecuturum: item si opus restitutum non fuerit, non amplius, quam quod pro parte eorum interfuerit opus restitui, condemnationem fieri oportere. Si ex priuato agro in agrum communem aqua immittatur, Ofilius ait socium cum eo agere f. 199 posse: Trebatius existimat, si de eo opere agatur, quod manu factum sit, omnimodo restituendum id esse ab eo, cum quo agitur: si uero ui fluminis ager deletus sit aut glarea inlecta aut fossa limo repleta, tunc patientiam dumtaxat praestandam.

9

12 PAULUS libro sexto decimo ad Sabinum. Emptor (nisi simulata uenditio est) ceterique ^{*S} successores uel restituere, si uelint, opus factum uel patientiam praestare debent: nam actori moram suam nocere debere manifestum est. in eadem causa est etiam socius eius qui opus fecit, si ipse auctor non fuit: idemque in donato fundo legatoue est.

13 GAIUS ad edictum praetoris urbani titulo de aquae pluiae arcendae. Sed uendor aut ^E donator interdicto quod ui aut clam de damno et impensis ab actore factis tenebitur. 15

14 PAULUS libro quadragensimo nono ad edictum. Antaeus¹ ait, si is qui opus fecerit ^E potentior² uendiderit praedium, quatenus desierit dominus esse, agendum cum eo quod ui aut clam: quod si annus praeterierit, de dolo iudicium dandum. Cum agitur aquae pluiae arcendae, de facto quod nocet quaeritur: ideoque si uitio loci pars aliqua soli subsedit, quamvis per eam causam aqua pluiae inferiori noceat, nulla competit actio. idem 20 fortasse dicitur, si in agro manu factum aliquid subseeditur. In hoc iudicium, sicut in damni infecti, futurum damnum uenit, cum reliquis fere omnibus iudicis praeteritum prae- 25 stetur. De eo, quod ante datum est, quod ui aut clam agendum est. de eo, quod post sententiam iudicis futurum est, damni infecti caueri oportet uel ita opus restituendum est, 4 ut nullum periculum damni supersit. De eo opere, quod post litem contestatam factum est, nouo iudicio agendum est.

15 IDEM libro sexto decimo ad Sabinum. Sed interdum opus et quod post litem con- ^{*S} testatam factum est tolletur, si id quod antecessit tolli sine eo non potest.

16 POMPONIUS libro uicesimo ad Sabinum. Post uenditionem et traditionem quod nocitum ^{*S} sit ei fundo, de quo ante iudicium acceptum sit aquae pluiae arcendae, nihilo minus eo se iudicio uenditorem posse consequi, non quia uendori, sed quod rei damnum datum sit, idque eum emptori restituere debere. sed si ante quam noceatur is cum quo actum sit uendat, statim agendum cum emptore, uel intra annum cum eo qui uendiderit, si iudicij exitandi causa id fecerit.

84

17 PAULUS libro quinto decimo ad Plautium. Si prius nocturnae aquae seruitus mihi cessa ^E fuerit, deinde postea alia cessione diurnae quoque ductus aquae concessus mihi fuerit et per constitutam tempus nocturna dumtaxat aqua usus fuerim, amitto seruitutem aquae diurnae, || quia hoc casu plures sunt seruitutes diuersarum causarum. Recto³ [B. 58, 13 n. f. 199' F(XYZQMOC)

¹ Ateius (u. i.: cf. l. 2 § 4 h. s.)? ² potentior] postea Titio (similiter Faber, u. i.)? ³ merito?

5 restitu'er'i F⁴ 6 immittatur F⁸ flumi-
nis] fluminis F² | agger] Y²Z, ager FXY²MOC
10 paulus] F¹, idem F² | s'i'mulata F²
12 na'm'ani'festum F² | socius] sicous F¹
14 l. 13 continuat antecedenti F | tutulo F¹
16 antaeus] F, antaeus Q, antaeus Y, anterius Z;
17 poteriori uendiderit] hoc qui retainet, aut
substituant necesse est uerba quod iudicij mu-
tandi causa pro iis quae sunt quod ui aut
clam cum Cuiacio aut certe inserant violentia
paullo minore ante agendum talia: intra an-
num in factum actionem in eum competere
aut (cf. l. 16 fin. h. t. et 4, 7, 3, 2). sed lenius

remedium inuenit Faber proponens postea alteri:
nec crediderim iam Capitonis aetate illud de
alienatione iudicij mutandi causa edictum in usu
fuisse | desierit F⁴ 18 cum] eam F¹ 23 de
'eo quod ante F⁴ | de] ed F² 24 resti-
tuendum F² 26 agendum est] agendum F²
29 necessimo F 31 posse] esse F² | sed]
set F¹ | re'i' F² 32 emptore F¹ 33 empto-
rem F 34 euit'r'andi F² 36 de'inde F² |
alia cessione F² | fuerit] fuerunt F² 37 usus]
usum F² 38 casu] cas'sus F² | diuersusum
F² | recto] F, retro C, facte ZY²MO, recte
Y²Q, om. X², inc. X²

placuit non alias per lapidem aquam duci posse, nisi hoc in seruitute constituenda comprehensum sit: non enim consuetudinis est, ut qui aquam habeat per lapidem stratum (B) ducat: illa autem, quae fere in consuetudine esse solent, ut per fistulas aqua dueatur, etiamsi nihil sit comprehensum in seruitute constituenda, fieri possunt, ita tamen, ut nullum damnum domino fundi ex his detur. Uia publica intercedente haustus seruitatem constitui posse placuit et est uerum: sed non solum si via publica interueniat, sed et si flumen publicum, eodem casu, quo internuente flumine publico viae itineris actus seruitus imponi potest, id est si non sit impedimento transeunti magnitudo fluminis. Sic et si non proximo meo praedio seruitutem uicinus debeat, sed ulteriori, agere potero ius esse mihi ire agere ad illum fundum superiorem, quamuis seruitutem ipse per fundum meum non habeam, sicut internuente via publica uel flumine quod uado transiri potest sed loco sacro uel religioso uel sancto internuente, quo fas non sit uti, nulla [B. 58, 13, 17] 4 eorum seruitus imponi poterit. Sed si fundus medius alterius inter me et te inter- (B) cedit, haustus seruitutem fundo tuo imponere potero, si mihi medius dominus iter ad transeundum cesserit, quemadmodum, si ex flumine publico perenni haustu uelim uti, cui flumini ager tuus proximus sit, iter mihi ad flumen cedi potest.

18 IAUOLENUS libro decimo ex Cassio. Si in publico opus factum est, quo aqua pluiae noceret, agi non potest: internuente loco publico agi poterit. causa eius rei haec est, 1 quod ea actione non tenetur nisi dominus solus. Sine permisso principis aqua per viam publicam duci non potest.

19 POMPONIUS libro quarto decimo ad Quintum Mucium. Labeo ait, si paciente uicino opus faciam, ex quo ei aqua pluiae noceat, non teneri me actione aquae pluiae arcendae:

20 IDEM libro trigensiimo quarto ad Sabinum. sed hoc ita, si non per errorem aut impe- (S) ritiam deceptus fuerit: nulla enim uoluntas errantis est.

[Ep. 3, 12]

21 IDEM libro trigensiimo secundo ad Quintum Mucium. Si in meo aqua erumpat, quae ex tuo fundo uenas habeat, si eas uenas incideris et ob id desierit ad me aqua peruenire, tu non uideris ui fecisse, si nulla seruitus mihi eo nomine debita fuerit, nec interdicto quod ui aut clam teneris.

22 IDEM libro decimo ex uariis lectionibus. Si usus fructus fundi legatus fuerit, aquae pluiae arcendae actio heredi et cum herede est, cuius praedium fuerit. quod si ex opere incommodum aliquod patitur fructarius, poterit quidem interdum uel interdicto experiri quod ui aut clam. quod si ei non competit, quaerendum est, an utilis ei quasi domino actio aquae pluiae arcendae dari || debeat an uero etiam contendat ius sibi esse uti frui: 1 sed magis est utilem aquae pluiae arcendae ei actionem accommodare. Non aliter restituisse rem uidetur is qui opus fecit, quam si aquam coerceat. Sed et si fructarius opus fecerit, per quod aqua pluiae alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis: an uero etiam utilis in fructuarium actio aquae pluiae arcendae danda sit, quae situm est: et magis est ut detur.

23 PAULUS libro sexto decimo ad Sabinum. Quod principis aut senatus iussum aut ab his, qui primi agros constituerunt, opus faetum fuerit, in hoc iudicium non uenit. Haec actio etiam in uectigalibus agris locum habet. Aggeres iuxta flumina in priuato facti in arbitrio aquae pluiae arcendae ueniunt, etiamsi trans flumen noceant, ita, si memoria eorum exstet et si fieri non debuerunt.

24 ALFENUS libro quarto digestorum a Paulo epitomatorum. Uicinus loci superioris pra- F(XYZQMC)

2 stratum F⁴ 3 consuetudinem' F | d'c'u-
catur F⁴ 4 ita] uta F² 5 damnu F(suppl. f) |
haustus] mustus F² | seruitatem F² 7 inter-
ueniente r' F⁴ 8 sic et si non] F², licet si non
F²ZXYM²O, licet sine Y²Q, licet non M²C
9 seruitatem F² 12 saneto F² 15 publico F
17 quo] F², qua F² 19 p'rincipis F² | viam]
uiian F² 21 patiente] FXYOC, sapiente M,

patiente alias sapiente Rebdigeranus 25 tri-
gessimo F² | si 'in F² 28 tem'e'ris F²
30 heredi 'com' et cum F² | quis F² 32 est
'a'n F² 33 sibi 'e'sse F² 34 pluui'a'e F²
36 legitima n' F² 38 est 'ori' ut detur F²
40 haec'sc' F² 41 iuxpa F² | facto F²
44 alfenus] alfenus uarns F²

tum ita arabat, ut per sulcos itemque porcas aqua ad inferiorem ueniret: quae situm est, an per arbitrum aquae pluviae arcendae possit cogi, ut in alteram partem araret, ne sulci in eius agrum spectarent. respondit non posse eum facere, quo minus agrum uicinus 1 quemadmodum uellet araret. Sed si quos sulcos transuersos aquarios faceret, per quos in eius agrum aqua deflueret, hosce ut operiret, per¹ arbitrum aquae pluviae arcendae 5 2 posse cogere. Sed et si fossas fecisset, ex quibus aqua pluvia posset nocere, arbitrum, si apparent futurum, ut aqua pluvia noceret, cogere oportere fossas eum expiere et, nisi faceret, condemnare, tametsi antequam adiudicaret², aqua per fossas nunquam fluxisset.

3 Lacus cum aut crescerent aut decrescerent, numquam neque accessionem neque [B. 58, 18, 24] 10 decessionem in eos uicinis facere licet.

4 IULIANUS libro quinto ex Minucio. Is, cuius fundo uia debetur, aquae pluviae³ arcen- S dae agere potest fundi sui nomine, quoniam deteriora uia facta fundo nocetur.

5 SCAEUOLA libro quarto responsorum. Scaeuola respondit solere eos, qui iuri dicundo S praeuersunt, tueri ductus aquae, quibus auctoritatem uetustas daret, tametsi ius non probaretur.

III.

15

R DE PUBLICANIS ET UECTIGALIBUS ET COMMISSIS R EPS

1 UFLPLANUS libro quinquagesimo quinto ad edictum. Praetor ait: 'Quod publi- [B. 56, 1, 1] E canus eius publici nomine ui ademerit quodue familia publicanorum, si id restitutum non erit, in duplum aut, si post annum agetur, in simplum iudicium dabo. item si damnum iniuria furtumue factum esse dicetur, iudicium dabo. si id ad quos ea res pertinebit non exhibebitur', in dominos sine noxae deditio[n]e iudicium dabo'. Hic titulus ad publicanos pertinet. publicani autem sunt, qui publico fruuntur (nam inde nomen habent), siue fisco uectigal pendant uel tributum consequantur: et omnes, qui quod a fisco conducunt, recte appellantur publicani. Dixerit aliquis: quid utique hoc edictum propositum est, quasi [B.] non et alibi praetor prouiderit furtis damnis ui raptis? sed e re putauit et specialiter ad- 25 uersus publicanos edictum proponere. Quod quidem edictum in aliqua parte mitius est, quippe cum in duplum datur, cum ui bonorum raptorum in quadruplum sit et furti mani- festi aequa in quadruplum, et restituendi facultas publicano ui abreptum datur, quod si f. 200' fecerit, omni onere exuitur et poenali actione ex hac parte edicti liberatur. unde [B. 56, 1, 3] 30 quaeritur, si quis uelit cum publicano non ex hoc edicto, sed ex generali ui bonorum raptorum, damni iniuria uel furti agere, an possit? et placet posse, idque Pomponius F(XYZQMOC)

¹ per del. ² adiudicaret] de ea re iudicaret (u. i.)? ³ a uia ins. ⁴ si hi ad quos ea res pertinebit non exhibebuntur (cf. p. 404 u. 6. 15 et p. 406 u. 8)?

1 uenirit F¹ 5 aquae deflueret F¹ | hosce ut operiret F, hosce ut aperiret Q, hos eum aperiret M, sic (inde factum osce) ut operiret X, seu deperiet Y², seu operiet Y³, sed ut operiet (suprascr. al. hosce) Y⁴, seu operiret O et sic supra u. X, posse eum operire C, ut corrumperet Z 6 posse cogere sed ... plubia posset nocere] FX⁵?M, posse et hocere (sic) F¹ (om. mediis), posse hoc agere sed ... posset nocere X⁶YZOC 7 et si nisi F⁷ 8 co'n'demnare F⁸ | adiudicaret] FX⁹YMC, adiudicarent O, iudicaret Z, id iudicaret X¹⁰ 9 numquam neque accessionem neque 'decessionem in eos' uicinis F² cum B: οὐκ ἔχετι τοῖς ρεῖσι ποιεῖν ἔργον, δι' οὗ αἱ λίμναι ἡ ἀγχόγεια ἡ μειούμενη B (Syn.), nunquam neque (neque prius in litura) neque decessionem in eo uitinum (uitini X¹¹) accessionem X, nunquam neque decessionem in eo

uinicum (neque ins. Y¹²) accessionem Y, numquam decessionem in eo uicinis accessionem Z, numquam neque accessionem in eis uicinis neque decessionem Q, nunquam decessionem in eos uicinis accessionemque M, numquam neque decessionem in eos (eo C) uicinis (nec ins. O¹³) accessionemque (continuam add. C¹⁴, del. C¹⁵) OC 12 sui] tui F¹ 13 respond'a it F¹⁶ 18 publici] sic Cuiacius cum Graecis: ὀνόματι τοῦ τέλος (B Syn. Tip.), publicani F 21 exhibebitur F¹ | tutulus F¹ 22 public'e'o F¹ 25 sed e re putauit F¹, sed reputauit F¹⁷, sed recte putauit XZ, sed bene putauit YMO, sed abesse putauit Q, sunt qui et recte putant C 27 quippe cum] quippe uum F¹ | partitorum F | quadruplum F¹ | forti F 28 'a'equa F¹ | publica's no F¹ 29 poenali'a' actione F¹ 31 idque 'et' pomponius F¹

quoque scribit: est enim absurdum meliorem esse publicanorum causam quam ceterorum
5 effectam opinari. Familiae nomen hic non tantum ad seruos publicanorum referemus,
uerum et qui in numero familiarium¹ sunt publicani, siue igitur² liberi sint siue servi alieni,
qui publicanis in eo uectigali ministrant, hoc edicto continebantur. proinde et si seruus
publicani rapuit, non tamen in ea familia constitutus, quae publico uectigali ministrat, hoc
6 edictum cessabit. Quod nouissime praetor ait 'si hi non exhibebantur, in dominos sine
'noxae deditio iudicium dabo', hoc proprium est huius edicti, quod, si non exhibeantur
serui, competit iudicium sine noxae deditio, siue habeant eos in potestate siue non, siue
possint exhibere siue non possint,

2 GAIUS libro uicesimo primo ad edictum prouinciale. nec liceat domino ab- [B. 56, 1, 8] _____
sentem defendere eum,

3 ULPIANUS libro quinquagensimo quinto ad edictum. cum, si exhibuissent, [B. 56, 1, 8] _____
noxali iudicio conuenirentur. idcirco autem tam dura condicio eorum effecta est, quia [B]
1 debent bonos seruos ad hoc ministerium eligere. Quod ait 'in dominos', sic accipendum
2 est 'in socios uectigalis', licet domini non sint. Ante autem actorem dicere oportet, quem
uel quos desideret exhiberi, ut, si non exhibeantur, hinc agatur. sed si dicatur: 'exhibe
3 'omnes, ut possim dinoscere quis sit', puto audiendum. Si plures serui id furtum uel
damnum admiserint, hoc debet seruari, ut, si tantum praestetur, quantum, si unus liber
fecisset, absolutio fiat.

4 PAULUS libro quinquagesimo secundo ad edictum. Si publicanus, qui ui ademit, de-
1 cesserit, Labeo ait in heredem eius, quo locupletior factus sit, dandam actionem. De rebus,
quas in usus aduehendas sibi mandant praesides, diuus Hadrianus praesidibus scripsit, ut,
quotiens quis in usus³ aut eorum, qui prouinceis exercitibusue praesunt, aut procuratorum
suorum usus sui causa mittet quandam empturum, significet libello manu sua subscripto
eumque ad publicanum mittat, ut, si quid amplius quam mandatum est transferet, id
2 munificum sit. In omnibus uectigalibus fere consuetudo spectari solet idque etiam principi-
palibus constitutionibus cauetur.

5 GAIUS ad edictum praetoris urbani titulo de publicanis. Hoc edicto efficitur, ut ante
acceptum quidem iudicium restituta re actio euanescat, post acceptum uero iudicium nihil
minus poena duret. sed tamen absoluendus est etiam qui post acceptum iudicium resti-
1 tuere paratus est. Quaerentibus autem nobis, utrum duplum totum poena sit et praeterea
rei sit persecutio, an in duplo sit et rei persecutio, ut poena || simpli sit, magis placuit, ut
res in duplo sit.

6 MODESTINUS libro secundo de poenis. Si multi publicani sint, qui illicite quid exige-
runt, non multiplicatur dupli actio, sed omnes partes praestabunt et quod ab alio praestari
non potest, ab altero exigetur, sicut diuus⁴ Seuerus et Antoninus rescriperunt: nam inter
criminis reos et fraudis participes multum esse⁵ constituerunt.

7 PAPIRIUS IUSTUS libro secundo de constitutionibus. Imperatores [B. 56, 1, 7. Ep. 15, 29] B
Antoninus et Uerus rescriperunt in uectigalibus ipsa praedia, non personas conueniri et
ideo posseores etiam praeteriti temporis uectigal soluere debere coque exemplo⁶ actio-
F(XYZQMO)C

¹ familiarium (Hal.)? ² igitur del. ³ in usus del. ⁴ diu (edd.)? ⁵ multum interesse
(= tesse: u. i.)? ⁶ ex empto (Cuiacius: u. i.)?

1 ceterarum F¹ 4 ministrant] F², mni-
strant F³ (i suppl. F²) 6 dominus F¹, domi-
num f 8 sibe habeant F¹ 9 sibe non pos-
sint F¹ 10 ad edictum prouinciale om. F¹ |
liceat] F², licebit F² 11 eum del. F²: οὐτε
γὰρ ἔχεσθαι τῷ τελῶνῃ τὸν δούλον ἀπόντα Διεκ-
δικεῖν B (Syn.) 12 ulpianus libro ... ad
edictum del. F² 15 si'n't F² | a'uctorem F²
17 possem F² 19 abs'olutio F²M², aboli-
tio X² (supra u. al. absolucion) YZM²O²C, ad-
bolicio X² 22 'hadrianus F² 25 trans-

fer'ret F² 26 munificum] ZC, munificum
FY (supra u. al. municipum al. munificum) MO
(supra u. al. municipum), munificum X²?, mu-
nicipum X², ine. X² 28 l. 5 continua³ antec-
denti F 29 iudicij rest. F² 31 quaerentibus F²
32 poenas F | simpli u. sit F² 34 p'l publicani F²
35 mu'tl tiplicatur F² 36 oltero F² 37 mul-
tum esse] FO, multum interesse XYZQMO'C
39 uectigalibus F 40 debere om. F² | coque
exemplo] non aliter uidentur legges Graeci:
kai éan toúto ἡμόνcen, ἔχει ἀγωγήν B (Syn.)

1 nem, si ignorauerint, habituros. Item rescriperunt pupillo remittere se (B. Pon. 11, 8
poenam commissi, si intra diem trigensimum uectigal intulisset.

8 PAPINIANUS libro tertio decimo responsorum. Fraudati uectigalis crimen B. 56, 1, 8 P
1 ad heredem eius, qui fraudem contraxit, commissi ratione transmittitur. Sed si unus ex
pluribus heredibus rem communem causa¹ uectigalis subripiat, portiones ceteris non aufe- 5
runtur.

9 PAULUS libro quinto sententiarum. Locatio uectigalium, quae² calor licitantis ultra mo- P
dum solitae conductionis inflauit, ita demum admittenda est, si fideiuersores idoneos et
1 cautionem is qui licitatione uicerit offerre paratus sit. Ad conducedendum uectigal B. 56, 1, 8
2 inuitus nemo compellitur et ideo impleto tempore conductionis elocanda sunt. Reliqua- 10
tores uectigalium ad iterandam conductionem, antequam superiori conductioni satisfaciant,
3 admittendi non sunt. Debitores fisci itemque rei publicae uectigalia conducere pro- (B)
hibentur, ne ex alia causa eorum debita onerentur: nisi forte tales fideiuersores optulerint,
4 qui debitibus eorum satisfacere parati sint. Soci uectigalium si separatim partes B. 56, 1, 8
5 administrent, alter ab altero minus idoneo in se portionem transferr: iure desiderat. Quod 15
illicite publice priuatimque exactum est, cum altero tanto passio iniuriam exsoluitur. per
nim uero extortum cum poena tripli restituitur: amplius extra ordinem plectuntur: alterum
6 eam utilitas priuatorum, alterum uigor publicae disciplinae postulat. Earum rerum uectigal,
quarum numquam praestitum est, praestari³ non potest: quod si praestari consuetum in-
7 diligentia publicani omiserat, aliua exercere non prohibetur. Res exercitui paratas (B) 20
8 praestationi uectigalium subici non placuit. Fiscus ab omnium uectigalium praestationibus
immunis est. mercatores autem, qui de fundis fiscalibus mercari consuerunt, nullam immu-
nitatem soluendi publici uectigalis usurpare possunt.

10 HERMOGENIANUS libro quinto epitomarum. Uectigalia sine imperatorum p[re]cepto neque praesidi neque curatori neque curiae constituere nec p[re]aecedentem reformare 25
1 et his uel addere uel diminuere licet. Non solutis vectigalium pensionibus pellere con-
ductores neendum etiam tempore conductionis completo uel ab his usuras ex mora exigere
permittitur.

11 PAULUS libro quinto sententiarum. Cotem ferro subigendo necessariam ho- [B. 56, 1, 10] Pf
 stibus quoque uenundari, ut ferrum et frumentum et sales, non sine periculo capitis 30
 1 lieet. Agri publici, qui in perpetuum locantur, a curatore sine auctoritate principali (B)
 2 reuocari non possunt. Dominus nauis si illicite aliquid in naue uel ipse uel uectores im-
 posuerint, nauis quoque fisco vindicatur: quod si absente domino id a magistro uel f. 201
 gubernatore aut proreta nautae aliquo id factum sit, ipsi quidem capite puniuntur com-
 3 missis mercibus, nauis autem domino restituitur. Illicitarum mercium persecutio heredem 35
 F(XYZQMC)

¹ causae? ² quam (*Gebauer*)? ³ postulari? ⁴ praecepta? ⁵ quoque hostibus? ⁶ id del.

1 habiturus *F¹* | rescripscerunt s' *F⁴* | se si *F²*
 4 ratione] *FXY^T YM^O* (*supra u. al. non C*,
ratio non X^T Y^T, *ratione non Y^T* (*supra u. al.*
sine non ZM^T 5 rem communem) *XYZQ*
MOC cum Graecis: εἰ δὲ εἰς τὸν κληρονόμων
 τὸ κοινὸν κλειτολωνήσει πρᾶγμα *B* (*Syn.*),
rem munem F 7 calor) *F¹*, *calore F² XY-*
ZQ MOC, *colore Y²* 10 *inuitus sit nemo F⁴* |
elocanda sunt reliquatores F¹, *ea locanda sunt*
reliquatores F², *adloquendi (ad colloquendi Z)*
sunt licitatores (al. locatores supra u. Y, licita-
tiores X) XYZOC, *licitatores (om. rel. Q,*
ea locanda sunt aloquendi licitatores M: θετ
πληρούμενον τοῦ χρόνου ἐτέροις ἐκάιδοται B
(Atticale) 13 obtuplerint F⁴ 14 debites
F¹ | si separatim partes administrent] quasi
et si non separatim partes administrent
veritas Graeci: ΕΑΝ ΑΝΑ ΜΕΡΟΣ ΟΥ ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΣ
 διοικώci, καλῶc ὁ εἰc ἐπίζητεi τὸ μέρoς τοῦ ἀπο-
 ρούntοc ἔκεινωc οὐc [*scr. KOINWNOY*] εἰc ἡγyτὸn
 μετενεχθῆmai *BS* 15 *transferrī iure*] *sic edd.*
cum Graecis (u. ad u. 14): transfere iure F²,
transferreret τε F⁴ 16 *illici c'ēte F² | pas-*
sieis *parsis F¹* 18 *publice F¹* *die disciplinae F²*
 19 *si pra'e-stari F²* 21 *omni as'um F⁴*
 22 *immonitatē F¹* 23 *publici's F²* 24 *pre-*
cepto F 25 *neque curatori] h τῷ καθολικῷ,*
id est neque procuratori, omisea curia B
 26 *pellere*] *F¹ cum B: οι τελῶnai ... ἐξεοῦntai*
*[immo ἐξωδύntai], repellere *FXYZQ MOC**
 27 *mora] FXY^T YM^O B: τόκοyc ἡπερθέceωs,*
more Y^T ZQOC 34 *nautane] FXC*, aut ab *Z*,
aut YM (in marg. afferetur Pisana) O (aut nauta-
ante aut proreta add. O⁶) | aliqui F² 35 illi-
catarum F¹ | meredem F²

4 quoque adfigit. Eam rem, quae commisso uindicata est, dominus emere non prohibetur
 5 uel per se uel per alios quibus hoc mandauerit. Qui maximos fructus ex re- [B. 56, 1, 10]
 demptione uectigalium consequuntur, si postea tanto locari non possunt, ipsi ea prioribus
 pensionibus suscipe compelluntur.

12 UPIPLANUS libro trigensimo octauo ad edictum. Quantae audacie, quantae temeritatis
 sint publicanorum factiones, nemo est qui nesciat. idcirco praetor ad compescendam
 1 eorum audaciam hoc edictum proposit: 'Quod familia publicanorum furtum fecisse dicetur,
 'item si damnum iniuria fecerit et id ad quos ea res pertinet non exhibetur': in dominum
 2 'eine noxae deditione iudicium dabo'. Familiae autem appellatione hic seruilem familiam
 contineri sciendum est. sed et si bona fide publicano alienus seruus seruit, aequo contine-
 bitur: fortassis et mala fide, plerumque enim uagi serui et fugitiui in huiusmodi operis
 etiam a scientibus habentur. ergo et si homo liber seruiat, hoc edictum locum habet.
 3 Publicani autem dicuntur, qui publica uectigalia habent conducta.

13 GAIUS libro tertio decimo ad edictum prouinciale. Sed et hi, qui salinas et cretifodinas
 1 et metalla habent, publicanorum loco sunt. Praeterea et si quis uectigali conductum a
 2 re publica cuiusdam municipii habet, hoc edictum locum habet. Siue autem uendidit
 seruum uel manumisit uel etiam fugit seruus, tenebitur serui nomine, qui tam factiosam
 3 familiam habuit. Quid tamen, si seruus decesserit? uidendum, an publicanus teneatur
 quasi facti sui nomine: sed puto, quia facultatem non habet exhibendi nec dolus eius
 4 intercessit, debere eum liberari. Hanc actionem perpetuam dabimus et heredi ceterisque
 successoribus.

14 UPIPLANUS libro octauo disputationum. Commissa uectigalium nomine etiam [B. 56, 1, 15]
 ad heredem transmittuntur. nam quod commissum est, statim desinit eius esse qui crimem
 contraxit dominiumque rei uectigali adquiritur: eapropter commissi persecutio sicut ad-
 uersus quemlibet possessorem, sic et aduersus heredem competit.

15 ALFENUS UARUS libro septimo digestorum. Caesar cum insulae Cretae cotorias locaret,
 legem ita dixerat: 'ne quis praeter redemptorem post idus Martias cotem ex insula Cret-
 'fodito neue eximito neue auellito'. cuiusdam nauis onusta cotibus ante idus Martias ex-
 portu Cretae profecta uento relata in portum erat, deinde iterum post idus Martias pro-
 fecta erat. consulebatur, num contra legem post idus Martias ex insula Creta cotes exisse
 uiderentur. respondit, tametsi portus quoque, qui insulae essent, omnes eius insulae esse
 uiderentur, tamen eum, qui ante idus Martias profectus ex portu esset et relatus tem-
 pestate in insulam deductus³ esset, si inde exisset non uideri contra legem fecisse, pra-
 terea⁴ quod iam initio euectae cotes uiderentur, cum || et ex portu nauis profecta esset. f. 1

16 MARCIANUS libro singulari de delatoribus. Interdum nec uendendus est is seruus qui S
 in commissum cecidit, sed pro eo aestimatio a domino danda est. diu enim Seuerus et ^S
 Antoninus rescriperunt, cum is seruus, qui actum domini gessisse diceretur, in commis-
 sum cecidisset, uenire non debuisse, sed pro eo uiri boni arbitratu aestimationem opor-
 1 tuisse dari. Idem autem eadem epistula rescriperunt, si quis inprofessus seruus fuerit
 et probabitur in commissum cecidisse, et aut uxorem corrupisse domini dicatur aut aliud ⁴
 quid grauius admisisse, ut cognoscat procurator et, si in his causis esse compertus sit,
F(XYZQMO)

¹ et hi ... non exhibentur (*cf. p. 403 n. 3*)?

² auchito (*Petr. Pitheus*)?

³ deductus del

⁴ propterea (*u. i.*)?

1 adfigit] adfigit *F* 2 per se] *XYMOC*,
 pre se *F*, per nos uel per se *F*, uel per
 nos uel per se *Q* 3 consecu'untur *F*
 5 temeritatisint *F* 7 pro'psuit (*uoluit pro-*
po'suit) *F* 11 fortassis *F* | uagi] magi *F* |
'huiusmodi F 12 h'omo *F* 13 publicani
 autem dicuntur qui *om. F* 14 hij his *F* |
salinas FXO, arenas *YZC*, arenas *salinas*
X'Y', arenas arenas *M* 17 fugit^t *F* | te-

neritur *F* 20 heredi 'an' ceterisque *F*
 22 disputatione'um *F* | commis'si'aa *F*
 23 'statim *F* 27 dixerant *F* | martias] cartias *F* 28 eximito' *F* 29 porta] mortu
F 31 portus] postus *F* | insulae] *F*, in in-
insula F 32 prefectus *F* 33 praeterea] *F*,
 propterea *XZMOC* 38 debuisse'd' sed *F*
 39 rescriperunt] rumcipeserunt *F* 41 co'g-
 noscat *F*

estimetur et ad poenam domino tradatur. Idem diui Seuerus et Antoninus rescriperunt mancipiis commissis res peculiares non esse in eadem causa nisi hoc, quod proprio nomine in causam commissi incidit. Quotiens quis mancipia innecta professus non fuerit siue uenalia siue usualia¹, poena commissi est, si tamen nouicia mancipia fuerint, non etiam uesterana sunt autem uesterana, quae anno continuo in urbe seruierint: nouicia autem mancipia intelleguntur, quae annum nondum seruierint. Serui, qui in fuga sunt, in commissum non cadunt, cum sine uoluntate domini fines egressi sunt: et ita principalibus constitutionibus cauetur, sicut diuus quoque Pius saepissime rescripsit, ne, inquit, in potestate seruorum sit iniurias uel ignorantibus dominis fugae se tradendo potestati dominorum se subtrahere. Licet quis se ignorasse dicat, nihil minus eum in poenam uectigalibus 10 incidere diuus Hadrianus constituit. Dini quoque Marcus et Commodus rescriperunt non imputari publicano, quod non instruxit transgredientem: sed illud custodiendum, ne decipiatur profiteri uolentes. Species pertinentes ad uectigal: cinnamomum: piper longum: piper album: folium pentaphaerum: folium barbaricum: costum: costamomum: nardi stachys: cassia turiana²: xylocassia: smurna: amomum: zingiberi: malabathrum: aroma 15 Indicum: chalbane: laser: alche³: lucia⁴: sargogalla⁵: onyx Arabicus: cardamomum: xylocinnamomum: opus byssicum: pelles Babylonicae: pelles Parthicae: ebur: ferrum Indicum: carpasum: lapis uniuersus: margarita: sardonyx: ceraunium: hyacinthus: smaragdus: adamas: saffirinus: callianus: beryllus: chelyniae⁶: opia Indica uel adserta⁷: metaxa: uestis serica uel subserica: uela tinteta carbacea: nema sericum: spadones 20 Indici: leones, leaenae: pardii: pantherae: purpura: item marocorum lana⁸: fucus: capilli Indici. Si propter necessitatem aduersae tempestatis expositum onus fuerit, non debere hoc commissio uindicari diui fratres rescripserunt. Diuus quoque Pius rescripsit, cum quidam intra legitimam aetatem esse dicebat et usus⁹ causa mancipia duxisset et in 25 soia professione errasset, ignoscendum esse ei. Diu quoque fratres reecrispe- [B. 56, 1, 17] runt, cum quidam non per fraudem, sed per errorem in causam commissi incidisset, ut duplo uectigali contenti publicani seruos restituant. Magnus Ante[u]nius rescripsit, si [B.] f. 202' columnis uel servi domini praedii ferrum illicite in praedio fecerint¹⁰ ignorantie domino, nulla 12 poena dominum teneri. Si quis professus apud publicanum fuerit, non tam uectigal soluerit, hoc concedente publicano, ut solent facere, diui Seuerus et Antoninus rescripse- 30 runt res in commissum non cadere: cum enim, inquiunt, professiones recitantur¹¹, commissum cessat, cum poterit satisfieri fisco ex bonis publicanorum uel fideiussorum.

F(XYZQMC)

¹ usnaria? ² cassia turiana] cassia surinx (u. i.)? ³ aloe (cf. Plin. h. n. 27, 5, 14: aloë ... laudatissima ex India adfertur et Galenus περὶ φάρμ. I. VI t. XI p. 819 Kuehn: ἀλόν ... ἀριστή δέ καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἰνδίαν, item περὶ ἀντεμβαλλομένων t. XIX p. 724)? ⁴ lycium (cf. Plin. h. n. 24, 14, 124: lycium ... longe praestantissimum existimatū Indicum, item Dioscorides 1, 132 et Galenus de antid. 1, 1 p. 8 Kuehn)? ⁵ sarcocolla (R. Stephanus)? ⁶ chelynia? ⁷ uel Assyria? ⁸ item arborum lana (= ἐρώτηλον: cf. Plin. h. n. 12, 11, 39: Indos suae arbores uestiunt cet.: Pancirolus)? ⁹ cum quidam qui intra legitimam aetatem esse se dicebat, usus? ¹⁰ foderint? ¹¹ recipiantur?

9 ignorantibus F | potestate F 11 'h'adria-nus F² 13 uolentis F² 14 aluum F² | pentapherum F 15 cassia turiana] cassia surinx Salmasius Plin. exerc. p. 919 (ed. 1689): nem̄ τὴν σύριγγα δόμομαζομένην κακιαν Galenus de antid. 1, 14 (p. 73 Kuehn) commemorat ita, ut τὸν ἔπισθεν φλοιόν, ὅπτερ καὶ σύριγγα καλοῦ-
σιν, ut meliorēm oponat τῷ ἔνδον, id est xylo-
cassiae: item passim inuenitur kaccia σύριγξ uel
Latine cassia fistula 16 ghalbane F | onyx
arabicus] collato Plinio 37, 6, 90, ubi iunguntur
sardonyx Indica et onyx Arabicus, loco mota
hacē indicō: cf. tamen Dioscorides 2, 10: ὅνυχ
τοῦ πόμα κορχυλίου δόμοιον τῷ τῆς πορφύρας
τύρικομένον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν τοῖς ναρδοφόροις

λίμναις. Διὸ καὶ ἀρωματίζει δέμομένων τῶν
κορχυλίων τὴν νάρδον 17 bussicum F | ba-
byonicae F 19 ueryllus F | hopia F² (F²
primum opia superscripsit, deinde hoc delete
uocis hopia primam litteram expunxit) | uel ad-
serita] F²O, uela sarta F²XYM, uela sarta Z,
uela sexta C 20 metaxa] metata F² | ue-
la t'inteta F², uel adincta XYZM, uel ac-
cinta O, uel tinteta C 21 item marocorum]
F², item a pecorum (uoluit item pecorum) F²,
item apocorum XZQMC, item apocorum Y,
item apocorum O 22 indicia F² 23 re-
scripsi'rent F² 24 et u'sus F² 25 pro-
fe'sione F² | errasset F² 27 seruo's' F² |
magnus] sed magnus F² 30 rescripts u'erunt F²

18 Poense ab heredibus peti non possunt, si non est quaestio mota uiuo eo qui [B. 56, 1, 17]
 14 deliquit: et hoc sicut in ceteris poenis, ita et in uictigalibus est. Si quid autem [B.]
 indebitum per errorem soluentis publicanus accepit, retro eum restituere oportere dini
 Seuerus et Antoninus rescripsérunt.

V.

R DE DONATIONIBUS R

5

S

- 1 IULIANUS libro septimo decimo digestorum. Donationes complures sunt. dat [B. 47, 1, 1] aliquis ea mente, ut statim uelit accipientis fieri nec ullo casu ad se reuerti, et propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem et munificentiam exerceat: haec proprie donatio appellatur. dat aliquis, ut tunc demum accipientis fiat, cum aliquid secutum fuerit: non proprie donatio appellabitur, sed totum hoc donatio sub condicione est. item cum quis ea mente dat, ut statim quidem faciat accipientis, si tamen aliquid factum fuerit aut non fuerit, uelit ad se reuerti, non proprie donatio dicitur, sed totum hoc donatio est, quae sub condicione soluatur. qualis est mortis causa donatio. Igitur cum dicimus [cf. D. 59, 6, 2] inter sponsum et sponsam donationem ualere, propria appellatione utimur et factum demonstramus, quod ab eo proficiscitur, qui liberalitatis gratia aliquid dat, ut confessim faciat accipientis nec umquam ullo facto¹ ad se reuerti uelit. cum uero dicimus, si hac mente donat sponsus sponsae, ut nuptiis non secutis res auferatur, posse repeti, non contrarium priori dicimus, sed concedimus inter eas personas fieri donationem eam, quae sub condicione soluatur.
- 2 IDEM libro sexagensimo digestorum. Si, cum filius familias pecuniam donare [B. 47, 1, 2] uellet, patris iussu eam promisit, ualeat donatio, perinde ac si fideiuissorem dedisset. Si uero pater donaturus Titio pecuniam iusserit filium suum eam promittere, poterit dici interesse, debitor filius patri suo fuerit nec ne: nam si tantumdem filius patri debuit, quantum promisit, ualere donatio intellegitur, perinde ac si quemlibet alium debitorem pater 2 iussisset pecuniam promittere. Cum uero ego Titio pecuniam donaturus te, qui mihi tantumdonare uolebas, iussero Titio promittere, inter omnes personas donatio perfecta 3 est. Aliud iuris erit, si pecuniam, quam me tibi debere existimabam, iussu tuo sponforderim ei cui donare uolebas: exceptione enim doli mali tueri me potero et praeterea incerti cor- 4 dictione stipulatorem compellam, ut mihi acceptum faciat stipulationem. Item si ei, quem creditorem tuum putabas, iussu tuo pecuniam, quam me tibi debere existimabam, promisero, potentem doli mali exceptione summonebo et amplius incerti agendo cum stipulatore 5 consequar, ut mihi acceptum faciat stipulationem. Si pecuniam mihi Titius dederit absque ulla stipulatione, ea tamen condicione, ut tunc demum mea fieret, cum Seius consul factus 6 esset: siue furente eo siue mortuo Seius consulatum adeptus fuerit, mea fiet. Sed si quis donaturus mihi pecuniam dederit alicui, ut ad me perferret, et ante mortuus erit quam ad 7 me perferat², non fieri pecuniam dominii mei constat. Titio decem donauit ea condicione, ut inde Stichum sibi emeret: quaero, cum homo antequam emeretur mortuus sit, an aliqua actione decem recipiam. respondit: facti magis quam iuris quaestio est: nam si decem Titio in hoc dedi, ut Stichum emeret, aliter non daturus, mortuo Sticho condicione 44 F(XYZQMC)

¹ pacto (Brenemannus)? ² perferatur (R. Stephanus)?

7 decimo] digimo F^a 11 quis] F^b, ipse F^c: ei δὲ καὶ τις τοιάτην προαιρέσει δίδωσιν BS 12 m'ente F^d 13 reuerti] pe'r uerti (sic) F^e 14 e'st F^f 17 ullo facto] εἰς οἰουδῆποτε θέματος BS | si i' hac F^g 19 concedi'c'mus F^h 21 filium mamilias Fⁱ 23 poteret F^j 26 pecuniam F^k 28 debire F^l 29 cui] qui F^m | t'ueri Fⁿ 30 ut mihi acceptam faciat stipulationem] λύγαι τὴν ἐπερώτησιν acceptila- tione BS (Dor.) 32 summobebo F^p | et i' amplius F^q 34 ulla stipulatione F^r | damum F^s 35 furente eo] ΕΥΧΜΟ^t cum BS: μακέντος ἡδη τοῦ δελωκότος μοι, uiuente eo M^oC 36 aliqui F^u 37 ea] eam F^v 38 moreuus F^w 39 respondit] F^x cum BS: καὶ ἀποκρίνεται 'Ιούλιανός, respondi F^y 40 post daturus me. initium et causam rei inspiciendum Z | condicione F

repetam: si uero alias quoque donaturus Titio decem, quis interim Stichum emere proponuerat, dixerim in hoc me dare, ut Stichum emeret, causa magis donationis, quam condicio dandae pecuniae existimari debet et mortuo Sticho pecunia apud Titium remanebit.

3 ULPIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Et generaliter hoc in do- [BS. 47, 1, 2] *E nationibus definiendum est multum interesse, causa donandi fuit an condicio: si causa fuit, cessare repetitionem, si condicio, repetitioni locum fore.

4 POMPONIUS libro septimo decimo ad Sabinum. Etiam per interpositam per- [B. 47, 1, 3] S sonam donatio consummari potest.

5 ULPIANUS libro trigensimo secundo ad Sabinum. Affectionis gratia neque ho- [B. 47, 1, 4] S nestae neque dishonestae donations sunt prohibitae, honestae erga bene merentes amicos uel necessarios, dishonestae circa meretrices.

6 IDEM libro quadragensimo secundo ad Sabinum. Qui saxum mihi eximere de [B. 47, 1, 5] S suo permisit donationis causa, ¹ statim cum lapis exemptus est meus fit, neque prohibendo me eneherere efficit, ut meus esse desinat, quia quodammodo traditione meus factus est; ¹⁵ plane si mercennarius meus exemit, mihi exemit, sed si is qui ² a me emerat, siue mercede conduxerat, ut pateretur eum sibi iure eximere, si antequam eximat, me paenituerit, meus lapis durat, si postea, ipsius factum auocare non possum: quasi traditio enim facta uidetur, cum eximitur domini uoluntate. quod in saxo est, idem erit etiam, si in arbore caesa uel dempta acciderit.

7 IDEM libro quadragensimo quarto ad Sabinum. Filius familias donare non [B. 47, 1, 6] S potest, neque si liberam peculii administrationem habeat: non enim ad hoc ei conceditur libera peculii administratio, ut perdat. Quid ergo, si iusta ratione motus donet, numquid possit dici locum esse donationis? quod magis probabitur. Item uideamus, si quis filio familias liberam peculii administrationem concesserit, ut nominatim adiceret sic se ei concedere, ut donare quoque possit, an locum habeat donatio: et non dubito donare quoque eum ³ posse. Nonnumquam etiam ex persona poterit hoc colligi: pone enim filium esse senatoriae uel cuius alterius dignitatis: quare non dicas uideri patrem, nisi ei specialiter donandi facultatem ademit, hoc quoque concessisse, dum liberam dat peculii administrationem? Pari autem ratione, qua donare filius familias prohibetur, etiam mortis causa donare prohibebitur: quanuis enim ex patris uoluntate mortis quoque causa donare possit, attamen ubi cessat uoluntas, inhibebitur haec quoque donatio. Sed enim meminisse oportebit, si cui donare quoque permisum est, nisi specialiter etiam mortis causa donare fuerit permisum, non posse mortis causa donare. Haec omnia locum habebunt in paginis: ceterum qui habent castrense peculium uel quasi castrense, in ea condicione sunt, ut donare et mortis causa et non mortis causa possint, cum testamenti factionem habeant.

F(XYZQMO)

¹ quia ins. ² is qui] quis? ³ tum ins.

1 proposuerit F² 2 dixerim (dixerit O) in hoc me (ei pro me F² XYQMOC) dare ut stichum emerem (sic FQ, emeret XYMOC) F: ei δε και χωρις της ἀγορας τοῦ Στίχου ιμελλον διδόναι τα ι' νομικατα (= si uero alias quoque donaturus eram Titio decem), δια δε τούτο δέσμωτα διτά επι τοιαύτη αἱρέσει (= propriae autem dedi in hoc), επειδή ήθελησα ἐν τῷ μετατύ ἀγορασθῆναι τὸν Στίχον (= quia interim Stichum emi uelabam) και ἐξεφώνησα ταύτην τὴν αἵτιαν ἐν τῇ δωρεᾷ (= et hanc causam in donatione expressi) BS, ut forfasse etiam Graeci legerint emerem pro emeret 7 c'essare F² 8 pomponius] F² cum B (Помп.), paulus F¹: at Pauli ad Sabinum libri non fue-

runt plus XVI 9 consum'm'ari F² 13 qui saxum] F: ἔαν τις ἐπιτρέψῃ moi BS, ἔαν τις ... κελεύσῃ B (Anon.) 14 est statim' meus F² 15 ut' meus F² | factum F¹ 17 conda'x'erat F² 19 ετα'ssa F² | uel] bel F¹ 27 ετα'īm' F² 28 senatoriae] F², senatori.. F¹: ἔαν γάρ ὑποθώμεθα συγκλητικὸν ἡ ἀλλως ἀξιωματικὸν εἶναι τὸν ὑπεζόγιον BS 30 filius famili'a's F² 31 dorare possit F² 32 atta'm'īmen F² | ubi cessat] F¹, cumu cessat (sic) F² | ha'e'c F² | op'ortebit F² 33 cui] qui F| causa'm' F² 34 possem mortis F 35 haben't F² | ca- strenle F¹ | quasi castrese F | donar'a'e'c F² 36 m'r ortis F² | possin't F²

- 8 PAULUS libro quinto decimo ad Sabinum. Quae liberti imposta libertatis [B. 47, 1, 7] S causa praestant, ea non donantur: res enim pro his intercessit.
- 9 POMPONIUS libro trigensimo tertio ad Sabinum. In aedibus alienis habitare [B. 47, 1, 8] S gratis donatio uidetur: id enim ipsum capere uidetur qui habitat, quod mercedem pro habitatione non soluit. potest enim et citra corporis donationem uelere donatio, uelint si 1 donationis causa cum debitore meo paciscar, ne ante certum tempus ab eo petam. Ex rebus donatis fructus perceptus in rationem donationis non computatur: si uero non fundum, sed fructus perceptionem tibi donem, fructus percepti uenient in computationem 2 donationis. Quod filius familias patris iussu aut uoluntate donauit, perinde est, ac si pater 3 ipse donauerit aut si mea uoluntate rem meam tu nomine tuo Titio dones. Donari non 10 potest, nisi quod eius fit, cui donatur.
- 10 PAULUS libro quinto decimo ad Sabinum. Absenti, siue mittas qui ferat, siue [B. 47, 1, 9] S quod ipse habeat sibi habere eum iubetas, donari recte potest. sed si nescit rem quae apud se est sibi esse donatam, uel missam sibi non acceperit, donatae rei dominus non fit, etiamsi per seruum eius cui donabatur missa fuerit, nisi ea mente seruo eius data fuerit, 12 ut statim eius fiat.
- 11 GAIUS libro tertio de legatis ad edictum praetoris urbani. Cum de modo [B. 47, 1, 10] S= donationis quaeritur, neque partus nomine neque fructuum neque pensionum neque mercedum ulla donationis facta esse uidetur. 1
- 12 ULPIANUS libro tertio disputationum. Qui ex donatione se obligauit, ex [B. 47, 1, 11] S= rescripto diui Pli in quantum facere potest conuenit. sed enim¹ id, quod creditoribus debetur, erit detrahendum: haec uero, de quibus ex eadem causa quis obstrictus est, non debebit detrahere.
- 13 IDEM libro septimo disputationum. Qui mihi donatum uolebat, seruo com- [B. 47, 1, 12] S= muni meo et Titi rem tradidit: seruus uel sic accepit quasi socio adquisitus uel sic quasi mihi et socio: quaerbatur quid ageret. et placet, quamuis seruus hac mente accepit, ut socio meo uel mihi et socio adquirat, mihi tamen adquiri: nam et si procuratori meo hoc animo rem tradiderit, ut mihi adquirat, ille quasi sibi adquisitus accepit, nihil agit in sua persona, sed mihi adquirit.
- 14 IULIANUS libro septimo decimo digestorum. Qui alienum fundum donationis [B. 47, 1, 13] S= causa excusat, nullam retentionem propter impensas faciet, quia domini res ab eo iniectas continuo efficit.
- 15 MARCIANUS libro tertio institutionum. Post contractum capitale crimen do- [B. 47, 1, 14] S= F(XYZQMO)

¹ sed enim] etenim?

1 quae liberti imposta libertatis caus'a' praestant] F, quae liberi (in ins. Q) statu libertatis causa prestant (prestantur C) YZQO^aC, que liberis statu libertatis causa prestant liberti M, que liberis statu liberi libertatis causa prestant O^b, que liberti imposta libertatis prestant quae statu liberi causa libertatis prestant X 2 inter'cessit F^c 3 tertio om. F^c 4 pro habitatione F^c 5 citra corporis donationem] δίχα τού μη γέφεστάναι τό δωρούμενον σώμα BS | uelere F^c 6 'habeo F^c 9 donabit F | est' ac F^c 10 mea] uea F^c 13 post ipse ins. apud se X^cY^cZO^cC 15 seru'u'm F^c | cui] qui F^c | donabatu'm'r F^c 16 u's't statim F^c 17 ad] ed F^c | urb'a'ni F^c 18 fructu'n'm F^c 20 ex perscripto F^c 22 dedetur F^c 24 uoleuat F^c 26 qua m'si mihi F^c | quaeribatur F^c | ageret et] X^c?Y^cZ, ageretur et X^cY^cQOC, ageretur M, agere et F^c: καὶ ἐζητήθη τὰ περὶ τούτου τού θέματος καὶ ἔρεσεν BS | serbus F^c 27 ta-

men] tantum XY (*superscr. al. tamen*) O^b: ὅμως ἐμοὶ μόνῳ αὐτῷ προσπορίζεσθαι BS: at non crediderim tantum excidisse, sed qui interpolauit haec (cf. D. 41, 1, 37, 6) neglegenter locutum esse | procuratorem meo F^c 31 res ab eo iniectas] F, rem ab eo iniectam X^cYM, rem ab eo coniectat Z, rem ab eo inconiectam X^c, rem ab eo iniectam C, rem ab eo die iniectam O^b, inc. O^b: τὰ ἐμβληθέντα B (Αἰον.), τὰ βληθέντα ἐν τῷ ἀγρῷ διὰ τῶν γεωργίαν σκέρματα BS 33 post contractum *εσγ.*] ὁ ἀμάρτικας κεφαλικὸν ἔγκλιμα (= post contractum capitale crimen) οὐκέτι δύναται δωρεῖσθαι καλῶς τὰ διαδέρonta αὐτῷ (= donationes factae non ualent): ἐὰν γὰρ ὅμως καταδίκασθαι (= si condemnatio secuta sit), ἀνοθέση ἀσθενοῦσιν αἱ δωρεαὶ (= retro infirmantur donationes) BS, τούτῳ δωρισαμένου κεφαλικῶς καταδίκασθέντος αἱ παρ' αὐτούτῳ μετὰ τὸ ἀμάρτιμα τενόμεναι δωρεαὶ οὐκ icýουσιν B (Αἰον.): πον εἴδει πατεῖ om. XYZMOC

nationes factae non ualent ex constitutione diuorum Seueri et Antonini, nisi¹ condemnatio secura sit.

- 16 ULPIANUS libro secundo responsorum. || Ex hac scriptura: 'sciant heredes [B. 47, 1, 15] Sf f. 204' 'mei me nestem uniuersam ac res ceteras, quascumque in diem mortis meae mecum habui, illi et illi libertis meis uiuum donasse' dominium ad libertos benigna interpretatione pertinere. 5
- 17 IDEM libro quinquagensimo octavo ad edictum. Si in stipulatum iudicatum [B. 47, 1, 16] E nouationis causa deductum sit et stipulatio donationis causa accepto lata, dicendum est locum liberationem habere.
- 18 IDEM libro septuagensimo primo ad edictum. Aristo ait, cum mixtum sit [B. 47, 1, 17] E negotium cum donatione, obligationem non contrahi eo casu, quo donatio est, et ita et 10 1 Pomponius eum existimare refert. Denique refert Aristonem putare, si seruum tibi tradidero ad hoc, ut eum post quinquennium manumittas, non posse ante quinquennium agi, quia donatio aliqua inesse uidetur: aliter atque, inquit, si ob hoc tibi tradidisse, ut continuo manumittas: hic enim nec donationi locum esse et ideo esse obligationem. sed et superiore casu quid acti sit, inspicendum Pomponius ait: potest enim quinquennium non 15 ad hoc esse positum, ut aliquid donetur. Idem Aristo ait, si donationis causa in hoc tradatur seruus, ut post quinquennium manumittatur, sit autem alienus, posse dubitari an usucapiatur, quia aliquid donationis interueniret. et hoc genus quaestionis in mortis causa donationibus uersari Pomponius ait et magis putat ut², si ita donetur, ut post quinquennium manumittatur, posse dici usucaptionem sequi. Labeo ait, si quis mihi rem alienam 20 donauerit inque eam sumptus magnos fecero et sic mihi euincatur, nullam mihi actionem contra donatorem competere: plane de dolo posse me aduersus eum habere actionem, si dolo fecit.
- 19 IDEM libro septuagensimo sexto ad edictum. Hoc iure utimur, ut in rebus [B. 47, 1, 18] E publicis, cum de donatione quaeritur, illud solum spectetur, utrum ob causam aliquam 25 instam rei publicae promittat quis vel pollicetur an non, ut, si ob honorem aliquem promittat, teneatur, si minus, non. Labeo scribit extra causam donationum esse talium officiorum mercedes ut puta: si tibi adfueri, si satis pro te dedero, si qualibet in re opera vel gratia mea usus fueris. Non potest liberalitas nolenti adquiri. Si quis dederit pecuniam mutuam Titio reddendam Seio, cui donatum uolebat, deinde Titius mortuo donatore 30 Seio dedisse proponatur, erit consequens dicere pecuniam Seii fieri, siue mortuum scivit si ignorauit is qui dabat, quia pecunia fuit dantis: sed si quidem ignorauit mortuum, erit liberatus, si sic mutuam pecuniam accepit soluendam Seio. si autem mandauero tibi, ut pecuniam Titio des, cui donare uolebam, et tu ignorans me mortuum hoc feceris, habebis 35 aduersus heredes meos mandati actionem: si sciens, non habebis. Si quis seruo pecuniam crediderit, deinde is liber factus eam expromiserit, non erit donatio, sed debiti solutio. idem in pupillo, qui sine tutoris auctoritate debuerit, dicendum est, si postea tute auctore 40 promittat. Sed et hae stipulationes, quae ob causam fiunt, non habent donationem.
- 6 Denique Pegasus putabat, si tibi centum spopondero hac conditione, si iurasses te nomen f. 204' meum laturum, non esse donationem, quia ob rem facta est³, res secura est. 40
- 20 MARCELLUS libro uicensimo secundo digestorum. Si patronus ex debita parte [B. 47, 1, 19] E heres instituatur et libertus fidei eius commisit, ut quid daret, et hoc stipulanti fideicommissario promiserit, non erit cogendus soluere, ne pars ex legibus uerecundiae patruali debita minuatur. De illo dubitari potest, qui, quod per Falcidiam retinere poterat,

F(XYZQMC)

¹ nisi] retro infirmantur enim, si (u. p. 410 ad u. 33)? ² ut del. ³ est] et?

1 Antonini F (em. f) 5 liuertis F¹ | donas-
sae F | interp'etatione F² 11 existimare
refet F 13 donatio] donationi conditio X^oZC |
al' ter F² 15 po's test F² 17 qui'a'nquen-
nium F² 18 donationis's F² 21 fecero's et
F² | sic'mihi'euine. F²: καὶ τότε ἐδικηθῆ παρ'

ēmōy BS 22 posse me] possem F²! 25 ob
causam F² 26 republicae (u in litura) F |
pliecatur F 30 seio] seto F² | donat'um F²
31 mortuus F 34 donar'a'e F² | bolebam F²
39 condicione F² | si iurasses F² 40 res
secura F² 41 di'gestorum F² 44 potest F²

- uoluntatem testatoris secutus sponsporit se daturum: sed magis est, ut non possit confessioni obuiare. quemadmodum enim, si soluisset, fidem testatori suo adimplete uibatur et nulla ei repetitio concessa fuerat, ita et stipulatione procedente contra ~~fidem~~^b testatoris, quam adgnouit, uenienti ei merito occurretur.
- 21 CELSUS libro nicensimo octauo digestorum. Ut mihi donares, creditori meo [B. 47, 1, 20] delegante me promisi: factum ualeat, ille enim suum recepit. Sed si debitorem ~~meum~~^c tibi donationis immodicae causa promittere iussi, an summoueris donationis exceptione necne, tractabitur. et meus quidem debitor exceptione te agentem repellere non potest, quia perinde sum, quasi exactam a debitore meo summam tibi donauerim et tu illam ei credideris. sed ego, si quidem pecuniae a debitore meo nondum solutae sint, habeo aduersus debitorem meum rescissoriam in id, quod supra legis modum tibi promisit ita, ut in reliquum tantummodo tibi maneat obligatus: sin autem pecunias a debitore meo exegisti, in hoc, quod modum legis excedit, habeo contra te condictionem.
- 22 MODESTINUS libro octauo differentiarum. Eum, qui donationis causa pecuniam uel quid aliud promisit, de mora solutionis pecuniae usuras non debere, summae ^d aequitatis est, maxime cum in bonae fidei contractibus donationis species non deputetur.
- 23 IDEM libro quinto decimo responorum. Modestinus respondit creditorem [B. 47, 1, 22] futuri temporis usuras et remittere et minuere pacto posse nec in ea donatione ex summa quantitatis aliquid uitii incurtere. Modestinus respondit mente captum donare non posse.
- 24 IAUOLENUS libro quarto decimo ex Cassio. Fideiussori eius, qui donationis [B. 47, 1, 23] causa pecuniam supra modum legis promisit, exceptio dari debet etiam inuitio reo, ne, si forte reus soluendo non fuerit, pecuniam fideiussor amittat.
- 25 IDEM libro sexto epistularum. Si tibi dederim rem, ut Titio meo nomine [B. 47, 1, 24] donares, et tu tuo nomine eam ei dederis, an factam eius putas? respondit, si rem tibi dederim, ut Titio meo nomine donares eamque tu tuo nomine ei dederis, quantum ad iuris suptilitatem accipientis facta non est et tu furti obligaris: sed benignius est, si agam contra eum qui rem accepit, exceptione dolii mali me summoueri.
- 26 POMPONIUS libro quarto ad Quintum Mucium. Nuda ratio non [cf. D. 15, 1, 49, 2. B. 47, 1, 25] E/ facit aliquem debitorem: ut puta quod donare libero homini uolumus licet referamus in rationes nostras debere nos, tamen nulla donatio intellegitur.
- 27 PAPINIANUS libro uicensimo nono || quaestionum. Aquilius Regulus iuuenis [B. 47, 1, 26] P/ ad Nicostratum rhetorem ita scripsit: 'quoniam et cum patre meo semper fuisti et me eloquentia et diligentia tua meliorem reddidisti, dono et permitto tibi habitare in illo cenaculo eoque uti'. defuncto Regulo controuersiam habitationis patiebatur Nicostratus et cum de ea re mecum contulisset, dixi posse defendi non meram donationem esse, uerum officium magistri quadam mercede remuneratum Regulum ideoque non uideri donationem sequentis temporis irritam esse. quod si expulsus Nicostratus ueniat ad iudicem, ad exemplum interdicti, quod fructuario proponitur, defendantur erit quasi loco possessoris constitutus, qui usum cenaculi accepit.
- 28 IDEM libro tertio responorum. Hereditatem pater sibi relictam filiae sui [B. 47, 1, 27] P/ iuris effectae donauit: creditoribus hereditariis filia satisfacere debet, uel, si hoc minime faciat et creditores contra patrem ueniant, cogendam eam per actionem praescriptis verbis patrem aduersus eos defendere.

F(XYZQMO^C)

3 stipulatiōne procedente F⁴: ἐπερωτώμενος BS 5 cellus F | donaros F¹ 6 delegante m'e' F² 8 e'm'xceptione F³ 11 legis i' modum F⁴ 12 cantummodo F¹ | bebitore F² 18 legis) degis F¹ 16 specie'n's F² 17 modestinum F¹ 19 uitii' F² | res'pondit F² 26 ad iuris F⁴ 27 obligaris X'YQMO'C, obligeres F¹, obligeris F²X[•], obligacionis O^o

28 mali] male F[•] 32 iu'enenis F⁴ 33 rhe-torem] F, praetorem XYZQMO^C | ita's scrip-sit F² | e't me F² 34 tibi in spatio duarum litterarum capace uacuo relicto a F² suppl. F² 36 dixi posse defendi] FO, dici posse respondi XY (superscr. deffendi) ZM, dixi posse defendi respondi QC 37 quadem mercedem F¹ 38 nocostratus F² 43 prescriptis F

in libro decimo responsorum. Donar: uidetur, quod nullo [cf. D. 50, 17, 82. B. 47, 1, 28] P
agentē conceditur. Quidam in iure interrogatus nihil sibi debere tutoris heredes [D] dit. eum actionem iure¹ amisisse respondi: licet enim non transactionem, sed dona haec uerba esse quis accipiat, attamen eum, qui in iure confessus est, suam con em infirmare non posse. Donationem quidem partis bonorum proximae cognatae 5 s nullam fuisse constabat: uerum ei, qui donauit ac postea iure praetorio successit, in aduersus bonos mores et ius gentium festinasset, actiones hereditarias in totum indas respondit:

ECIANUS libro singulari de delatoribus. nam ei ut indigno aufertur [B. 47, 1, 29] *S
as.

PINIANUS libro duodecimo responsorum. Donationes in concu- [Uat. 258 b. B. 47, 1, 30] P
collatas non posse reuocari conuenit nec, si matrimonium inter eosdem postea fuerit etum, ad irritum reccidere quod ante iure ualuit. an autem maritalis honor et affectio praecesserit, ² personis comparatis, uitae coniunctione considerata perpendendum respondi: neque enim tabulas facere matrimonium. Species extra dotem [Uat. 254] 15
re filiae nomine uiro³ traditas filiae quae praesens fuit donatas et ab ea uiro s uideri respondi nec matrem offensa repetitionem habere uel eas recte uindicare, uir cauisset extra dotem usibus puellae sibi traditas, cum ea significatione non donationis declaretur nec ab usu proprietas separetur, sed peculium a dote puellae ueretur. indicem tamen aestimaturum, si mater iure contra filiam offensa [Uat.] 20
uocare uelit, et uerecundiae maternaee congruam bonique uiri arbitrio competentem entitiam. Pater, qui filiae, quam habuit in potestate, mancipia donauit et [Uat. 255]
in emancipatae non ademit, ⁴ ex post facto donationem uidebatur perfecisse. Eius-
ege deposita in aede arca, ut eam ipse solus qui depositu tolleret aut post [Uat. 257]
a domini Aelius Speratus, non uideri celebratam⁵ donationem respondi. Ratae [Uat.] 25
ones esse non possunt post crimen perduellionis contractum, || cum heredem quoque f. 205'
etsi nondum postulatus uita decesserit.

EUOLA libro quinto responsorum. Lucius Titius epistulam tamē misit: [B. 47, 1, 31] P
salutem. hospitio illo quandiu uolueris utaris superioribus diaetics omnibus gratuito,
te ex uoluntate mea facere hac epistula notum tibi facio: quaero an heredes eius 20
ione eum prohibere possunt. respondit secundum ea, quae proponerentur, heredes
esse mutare uoluntatem.

EMOGENIANUS libro sexto iuris epitomarum. Qui id, quod ex [B. 47, 1, 32. Ep. 19, 18] P
donationis stipulanti spopenderat, solui constituit, actione constitutae pecuniae non
iūm, sed in quantum facere potest conuenit: causam enim et originem con- [Ep.] 35
pecuniae, non iudicij potestatem praeualere placuit. sed et condemnatus ex causa
mis in actione iudicati non frustra desiderat in quantum facere potest conueniri.
e donationis causa pecunia Titio numerata, ut statim donatori mutuo detur, non
tur dominii translatio: ac propterea isdem nummis donatori creditis nouum domi-
ZQMO)

*idem Graeci (nomimως BS Cyr.): tutelae? ² litteras c. XX hic desiderari colligitur ex
 ³ [uiro filiae no]mine Uat. ⁴cipitationis .p(?)ta dece.....
t. ⁵ perfectam Uat.*

leclimo F², nono l. gem. | donare (sic) ...
editur suppl. F² uertuntque Graeci: om.
F²ZQO²C², adiunt, sed ut legi praece-
dhaereant et in fine addatur Pis., in M,
stea adiecta in X²Y²O²C² 3 licet] ticeat
d] ded F² 6 uidentis F² 13 re'c'i-
' | affecti'o' F² 14 coniunctione] Uat.,
etione F² 17 min'dicare F² 21 mater-
F² | aruitrio F² 23 emancipat'a'e F²
posita in aede arca] Uat., depositat in
eca F, deposita mille de arca XYZMOC,

deposita minime de archa Q | solus qui] F, qui
solus Uat. 25 ratae] perfecte XYZMOC
26 in ino f. 205 adnotauit f(m. s. XV) tr. c. III
28 scaiuola F | titius] titus F 29 quandiu
uolueris] ἔως ὅτε ΒΟΥΛΕΙ BS, ἐφ' ὃCON ΒΟΥΛΕΙ B
31 habitatione 'eu'm F²: εἰ ΔΥΝΑΤΑΙ οἱ ΚΛΗ-
ΡΟΝΟΜΟΙ ... κωλύσαι τὸν τὴν ἐπιστολὴν δεξά-
μενον κεχρίσθαι ταῦτη BS 34 constitut'a'e F²
36 praeualerae F 38 pecunia i' F² | nume-
ra'uta F²

- 2 8 nium in his quaeritur. Mutus et surdus donare non prohibentur. Si, cum Primus tibi donare nolle et tu donandi Secundo voluntatem haberet, Primus Secundo ex voluntate tua stipulanti promiserit, perficitur donatio et, quia nihil Primus Secundo, a quo conuenit, donauit, et¹ quidem in solidum, non in id quod facere potest condemnatur. idque custoditur et si delegante eo, qui donationem erat accepturus, creditori eius donator promiserit: et hoc enim casu creditor suum negotium gerit.
- 34 PAULUS libro quinto sententiarum. Si pater emancipati filii nomine dona- [B. 47, 1, 83] tionis animo pecuniam faenerauit eamque filius stipulatus est, ipso iure perfectam donationem ambigi non potest. Si quis aliquem a latrunculis vel hostibus eripuit [Paul. 5, 11, 6] et aliquid pro eo ab ipso accipiat, haec donatio irreuocabilis est: non merces eximii laboris appellanda est, quod contemplatione salutis certo modo aestimari non placuit².
- 35 SCAEVOLA libro trigensimo primo digestorum. Ad eum, quem manumiserat, [B. 47, 1, 34] epistulam misit in haec uerba: 'Titius Sticho liberto suo salutem. cum te manumiserim, peculum quoque tuum omne, quidquid habes tam in nominibus quam in rebus mouentibus siue in numerato, me tibi concedere hac epistula manu mea scripta notum tibi facio'. eundem libertum testamento ex besse scripsit heredem, Sempronium ex triente: nec peculium Sticho legauit nec actiones praestari iussit. quae sit, utrum in assem Sticho actio detur eorundem nominum, quae in peculio habuit, an utrisque heredibus pro portionibus hereditariis. respondit secundum ea quae proponerentur utrisque heredibus pro hereditariis portionibus competere. Lucius Titius fundum Maeuiam donauit et ante traditionem³ eundem fundum post dies paucos Seio pignori obligauit et intra dies trigesima Maeuiam in uacuum possessionem eiusdem fundi induxit: quaero, an donatio perfecta sit. respondit secundum ea quae proponerentur perfectam: uerum creditorem firmissimam pignoris obligacionem habere. Autia sub nomine Labeonis nepotis sui mutuam pecuniam dedit, et usuras semper cepit et instrumenta debitorum a Labeone recepit, quae in hereditate eius inuenta sunt: quaero, an donatio perfecta esse uideatur. respondit, cum debitor Labeoni obligatus est, perfectam donationem esse.

VI.

R DE MORTIS CAUSA DONATIONIBUS ET CAPIONIBUS R

- 1 MARCIANUS libro nono institutionum. Mortis causa donatio est, [Inst. 2, 7, 1 fin. B. 47, 3, 1] cum quis habere se uult quam eum cui donat magisque eum cui donat quam heredem suum. Sic et apud Homerum Telemachus donat Piraeo⁴.

F(XYZQMC)

¹ et] ei? ² Ei, qui aliquem a latrunculis vel hostibus eripuit, in infinitum donare non prohibetur (si tamen donatio et non merces eximii laboris appellanda est), quia contemplationem salutis certo modo aestimari non placuit Paulus ³ ante traditionem del. ⁴ Odyss. 17, 78 sq.: Πείραι, οὐ γὰρ ἴδμεν ὅπως ἔσται τάλε εἴργα. εἰ κεν ἐμὲ μνηστήρες ἀγίνορες

1 qu'a'eritur F¹ | prohibentur] F¹ cum B: Δωρούνται, prohibetur F² 7 nomine] m in sp. uacuo om. F³ 8 est] XYZMOC, et F⁴ 9 si quis seq.] pristinam loci formam seruavit breuiarium, cuius compilatores uere dedisse contemplationem, non contemplatione (quod habent et alii libri et Monacensis) declarat interpretatio: quia uitiae praemium nulla potest aestimatione pretii pensari. Iustiniani autem formam illam perturbauerunt sublata donationis finitas commemoratione, ut quae sequuntur iam non habeant quo referantur: quod cum Byzantii auctores posteriores intellexissent, ex non fecerunt nam (nimurum F² et interpreta uertens sic: εἰ γὰρ μιθός ἔστιν ὑπέρ τοῦ καμάτου τοῦ ῥύσασθαι αὔτον, ὅμως προσέχοντες τῷ περισθῆναι τὸν ῥύσεντα — itaque contemplatione legerunt Graeci, non contemplationem — οὐχ ὄπιζομεν ῥήτῳ ποσότητι τὸν μιθόν) et cum Paulus hoc disisset quod sic daretur, non mercedem esse, sed donationem certo modo non aestimandam, ipsi substituerunt donationem uideri ob remunerationem factam (cf. schol. ad B. 47, 1, 6) 10 pro h'eo F¹ | ha'e'c donatio F² | non merces F¹, nam merces F², merces enim XYZ MOC, merces Q: cf. supra ad u. 9 12 primo om. F¹ 13 salutum F² 20 competitere F² 21 fundum] modum F² | post] posset F² 29 et capionibus om. ind. F nec uerterunt Graeci 30 marcians F | post institutionum quas leguntur p. 415, 1: iulianus ... 3 metu conterit scripsit F², del. F² 31 se uult quam] magis ins. ante quam XYZQC, ante se uult MO 32 riraeo F²

IANUS libro trigensimo secundo ad Sabinum. Iulianus libro septimo de- [B.47, 8, 2] S^t
gestorum tres esse species mortis causa donationum ait, unam, cum quis nullo
tis periculi metu conterritus, sed sola cogitatione mortalitatis donat. aliam esse spe-
ortis causa donationum ait, cum quis imminentे periculo commotus ita donat, ut
fiat accipientis. tertium genus esse donationis ait, si quis periculo motus non sic 5
statim faciat accipientis. sed tunc demum. cum mors fuerit insecura.

LUS libro septimo ad Sabinum. Mortis causa donare licet non tantum B.47, 8, 3 S*
, ualeutinim causa, sed periculi etiam propinquae mortis uel ab hoste uel a praec-
uel ab hominis potentis crudelitate aut odio aut nauigationis ineundae: 9
us libro primo rerum cottidianarum siue aureorum. aut per insidiosa B.47, 8, 4 S*
rus

IANUS libro secundo institutionum. aut aetate fessus:	B.47, 8, 5	S*
LUS libro septimo ad Sabinum. haec enim omnia instans periculum de-	B.47, 8, 6	S*

IANUS libro trigensimo secundo ad Sabinum. Si aliquis mortis causa [B. 47, 3, 7] S⁷ it et poena fuerit capitinis affectus, remouetur donatio ut imperfecta, quamvis ceterae non sine auspicio poenae factae valeant.

libro septimo ad Sabinum. Qui pretio accepto hereditatem praeter- [B.47, 8, 8] S
sue ad substitutum pernentura sit hereditas, siue ab eo¹ ab intestato successurus,
causa capere uidetur: nam quidquid propter aliquius mortem obuenit, mortis causa 20
quam sententiam et Iulianus probat et hoc iure utimur. nam et quod a statu-
ondicione implendae causa capitur uel a legatario, mortis causa accipitur: et quod
edit propter mortem filii uel² cognati, mortis causa capi Iulianus scripsit. Denique
iuste donari ait. ut si conualuerit recipiatur.

LUS libro tertio ad Sabinum. Omnibus mortis causa capere permittitur, [B.47, 8, 9] Sic et legatis accipere possunt.

LANUS libro uigesimali quarto ad Sabinum. Ei, cui mortis causa dona- [B. 47, 3, 10] S
, posse subtitui constat in hunc modum, ut promittat alicui, si ipse capere non
vel sub alia condicione. 29

et libro trigemino tertio ad Sabinum. Moritius causa filii sui³ pater [B.47, 8, 11] S. f. 206⁴
pone poterit etiam constante matrimonio filii.

et libro quadragensimo quarto ad Sabinum. Si mulier, uentris nomine [B. 47, 8, 12] *S* (QMOC)

ΣΩCΙC ΛΔΘΡΗ KTEINANTEC ΠΑΤΡΩΙΑ ΠΑΝΤΑ ΔΑCΩNTAI, ΑΥΤΟΝ ΣΧONTA CΕ ΒΟΥΛΟΜ' ΕΠΑΧΡΕΜΕΝ Η ΚΔΕ· ΕΙ ΔΕ Κ' έΓΩ ΤΟΥΓΟΙCI ΦΟΝΟΝ KAI KHPA ΦΥΤΕΥCω, ΔΗ ΤΟΤΕ MOI ΧΑΙΡΟΝΤΙ ΦΕREIN ΠΡΟC ΧΑΙΡΩN¹ ab eo siue (Hal.)?² cognatus propter mortem ius. (ει δε και πατηρ ΥTHN γΙΟΥ Η CΥΓΓΕΝΗC ΔΙΑ TΕLEUTΗC CΥΓΓΕΝΟУC ΔΩΡΗСHTAI BS)³ sui] purui (u. i.)?

le'mo *F*⁴ 2 species] specias utroque ad p. 414, 30) *F*⁴, specis (sic) *F*² a *F*² 5 motus] mortis *XYZMOC*, om. *Z*: τῷ παρόντι κινδύνῳ ταραττόμενος ἡ, διὰ κίνδυνον *B* (*Anon.*) 8 υα[λο] *F*² | ab hoste] ab hoste *F* 9 ineun-
10 int̄'diosa *F*² 12 fessus] *F*, is *X'YZOC*, confectus uel confessus inter alia *X'* 15 uipianus] "λεμ *B* ue[n]tatur *F*² | quamvis" *F*² 17 suspi-
18 19 siue ab eo ab intestato suc-
siue ab intestato successurus *Z*,
intestato successurum *XYZ'MOC*
tur] pitur *F*: εἰ τι γέρ διὰ τῆς ἑτέρου
: συμβῇ ήμας κερδάναι (= nam quid-
ipter alienius mortem obuenit), εἰ μήτε
mia μήτε ἀηγάπτον ἡ φιλεικομμίσσων ἔστι
ἡ hereditas est nec legatum nec fidei-
commissum), τοῦτο μόρτις καῦσα καπίων κα-
λεῖται (= mortis causa capitir) ὡς 'ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ
εἶπε (= quam sententiam et Iulianus probat)
BS h. l. et ad B. 41, 1, 1 sch. 10. media nisi
necessaria, certe commoda utrum exciderint ex
libro Florentino an interpres addiderit ad h. t.
l. 31 pr., ambiguū est 23 co[n]gnati *F*²
25 mortis om. *F*² 27 caus'a *F*² 30 ad sa-
binum om. *F*² | mortis causa seg.] διὰ θάνατον
τοῦ γιοῦ μογ καλῶς δωροῦμαι θανάτου αἵτια
καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου αἵτῶν *B* (*Anon.*),
unde quod addit interpretatio in scholia relata
οὐ μόνον ἐξωτικῷ τινι, ἀλλὰ καὶ τῇ νύμφῃ
αἵτοῦ, τούτεστι τῇ γαμετῇ τοῦ γιοῦ uideatur sup-
plementum esse et hiare oratio non librariorum
culpa, sed ipsorum compilatorum, qui quae le-
guntur h. l. et D. 24, 1, 32, 16 inscite breuiarint

- per calumniam ut in possessionem mitti desideret, pecuniam accepit, forte dum substituto patrocinatur, ut institutum aliqua ratione excludat, mortis causa eam capere Iulianus saepius scribit.
- 13 IULIANUS libro septimo decimo digestorum. Si alienam rem mortis causa [B. 47, 3, 13] S donauero eaque usucpta fuerit, uerus dominus eam condicere non potest, sed ego, si ¹ 5 conualuero. MARCELLUS notat: in mortis causa donationibus etiam facti [Paul. (?) L. 35 § 4 h.t.] quaestiones sunt. nam et sic potest donari, ut omnimodo ex ea ualetudine donatore mortuo res non reddatur: et ut reddatur, etiamsi prior ex eadem ualetudine donator decesserit, si tamen mutata uoluntate restitui sibi uoluerit. sed et sic donari potest, ut non aliter reddatur, quam si prior ille qui acceperit¹ decesserit. sic quoque potest donari mortis ¹⁰ causa, ut nullo casu sit eius² repetitio, id est nec³ si conualuerit quidem donator⁴.
- 14 IULIANUS libro octavo decimo digestorum. Si mortis causa donatus fundus [B. 47, 3, 14] S est et in eum impensa necessariae atque utiles factae sint, fundum uindicantes doli mali exceptione summouentur, nisi pretium earum restituant. ¹⁴
- 15 IDEM libro uicensimo septimo digestorum. MARCELLUS notat: cum testamento [B. 47, 3, 15] S relinquendi, cui uelint, adepti sint filii familias milites liberam facultatem, credi potest ea etiam remissa, quae donationes mortis causa fieri prohibent. PAULUS notat: hoc et constitutum est et ad exemplum legatorum mortis causa donationes renocatae sunt.
- 16 IDEM libro nicensimo nono digestorum. Mortis causa donatio etiam dum [B. 47, 3, 16] S pendet, an conualescere possit donator, renocari potest. ²⁰
- 17 IDEM libro quadragensimo septimo digestorum. Etsi debitor consilium cre- [B. 47, 3, 17] S ditorum fraudandorum non habuisse, auelli res mortis causa ab eo donata debet. nam cum legata ex testamento eius, qui soluendo non fuit, omnimodo inutilia sint, possunt uideri etiam donationes mortis causa factae rescindi debere, quia legatorum instar optinent. ²⁴
- 18 IDEM libro sexagensimo digestorum. Mortis causa capimus non tunc solum, [B. 47, 3, 18] S cum quis suae mortis causa nobis donat, sed et si propter alterius mortem id faciat: ueluti si quis filio uel fratre suo moriente⁵ donet Maeuio ea condicione, ut, si conualuerit 1 alteruter eorum, reddatur sibi res, si decesserit, maneat apud Maeuium. Si [Gai. I. 81 § 3 h.t.] donaturus mihi mortis causa debitorem tuum creditori meo delegaueris, omnimodo capere uidebor tantam pecuniam, quanta a creditore meo liberatus fuero. quod si ab eodem ego ²⁰ stipulatus fuero, eatenus capere existimandus ero, quatenus debitor soluendo fuerit: nam et si conualuisset creditor idemque donator, condicione aut in factum actione debitoris 2 obligationem dumtaxat reciperet. Titia chirographa debitorum suorum [Ulp. D. 34, 3, 3, 3] Septicii et Maeuui donatura illis Ageriae dedit et rogauit eam, ut ea, si decessisset, illis daret, si conualuisset, sibi redderet: morte secuta Maeuia Titiae filia heres extitit: Ageria ²⁴ autem, ut rogata erat, chirographa Septicio et Maeuio supra scriptis dedit. quaeritur, si Maeuia heres summam, quae debebatur ex chirographis supra scriptis, petat uel ipsa chiro- ²⁸ grapha, an exceptione excludi possit? respondit Maeuiam uel pacti conuenti uel doli mali exceptione summoueri posse. Qui hominem noxae nomine uel alias obligatum mortis [Ulp.] causa acceperit, tantum cepisse intellegendus est, quanti is homo uenire potuisset. idem ⁴⁰ in fundo qui obligatus est obseruari poterit, ut pretium exequiatur.
- 19 IDEM libro octogensimo digestorum. Si filio familias res mortis causa data [B. 47, 3, 19] S fuerit et conualuisset⁶, donator actionem de peculio cum patre habet: at si pater familias, cum mortis causa donationem accepisset, in adoptionem se dederit, res ipsa a donatore F(XYZQMO)

¹ acceperit l. gem. ² eius om. l. gem. ³ ne l. gem. ⁴ id est nec si conualuerit quidem donator non sunt Marcelli (cf. u. 7 ut omnimodo seq.: cur adiecta sint, ostendit l. 27 k. t.) ⁵ idem Graeci (vιοῦ . . . μέλλοντος τελεγάνω BS): aegrotante? ⁶ donator in.

1 desideres F¹ 8 ut] tund F² 9 tamen] 22 abuisset F¹ 24 martis F² 28 seddatur XYZQMOcum l. gem., tam F¹ 13 impen- F¹ | maneat e' apud meauium F² 32 con- sam F² 14 exceptioni F² 15 cum] eum F¹ ua'l'uisset F² | condicione F: Διὰ τοῦ κο- 16 reli'n'quendi F² 17 donationis F² 18 et i' δικτικίοι BS 39 martis F² ad F² 19 idem] F² cum B, iulianus F¹

- repetitur. nec huic similis est is, qui rem, quam mortis causa acceperat, [Ulp. I. 37 § 1 h.t.]
alii porro dederit: nam donator huic non rem, sed pretium eius condiceret.
- 20 IDEM libro primo ad Urseum Ferocem. Ei, qui non amplius parte capere [B. 47, 8, 20] S
poterat, legatus est fundus, si decem dedisset heredi: non totam summam is dare debet,
ut partem fundi haberet, sed partem dumtaxat pro rata, qua legatum consequitur. 5
- 21 IDEM libro secundo ad Urseum Ferocem. Eum, qui ut adiret hereditatem [B. 47, 8, 21] S
pecuniam accepisset, plerique, in quibus Priscus quoque, responderunt mortis causa eum¹
capere.
- 22 AFRICANUS libro primo quaestionum. In mortis causa donationibus non tem- [B. 47, 8, 22] S
pus donationis, sed mortis intuendum est, an quis capere possit. 10
- 23 IDEM libro secundo quaestionum. Si filio familias mortis causa donatum [B. 47, 8, 23] S
sit et uiuo donatore moriatur filius, pater uiuat, quae sit, quid juris sit. respondit
morte filii condictionem competere, si modo ipsi potius filio quam patri donatus dederit:
aliquin, si quasi ministerio eius pater usus sit, ipsius patris mortem spectandam esse.
idque juris fore et si de persona serni quaeratur. 15
- 24 IDEM libro nono quaestionum. Quod debitori acceptum factum esset mortis [B. 47, 8, 24] S
causa, si conualuerit donator, etiam tempore liberato ei potest condici: namque acceptatione
interueniente abitum ab iure pristinae obligationis eamque in huius² condictionis
transfusam. 19
- 25 MARCIANUS libro nono institutionum. Tam is qui testamentum facit quam [B. 47, 8, 25] S
1 qui non facit mortis causa donare potest. Filius familias, qui non potest facere testa-
mentum nec voluntate patris, tamen mortis causa donare patre permittente potest.
- 26 IDEM libro secundo regularum. Si qui innicem sibi mortis causa donauerunt [B. 47, 8, 26] S
pariter decesserunt, neutrius heres repetet, quia neuter alteri superuixit. idem juris est, si
pariter maritus et uxor sibi donauerunt³. 25
- 27 IDEM libro quinto regularum. Ubi ita donatur mortis causa, ut nullo casu [B. 47, 8, 27] S
reuoetur, causa donandi magis⁴ est quam mortis causa donatio: et ideo perinde haberi
debet atque alia quaevis inter uiuos donatio. ideoque inter uiros et uxores non ualeat et
ideo nec Falcidia locum habet quasi in mortis causa donatione. 29
- 28 MARCELLUS libro singulari responsorum. Anunculo suo debitori mortis causa [B. 47, 8, 28] Sf
donatus que debebat ita scripsit tabulae uel chirographum tot ubicumque sunt, inanes
esse⁵ neque eum soluere debeantur: quaero, an heredes, si pecuniam ab anunculo defuncti f. 207
petant, exceptione doli mali tueri se possint⁶. Marcellus respondit posse: nimur enim
contra uoluntatem defuncti heres petit ab eo. 34
- 29 UPIPLANUS libro septimo decimo ad edictum. Si mortis causa res donata [B. 47, 8, 29] E
est et conualuit qui donauit, uidendum, an habeat in rem actionem. et si quidem quis sic
donauit, ut, si mors contigisset, tunc haberet cui donatum est, sine dubio donator poterit
rem vindicare: mortuo eo tunc is cui donatum est. si uero sic, ut iam nunc haberet, red-
deret, si conualuisset uel de proelio uel peregre redisset, potest defendi in rem competere
F(XYZQ)MOC)

¹ eam? ² ius (u. i.)? ³ sibi donauerunt del. ⁴ mors ins. (cf. l. 42 fin. h.t.) ⁵ tabulae
uel chirographum sunto ubicumque sunt inanes? ⁶ an, si heredes pecuniam ... petant, ...
tueri se possit (u. i.)?

1 h'ui'c F² | martis F² 3 ei] si F² 9 non]
anon F² 12 sit et] s'tit et F² 13 ipsi] sic se-
cundum BS: mónon ei áytō tō yíph ñboýlēto
ðωρýcasðai, ipse F² 15 rersona F² 17 tem-
pere F² | namqu'a'e F² 18 interuenienti F² |
a'm'bítum F² | in huius] FX'Y'M, in ius
X'Y'Z'Q'C, iuris in ius O² 21 potest' F²
23 qui i'nuicem F² 24 neut'i'rius F² | re-
petet' reret' F² | quia om. F² | alteri'um'
superuixit F² 25 uxor'i' F² 28 uiros] ui-
pos F² 30 bebitori F² 31 debebat] de-

babn F² | ita scripsit seq.] οὗτος ἔγραψε· τὰ
πτύχας καὶ τὰ χειρόγραφα τὰ πάρα τοῦ θείου
μού τετενμένα, ὑποδηπότε ἀν εὔρεσθ, μάταια
εἶναι βούλομαι καὶ μή ἀναγκάζεσθαι τὸν θείον
μού καταβάλλει BS | tabulae] FXYMOC, la-
bule Z', tabulas Z' | tot om. XYMO'C 32 pe-
cuniam 'ab a'ununculo F² 33 possint] F²Z',
rossint F², possit XYZ'QMO'C: ἐκβάλλονται
(οἱ κληρονόμοι) δόλου παραγραφῆ BS 36 et
'si' quidem F² 39 conueluisset F²

- donatori, si quid horum contigisset, interim autem ei cui donatum est. sed et si morte praeventus sit is cui donatum est, adhuc quis dabit in rem donatori.
- 30 IDEM libro licensimo primo ad edictum. Qui mortis causa donavit, ipse ex [B. 47, 3, 30] E paenitentia condictionem uel utilem actionem habet.
- 31 GAIUS libro octauo ad edictum prouinciale. Mortis causa capit, cum propter [B. 47, 3, 31] E mortem alicuius capiendi occasio obuenit, exceptis his capiendi figuris quae proprio nomine appellantur. certe enim et qui hereditario aut legati aut fideicommissi iure capit, ex morte alterius nanciscitur capiendi occasionem, sed quia proprio nomine hae species 1 capiendi appellantur, ideo ab hac definitione separantur. Iuliano placet, licet soluendo 2 non sit debitor, cui acceptum latum sit, uideri ei mortis causa donatum. Sine donatione 1— autem¹ capit, ueluti pecunia, quam statuliber aut legatarius alicui condicionis implendae gratia numerat, sive extraneus sit qui accepit sive heres. eodem numero est pecunia, quam quis in hoc accipit, ut uel adeat hereditatem uel non adeat, quique in hoc accipit pecuniam, ut legatum omittat. sed et dos, quam quis in mortem mulieris a marito stipulatur, capit sane mortis causa: cuius generis dotes recepticiae uocantur. rursus id, quod = mortis causa donatur, aut in periculum mortis datur aut cogitationem² mortalitatis, quod 3 nos quandoque morituros intellegimus. Si iussaris mortis causa³ debitorem tuum mihi aut creditori meo expromittere decem, quid juris esset quaeritur, si iste debitor soluendo non sit. et ait Iulianus, si ego stipulatus fuerim, tantam pecuniam uideri [Iul. L 18 § 1 h. t.] me cepisse, in quantum debitor soluendo fuisset: nam et si conualuisset, inquit, donator, obligationem dumtaxat debitoris recipere deberet. si uero creditor meus stipulatus fuerit, tantam uideri me pecuniam accepisse, in quantum a creditore meo liberatus essem. (Iul.)
- 4 Per accepti quoque lationem egens debitor liberatus totam eam pecuniam, qua liberatus est, cepisse uidetur.
- 32 UPLANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Non uidetur perfecta do- [B. 47, 3, 32] natio mortis causa facta, antequam mors insequatur.
- 33 PAULUS libro quarto ad Plautium. Qui alienam rem mortis causa traditam [B. 47, 3, 33] usucepit, non ab eo uideretur cepisse, cuius res fuisset, sed ab eo, qui occasionem usu- capionis praestitisset.
- 34 MARCELLUS libro licensimo octauo digestorum. Mortis causa donatio etiam [B. 47, 3, 34] sic constitui potest, ut quid⁴ stipuletur in annos singulos quoad uiueret, scilicet ut post mortem promissoris incipiatur exactio.
- 35 PAULUS libro sexto ad legem Iuliam et Papiam. Senatus censuit placere [B. 47, 3, 35] E morit⁵is causa donationes factas in eos, quos lex prohibet capere, in eadem causa haberet, in qua essent, quae testamento his legata essent, quibus capere per legem non licet. ex hoc senatus consulto multae uariaeque quaestiones agitantur, de quibus pauca referamus.
- 1 ⁶Donatio dicta est a dono quasi dono datum, rapta⁶ a Graeco: nam hi dicunt ἀώρον καὶ F(XYZQMOC)
-
- ¹ mortis causa ins. (αὐτεμπόσαριτη?) ² aut in periculo mortis datur aut cogitatione (Hal.: ἡ ἐπίρητη μένον τοῦ θανάτου κινδύνου ἡ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ κοινοῦ θανάτου BS)? ³ mihi donaturus ins. (ώς μόρτικα καγάφα δωρούμενος moi BS: cf. I. gem.) ⁴ quis (edd.)? ⁵ Indiani adnotatorumue eius' uidentur quae sequuntur (u. i.) ⁶ quasi dono datio tracts (u. i.)?
- 2 dabit in rem donatori] FY^a, dubitat (dubitabit C) in rem donatori (donatoris X^a) competere (comp. om. M^a) XYZMOC, 4 p'a'e-nitentia F^b | utilem] FM^c, utilem in rem XYZQMOC: τὸν κονδίκτικον ἡ οὐτιλίαν ἀγωγὴν ἐπὶ ἀναλήψει τῆς δωρεᾶς BS 6 exceptis 'h'is F^d 10 uideri e'i' F^e 12 accepit] F^f, accipiet F^g 14 stipulator F^h 16 mortali-tates Fⁱ 17 si i'uressis F^j 18 creditori F^k 23 liber'atus F^l 25 ad edictum om. F^m 28 non h'ab eo Fⁿ 31 quid stipuletur] quis stipuletur XYZMOC, quid stipuletur Q | quo'a'd F^o 37 donatio] plane sic BS: compilatores tamen et proxime praecedentia u. 36 ex hoc ... referamus male uidentur reliquise et nescio quo errore haec rettulisse tamquam sumpta ex Pauli commentariis ad legem Iuliam, quibus cum non recte conueniant, propter § 4 iure tri-buentur Iuliano eumque adnotanti Marcello | dono datum] FZ, dono datio XYQ, contracta O, tractum ZM (marg. rapta), contractum C: ἐλήθη δὲ ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος BS

² Δωρικθαί. Sed mortis causa donatio longe differt ab illa uera et absoluta donatione, quae its proficiscitur, ut nullo casu reuocetur. et¹ ibi qui donat illum potius quam se habere manult: at is, qui mortis causa donat, se cogitat atque amore uitiae recepisse potius quam dedisse manult: et hoc est, quare vulgo dicatur: 'se potius habere uult, quam eum cui s' donat, illum deinde potius quam heredem suum'. Ergo qui mortis causa donat, qua parte ⁵ se cogitat, negotium gerit, scilicet ut, cum conualuerit, reddatur sibi: nec dubitauerunt Cassiani, quin condictione repeti possit quasi re non secuta propter hanc rationem, quod ea ⁴ quasi dantur aut ita dantur, ut aliquid facias, aut ut ego aliquid faciam, aut ut Lucius Titius, aut ut aliquid optingat, et in istis condictio sequitur². Mortis causa donatio fit multis modis: alias extra suspicionem ullius periculi a sano et in bona ualeudine positio ¹⁰ et cui ex humana sorte mortis cogitatio est: alias ex metu mortis aut ex praesenti periculo aut ex futuro, si quidem terra marique, tam in pace quam in bello³ et tam domi quam militiae multis generibus mortis periculum metui potest. nam et [Marcell. ad Iul. 1. 18 § 1 h. t.] sic potest donari, ut omnimodo ex ea ualitudine donatore mortuo res non reddatur, et ut reddatur, etiam si prior ex eadem ualeudine⁴ decesserit, si tamen mutata uoluntate restitui ¹⁵ sibi uoluerit. ⁵ et sic donari potest, ut non aliter reddatur, quam si prior ille qui accepit decesserit. sic quoque potest donari mortis causa, ut nullo casu sit repetitio, id est ne si conualuerit quidem donator⁶. Si quis societatem per donationem mortis causa [Marcell.] ⁶ inierit, dicendum est nullam societatem esse. Si duobus debitoribus mortis causa donaturus creditor uni acceptum tulit et conualuerit, eligere potest, utri eorum condicat. Sed ²⁰ qui mortis causa in annos singulos pecuniam stipulatus est, non est similis ei, cui in annos singulos legatum est: nam licet multa essent legata, stipulatio tamen una est et condicio eius cui expromissum est⁷ semel intuenda est.

36 UPLIANUS libro octavo ad legem Iuliam et Papiam. Quod condicionis im- [B. 47, 3, 36] E plendae causa datur, licet non ex bonis mortui proficiscitur⁸, capere tamen supra modum ²⁵ non poterit is, cui certum modum ad capiendum lex concessit. certe quod a statulibero condicionis implendae causa datur, indubitate modo lege concessso imputatur: sic tamen, si mortis tempore in peculio id habuit. ceterum si post mortem, uel etiam si aliis pro eo dedit, quia non fuit ex his bonis, quae mortis tempore testator habuit, in eadem erunt causa, in qua sunt, quae a legatariis dantur. ³⁰

37 IDEM libro quinto decimo ad legem Iuliam et Papiam. Illud generaliter [B. 47, 3, 37] E meminisse oportebit donationes mortis causa factas legatis comparatas: quodcumque igitur in legatis iuris est, id in mortis causa donationibus erit accipendum. Iulianus [Iul. 1. 19 h. t.] ut: si quis seruum mortis causa sibi donatum uendiderit et hoc uiuo donatore fecerit, pretii condictionem donator habebit, si conualuisset et hoc donator elegerit. alioquin [Iul.] ³⁵ et ipsum seruum restituere compellitur.

38 MARCELLUS libro primo ad legem Iuliam et Papiam. Inter mortis causa [B. 47, 3, 38] E F (XYZQMC)

¹ et] scilicet? ² quod ea quae aut ita dantur, ut aliquid facias, aut ut ego aliquid capiam, aut ut Lucius Titius, aut ut aliquid optingat, condictio sequitur (u. i.)? ³ idem Graeci: tam in pace quam in bello del. ⁴ donator ins. l. gem. ⁵ sed ins. l. gem. ⁶ uide p. 416 n. 4. ⁷ cui promissum est (τοῦ ἐπερώτησαντος BS similiterque B)? ⁸ Quod, condicionis implendae causa licet datur, ex bonis mortui proficiscitur?

¹ Δωρικθαί F | long'a'e F² 2 reuecetur F¹
³ gogitat F^o | atqu'a'e F² 7 cassani F |
 quod ea quae dantur seq.] idem Graeci: ὅτι πάντα τὰ διδόμενα σύτως διδούνται, ἵνα ὁ λαμβάνων ποιή τι ποτε ἢ ἵνα ὁ διδούς ποιή ἢ ἵνα Titios ποιή ἢ ἵνα τι συμβῇ· καὶ ἐπὶ τούτων πάντων τὸν θεμάτων ἀρμόζει κονδικτίκιος (κονδικτίκων cod.) BS 9 titius] Titios BS, titius F | condicio F 12 mariqu'a'e F² 16 et ¹⁷ F¹ 17 donare F² | ne si] nisi F² 20 tuferit F² 24 quod condicionis seq.] idem Graeci: τὰ ἐπὶ πληρώσει διρέσεως κατα-

βαλλόμενα, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ τῆς οὐγίας τοῦ τελεγήτισαντος δίδοται BS similiterque B 27 lege] legi Cuiacius propter BS: εἰς τὸ μέρος ὃπερ ἔξετιν ἐκ τοῦ νόμου λαβεῖν et B: εἰς τὸ ποσόν, ὃπερ ἀπὸ νόμου λαβεῖν ἐπιτέτραμμα, collatis locis 35, 1, 62, 1: legi concessae portionis et 35, 2, 67: statutam legi portionem, legati F 28 si post mortem] domini id adquisiuit addunt BS (ἐὰν δὲ μετὰ τελεγήτησαντος), ex supplemento opinor 32 minime F 35 conbaluisset F¹ 37 Marckian. B

- donationem et omnia, quae mortis causa quis ceperit, est earum rerum differentia: ~~mai~~
mortis causa donatur quod praesens praesenti dat, mortis causa capi intellegitur et ~~quo~~
non cadit in speciem donationis. etenim cum testamento quis suo Pamphilum seruum ~~a~~ liberum
esse iussit, si mihi decem dederit, nihil mihi donasse uidebitur, et tamen, si ~~acce~~
pero a seruo decem, mortis causa accepisse me conuenit. idem accidit, quod¹ quis sit
heres institutus, si mihi decem dederit: nam accipiendo ab eo, qui heres institutus est,
condicione explendae eius causa, mortis causa capio.
- 39 | PAULUS libro septimo decimo ad Plautium. Si is, cui mortis causa seruus [B. 47, 3, 39]
donatus est, eum manumisit, tenetur condicione in pretium serui, quoniam scit posse sibi
condici, si connaluerit donator.
- 40 PAPINIANUS libro uicensimo nono quaestionum. Si mortis causa inter uirum et [B. 47, 3, 40 P]
uxorem donatio facta sit, morte secuta reducitur ad id tempus donatio, quo interposita fuisse set.
- 41 IDEM libro secundo responsorum. Quod statuliber uni ex heredibus de peculio [B. 47, 3, 41 P]
dedit, ei qui accepit in Falcidiae rationem uenit et in hereditatis petitione, item ex Trebel-
liano restituitur. ex peculio autem uidetur dari, quod statuliber donatum accepit et dedit. et 15
quod ab alio nomine ipsius eo praesente datur, prope est, ut ab ipso datum intellegatur.
- 42 IDEM libro tertio decimo responsorum. Seia cum bonis suis traditionibus [B. 47, 3, 42 P]
factis Titio cognato donationis causa cessisset, usum fructum sibi recepit et conuenit, ut,
si Titius ante ipsam uitam dececessisset, proprietas ad eam rediret, si postea superstitibus
liberis Titii mortua fuisse, tunc ad eos bona pertinerent. igitur si res singulas heredes 20
Lucii Titii uindicent, dolii non inutiliter opponetur exceptio. bonae fidei autem iudicio
constituto quaerebatur, an mulier promittere beat se bona, cum moreretur, filiis Titii
restitutaram. incurrebat haesitatio non extorquenda donationis, quae nondum in perso-
nam filiorum initium accepérat. sed numquid interposita cautione prior donatio, quae do-
minio translata pridem perfecta est, propter legem in exordio datam retinetur, non secunda 25
promittitur? utrum ergo certae condicione donatio fuit an quae mortis consilium ac titulum
haberet? sed denegari non potest mortis causa factam uideri. sequitur, ut soluta priore
donatione, quoniam Seia Titio superstes fuit, sequens extorqueri uideatur. muliere denique
postea diem functa liberi Titii si cautionem ex consensu mulieris accepérant, contributioni
1 propter Falcidiam ex persona sua tenebuntur. Cum pater in extremis uitiae constitutus 30
emancipato filio quaedam sine ulla condicione redhibendi donasset ac fratres et coheredes
eius bonis contribui donationes Falcidiae causa uellent, ius antiquum seruandum esse
respondi: non enim ad alia constitutionem pertinere, quam quae lege certa donarentur et
morte insecuta quodammodo bonis auferrentur spe retinendi perempta: eum autem, qui
absolute donaret, non tam mortis causa quam morientem donare. 35
- 43 NERATIUS libro primo responsorum. FULCINIUS: inter uirum et uxorem mortis [B. 47, 3, 43 P]
causa donationem ita fieri, si donator iustissimum mortis metum habeat. NERATIUS: sufficere
existimationem donantis hanc esse, ut moritum se putet: quam iuste nec ne suscepérit,
non quaerendum. quod magis tuendum est. 39
- 44 PAULUS libro primo manualium. Si seruo mortis causa donatum sit, uidea- [B. 47, 3, 44 P]
mus, cuius mors inspici debeat, ut sit locus condicioni, domini an ipsius serui. sed magis
eius inspicienda est, cui donatum esset. sed tamen post mortem ante apertas tabulas
testamenti manumissum haec donatio non sequitur.

F(XYZQMC)

¹ quando?

2 quo'd' pr. F²: ἡ μὲν μόρτικ καύσα δωρεὰ ἐκ
τοῦ παράχρημα δίδοται BS | dat'a mortis F²
3 in] i F⁴ nihil] nūll F² 5 quod quis sit heres
institutus] in eo qui sic heres institutus est Q
8 cu'ti mortis F² 9 scit] sic F², s'i c'it' F²,
id X'YZOC, scit id M 10 condicij] condicja F²
18 facti's F² 19 ipsa'm' F² 20 resingulas F
21 bon'a'e F² 22 morere'n'tur F² 25 reti-

netur non] perimetetur (perimeretur YMO) dum
XYZMOC, perimeretur non Q? 26 fuit an] fuit tn F² 28 fuit] suit F² | extorqu'a'eri F²
29 fu'n'cts F² 30 sua] qua F² 34 insequita F|
auferentur F | spe retinendi] FX'M, perti-
nendi X'YZO, pertinendi spe C 36 falcinius
BS (Dor.) 38 putet F² | suscepérit F²
41 cuius] cius F | inspici F